

DE WIJZIGING VAN HET HUWELIJKSVERMOGENSSTELSEL TIJDENS HET HUWELIJK – ENKELE ASPECTEN UIT DE PRAKTIJK

1. De wijziging van het huwelijksvermogensstelsel tijdens het huwelijk is een zeer, zeer ruim onderwerp. Hierna worden alleen enkele diverse aspecten ervan uit de praktijk aangesneden. Voor een uiteenzetting van de principes en van verscheidene andere praktische toepassingsproblemen kan doorverwezen worden naar andere rechtsliteratuur ¹.

I. Inleiding

A. Het beginsel van de wijzigbaarheid van het huwelijksvermogensstelsel betreft de openbare orde

2. In het Belgische huwelijksvermogensrecht raakt het beginsel van de wijzigbaarheid van het huwelijksvermogensstelsel tijdens het huwelijk overeenkomstig de artikelen 1394-1396 B.W. de openbare orde ². Hieruit volgt dat de aanstaande echtgenoten in hun huwelijkscontract niet kunnen bedingen dat hun stelsel voor de hele duur van het huwelijk onveranderlijk zal gelden en/of dat zij afzien van de mogelijkheid om hun stelsel tijdens het huwelijk te wijzigen; een dergelijk beding ware absoluut nietig wegens strijdigheid met de openbare orde (artt. 6 en 1387 B.W.) ³. Mutatis mutandis kunnen de echtgenoten ook in een wijzigingsakte niet bedingen dat zij het gewijzigde of nieuw gekozen stelsel in de toekomst niet meer zullen wijzigen.

3. Ook in andere contracten mogen de echtgenoten de onveranderlijkheid van hun stelsel niet bedingen. Aldus, wanneer de echtgenoten een leningsovereenkomst sluiten, kunnen zij ten opzichte van de schuldeiser zich er niet toe verbinden hun huwelijksvermogensstelsel niet te wijzigen (art. 6 B.W.) ⁴.

4. De wijzigingsprocedure van de artikelen 1394-1396 B.W. moet worden nageleefd wanneer de echtgenoten (zelf)

hun stelsel wijzigen. Deze artikelen beletten dus geenszins dat een schenker/testator in zijn gift aan een echtgenoot, gehuwd onder het stelsel van algehele gemeenschap, bedingt dat het geschonkene eigen dient te blijven aan de begiftigde/legataris. Dit beding of deze last vormt geen inbreuk op de artikelen 1394-1396 B.W., en is dus rechtsgeldig ⁵. Een schenker/testator is niet gebonden door het huwelijksvermogensstelsel van de echtgenoot-begiftigde of echtgenoot-legataris ⁶.

Quid wanneer het huwelijkscontract of de wijzigingsakte van de bevoordeligde echtgenoot en diens medeëchtgenoot toch bepaalt dat alles gemeenschappelijk zal zijn, niets uitgezonderd. Welnu, ook deze laatste zinsnede belet niet dat de schenker/testator kan bepalen dat het geschonkene of het legaat eigen zou blijven aan de begiftigde/legataris wanneer hij zou huwen of zijn stelsel zou wijzigen. De (aanstaande) echtgenoten kunnen, met bedingen in het huwelijkscontract of in de wijzigingsakte, een dergelijk recht niet aan de schenker of testator ontnemen; zij kunnen dus het door de schenker/testator gewilde eigen statuut van het geschonkene of van het legaat, niet veranderen ⁷.

B. De wettelijke procedureregeling voor de wijziging van het stelsel betreft eveneens de openbare orde

5. Niet alleen het beginsel van de wijzigbaarheid van het stelsel is van openbare orde. Ook de regeling of procedure voor deze wijziging betreft de openbare orde ⁸. Aldus betreft het hierna vermelde onderscheid tussen de grote en kleine procedure de openbare orde; dit houdt onder meer in dat de homologatierechter ambtshalve de onontvankelijkheid van het verzoek tot homologatie dient uit te spreken wanneer de grote procedure niet is gevolgd in de gevallen waarin zij gevolgd dient te worden, en dus o.a. wanneer de onmisbare pleegvormen van de twee voorafgaande akten ontbreken ⁹.

¹ Zie o.a. CASMAN H., *Notarieel familierecht*, Gent, 1991, 123-164; COENE M., «Actuele problemen inzake conventionele wijziging van huwelijksvermogensstelsels», *T.P.R.*, 1985, 175-225; DE BUSSCHERE C., «Wijziging van het huwelijksstelsel tijdens het huwelijk. Enkele capita selecta», *N.F.M.*, 1990, 189-219; *idem*, «Modification du régime matrimonial au cours du mariage. Quelques points choisis», *M.N.F.*, 1990, 179-207; DELVA, W., «De veranderbaarheid van het huwelijksvermogensstelsel tijdens het huwelijk», *T.P.R.*, 1978, 331-350; GERLO, J., *Handboek huwelijksvermogensrecht*, Brugge, 1992, 214-230.

² Vergelijk Cass., 1 maart 1979, *R.W.*, 1979-80, 1431, *Arr. Cass.*, 1978-79, 781, *Pas.*, 1979, I, 782, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1980, 263, *R.G.E.N.*, 1981, nr. 22.582.

³ Vergelijk CASMAN H. en VAN LOOK M., *Huwelijksvermogensstelsels*, Brussel, 1979, II-1, 7; GERLO, J., o.c., Brugge, 1992, 206, nr. 438.

⁴ RAUCENT L., *Régimes matrimoniaux*, Louvain-La-Neuve, 1986, 267, nr. 325.

⁵ Vergelijk Cass., 11 december 1952, *Pas.*, 1953, I, 241.

⁶ VAN OOSTERWIJCK G., «Beschikkingen om niet in voordeel van onder algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten onder beding dat de geschonken of gelegateerde goederen eigen zullen blijven», in *Liber Amicorum E. Krings*, Brussel, 1991, 386, nr. 3.

⁷ Vergelijk Cass. fr., 27 juni 1972, *Rev. Not.B.*, 1974, 425, *Steekkaarten van het notariaat*, 1974, 237, nr. 531, *J.C.P.*, éd. gén., 1972, IV, 212, *J.C.P.*, éd. not. 1972, II, 17261, *Rép. Defrénois*, 1972, 1093, art. 30168, noot MORIN G., STORCK M., in *Juris Classeur civil*, v° «Contrat de mariage. Modifications postérieures à la célébration du mariage», art. 1396 à 1397-1°, fascicule G-2, Parijs, 1990, 5, nr. 14.

⁸ DELVA, W., o.c., *T.P.R.*, 1978, 347, nr. 29, en 349, nr. 33.

⁹ DELVA, W., o.c., *T.P.R.*, 1978, 344, nr. 25.

II. Enkele inhoudelijke aspecten van de wijzigingsakte

A. Geen afbreuk aan de principes inzake het tijdstip van de inwerkingtreding van de gevolgen van de wijziging

6. Artikel 1396 B.W. bepaalt: «Bedongen wijzigingen van het huwelijksvermogensstelsel kunnen aan derden eerst worden tegengeworpen vanaf de bekendmaking van een uittreksel uit de homologatiebeslissing in het Belgisch Staatsblad. Tussen echtgenoten hebben zij gevolg vanaf de datum van die akte.»

Het is niet mogelijk af te wijken van deze bepaling die van openbare orde is.

Een voorbeeld. Echtgenoten gehuwd zonder huwelijkscontract besluiten hun wettelijk stelsel te wijzigen in het stelsel van zuivere scheiding van goederen. Zij kunnen in de wijzigingsakte niet bepalen dat het nieuwe stelsel retroactief geldt vanaf de datum van het huwelijk, of dat alle schulden aangegaan of opgelopen door een echtgenoot alleen, sinds het huwelijk, eigen zijn aan deze echtgenoot en dat de andere echtgenoot er niet voor gehouden is. Een dergelijk beding gaat duidelijk in tegen artikel 1396 B.W., zodat een wijzigingsakte met een dergelijk beding niet gehomologeerd mag worden¹⁰.

7. Nog een ander voorbeeld. Het komt voor – gelukkig, slechts uiterst zelden – dat echtgenoten met een huwelijkscontract (waarin zij bijvoorbeeld opteerden voor het stelsel van zuivere scheiding van goederen) moeten vaststellen dat hun huwelijkscontract absoluut nietig is, bijvoorbeeld wegens inbreuk op bepaalde plechtigheidsvoorschriften vervat in de Ventôsewet¹¹. Hier moet nu opgemerkt worden dat de regularisatie van een nietig verklaard huwelijkscontract middels een procedure van wijziging van het stelsel eventueel niet volledig zal kunnen zijn, gelet op het reeds aangehaalde huidige artikel 1396 B.W. inzake het tijdstip van de inwerkingtreding van de gevolgen van de wijziging van het huwelijksstelsel. Dit kan geïllustreerd worden als volgt. De aanstaande echtgenoten sloten een huwelijkscontract waarbij zij het stelsel der zuivere scheiding van goederen aannamen. Tijdens het huwelijk wordt dit huwelijkscontract nietig verklaard wegens een vormgebrek, met als sanctie absolute nietigheid. Welnu, de echtgenoten worden dan geacht, retroactief, vanaf het ogenblik van het sluiten van hun huwelijk, gehuwd te zijn onder het wettelijk stelsel. De echtgenoten kunnen nu weliswaar, middels de grote wijzigingsprocedure, hun ongewild wettelijk stelsel vervangen door het gewilde stelsel van zuivere scheiding van goederen. Doch deze wijziging mag niet retroactief bedongen worden; de echtgenoten mogen niet overeenkomen dat zij geacht moeten worden vanaf de dag van de sluiting van het huwelijk gehuwd te zijn onder het stelsel van zuivere scheiding van goederen. Artikel 1396 B.W. laat dat niet toe, en een afwijking van deze bepaling in de wijzigingsakte wettigt de niet-homologatie

van deze akte. Het stelsel van scheiding van goederen, bedongen in de wijzigingsakte, kan aan derden eerst tegengeworpen worden vanaf de dag van de bekendmaking van een uittreksel uit de homologatiebeslissing in het Belgisch Staatsblad, en tussen de echtgenoten heeft de wijzigingsakte pas gevolgen vanaf haar datum (art. 1396 B.W.), en dus niet vanaf de datum van het sluiten van het huwelijk.

B. De bestendigheid van het huwelijksvermogensstelsel

8. Het bedongen of wettelijk stelsel, hoewel sinds de wet van 14 juli 1976 niet langer onveranderlijk, heeft nog steeds, zowel tussen echtgenoten als tegenover derden, een bestendig, duurzaam karakter: behoudens de mogelijkheid om staande het huwelijk het stelsel te wijzigen met naleving van de voorwaarden en procedure vervat in de artikelen 1394-1396 B.W., behoudt het huwelijksstelsel zijn bestendig karakter. Dit bestendig karakter van het huwelijksstelsel mag direct noch indirect aangetast worden. Ziehier nu enkele toepassingen van dit principe.

9. De inwerkingtreding zelf van het huwelijkscontract of van de wijzigingsakte is op een dwingende wijze door de wet geregeld. Deze inwerkingtreding kan niet afhankelijk gesteld worden van de vervulling van een voorwaarde of het verstrijken van een bepaalde termijn¹².

Echtgenoten kunnen dus niet bedingen dat zij gehuwd zijn onder het stelsel van scheiding van goederen gedurende een termijn van bijvoorbeeld dertig jaar, of bijvoorbeeld zolang een van hen een beroep uitoefent, en dat, na die termijn of na de vervulling van die voorwaarde, de echtgenoten gehuwd zullen zijn onder een stelsel van gemeenschap. Een dergelijke akte gaat in tegen het bestendigheidsbeginsel¹³.

Aldus kunnen de echtgenoten evenmin bedingen dat zij gehuwd zullen zijn onder het stelsel van algehele gemeenschap, doch dat zij, indien het huwelijk ontbonden wordt door echtscheiding, geacht zullen zijn gehuwd te zijn sinds het huwelijk (dus retroactief) onder een stelsel van gemeenschap van aanwinsten of onder het stelsel van zuivere scheiding van goederen¹⁴.

10. Het beginsel van de bestendigheid van het huwelijksvermogensstelsel wordt o.i. niet in acht genomen wanneer de echtgenoten, in het huwelijkscontract of in een wijzigingsakte, een inbreng van een eigen goed in het gemeenschappelijk vermogen bedingen onder de voorwaarde dat de echtgenoten erop zullen bouwen (hypothese van een bouwgrond) en/of onder de voorwaarde dat de echtgenoten in het ingebrachte goed hun gezinswoning zullen vestigen. Het be-

¹² Zie o.a. CASMAN, H. en VAN LOOK M., o.c., Brussel, 1979, II-2, 2; RAUCENT L., o.c., Louvain-La-Neuve, 1986, 253, 305; vergelijk DELVA W., in A.P.R., *Huwelijksvermogensstelsels*, sine loco, 1956, 186, nr. 289.

¹³ CASMAN H., en VAN LOOK M., o.c., Brussel, 1984 (bijwerking), II-5, 4.

¹⁴ Vergelijk CASMAN H., o.c., Gent, 1991, 14, nr. 31; DELVA W., o.c., 1956, 186-187, nr. 289. Vergelijk, in verband met deze problematiek in het Franse recht, Colmar, 16 mei 1990, R.G.E.N., 1991, 296, nr. 24005, *Rép. Defrénois*, 1990, 1361, art. 34.917, noot CHAMPENOIS G., J.C.P., 1991, II, 17, noot SIMLER, P., waarbij wordt gewijzigd T.G.I. Straatsburg, 17 september 1987, J.C.P., éd. not. 1989, II, 109, R.G.E.N., 1990, 383, nr. 23.911, waar 17 december als datum is opgegeven.

¹⁰ Zie en vergelijk, in verband met het Franse recht, Parijs, 12 juni 1977, *Rép. Defrénois*, 1978, 232, art. 31.629, noot G. MORIN. Vergelijk met de toestand in Nederland: PITOLO, *Het Nederlands Burgerlijk Wetboek*, deel 1, *Het personen- en familierecht*, Arnhem, 1985, 268.

¹¹ Zie bijvoorbeeld Antwerpen, 28 oktober 1992, R.W., 1992-93, 1096, met wijziging van Rb. Hasselt, 27 augustus 1991, N.F.M., 1992, 110, met noot DE BUSSCHERE C., M.N.F., 1992, 129, met noot.

dingen van een dergelijke voorwaarde in een wijzigingsakte mag o.i. niet en wettigt o.i. een weigering van homologatie. Een dergelijk beding is immers in de eerste plaats strijdig met het bestendigheidsbeginsel. Bovendien heeft de voorwaarde in kwestie een uitgesproken potestatief karakter, immers afhankelijk van de wil van de echtgenoten om te bouwen of om op een bepaalde plaats te wonen. Ten slotte is de opschortende voorwaarde van het bouwen te weinig precies, en houdt ze dus een bron van mogelijke conflicten in strijdig met het belang van het gezin en van de kinderen en met de rechten van schuldeisers. Bij de toepassing van het beding kunnen namelijk de volgende vragen rijzen. Vanaf wanneer wordt of is er (voldoende) gebouwd (in de zin van de clausule in kwestie)? Moeten beide echtgenoten bouwen? Moet gebouwd worden met gemeenschappelijke gelden? Quid wanneer ten gevolge van een mogelijke feitelijke scheiding het bouwwerk niet voltooid wordt, of slechts door één echtgenoot wordt voltooid? Kortom, er zijn te veel onzekerheden bij de vaststelling van het persoonlijk of gemeenschappelijk karakter van de betrokken grond.

III. Enkele vormelijke aspecten van de wijzigingsakte

A. De vorm van de wijzigingsakte (art. 1392 B.W.)

11. Wijzigingsakte moet notarieel opgesteld worden (art. 1392 B.W.), en wel in minuut en niet in brevet (art. 20 Ventôsewet). Deze wettelijk opgelegde tussenkomst van een notaris is, zoals voor het opstellen van het huwelijkscontract, vanzelfsprekend omdat de notaris als daartoe getrainde deskundige, als man van het vak, raad kan (en moet!) geven, en als openbaar ambtenaar de minuut van de akte bijhoudt en uitgiften uitreikt. De instrumenterende notaris zal bovendien de wettelijke formaliteiten (o.a. de publiciteitsvoorschriften) in acht nemen.

Er is meer. Elke wijzigingsakte dient, wat ook haar inhoud zij, verleden te worden voor twee (territoriaal bevoegde!) notarissen, of voor een notaris met bijstand van twee getuigen. Artikel 9 van de Ventôsewet is weliswaar in dezen niet expliciet, maar dit besluit lijdt geen twijfel¹⁵.

De wijzigingsakte is een plechtige akte, zodat de notaris de plechtigheidsvoorschriften van de Ventôsewet strikt in acht zal nemen, gelet op de drastische sanctie bij niet-naleving ervan¹⁶. De uitdrukking «forma dat esse rei» geldt in dezen. Aldus kan hier bijvoorbeeld aangestipt worden dat de notarissen niet mogen vergeten, in het slot van de akte, ook melding te maken van het feit van de ondertekening van de akte door de getuigen, anders is de akte absoluut nietig¹⁷!

De instrumenterende notaris moet alle door de Ventôsewet voorgeschreven plechtigheidsvoorschriften in acht nemen. Het feit dat de wijzigingsakte door de rechter zou zijn gehomologeerd belet geenszins dat de nietigheid ervan, bij-

voorbeeld op basis van artikel 12 of 68 Ventôsewet, nog gevorderd kan worden. Met andere woorden, de rechtelijke homologatiebeslissing dekt geenszins de vormelijke nietigheden die aan de wijzigingsakte zouden kleven.

B. Aspecten van het principe van de vrije keuze van de notaris

12. In geval van procedure van grote wijziging van het huwelijksvermogensstelsel dienen vier notariële akten verleden te worden, namelijk en achtereenvolgens de notariële boedelbeschrijving, de notariële regelingsakte, de notariële wijzigingsakte en ten slotte de notariële slotakte (artikelen 1394 en 1395, § 4, B.W.). Het is natuurlijk raadzaam dat de echtgenoten, in principe, dezelfde notaris belasten met het verlijden van die vier notariële akten, opdat hij het verloop van de ingewikkelde, grote procedure goed kan opvolgen en aan de echtgenoten adequate raad kan geven. Maar niets belet de echtgenoten, voor een of andere van voormelde vier akten, op een andere notaris een beroep te doen. In de loop van de procedure mogen de echtgenoten, desgewenst, veranderen van notaris.

Het lijkt ons hier nuttig te vermelden dat, ook in deze materie, de instrumenterende notaris in een akte geen beschikking in zijn voordeel mag opnemen (art. 8 Ventôsewet)¹⁸, alsook dat hij, ook hier, gehouden is de deontologische plichten van onbaatzuchtigheid, kiesheid en waardigheid van het ambt («désintéressement, délicatesse et dignité de la profession») na te leven. Gelet op die beroepspllichten lijkt het raadzaam, ja vanzelfsprekend, dat de notaris zich ervan onthoudt, in een akte, melding te maken van zijn ambt voor het verlijden van de latere akten, zelfs al is het aanbevelenswaardig dat de echtgenoten zo mogelijk alle akten, onderdeel van een grote wijzigingsprocedure, bij dezelfde notaris verlijden¹⁹. Quid met een wijzigingsakte die in de slotverklaringen de volgende vermelding bevat: «De echtgenoten hebben ons notaris tevens verzocht overeenkomstig artikel 1395, § 4, B.W., binnen een jaar na de bekendmaking van een uittreksel uit de homologatiebeslissing in het Belgisch Staatsblad, akte op te nemen van de vereffening of dadelijke verandering van de vermogens»? Allereerst komt het ons voor dat, hoewel die clausule niet valt onder artikel 8 van de Ventôsewet, het niet past, of al te delicaat is, dat de instrumenterende notaris de indruk wekt dat de notariële slotakte noodzakelijk door zijn ambt verleden moet worden. Vervolgens lijkt de slotvermelding met voormelde tekst dubbelzinnig en dus gevaarlijk omdat ze ook de indruk zou kunnen wekken dat de notaris ambtshalve, zonder nieuwe wilsuiting van de echtgenoten, de slotakte zou kunnen en/of moeten opmaken, en dat het niet nodig zou zijn dat de echt-

¹⁸ Zie de interpretatie van deze bepaling in Bergen, 24 november 1975, *Rev.Not.B.*, 1976, 364, noot STENGERS M.L., *R.G.E.N.*, 1978, 129, nr. 22.229.

¹⁹ Zie en vergelijk DEMBLON J., in *Rép.Not.*, v° «L'acte notarié», Brussel, 1991, 127, nr. 117, in fine; HARMEL P., in *Rép.Not.*, v° «Organisation et déontologie du notariat», Brussel, 1977, 157, nr. 305; VAN OOSTERWUICK G., *Inrichting van het notariaat en deontologie van het beroep*, cursusnota's, Brussel, VUB 1992-1993, 159; WEYTS L., *De inrichting van het notariaat en plichtenleer i.v.m. het beroep*, Leuven, 1986, 24; Bergen, 24 november 1975, *l.c.*, en de verwijzingen aldaar.

¹⁵ DEMBLON J., in *Rép.Not.*, v° «Acte notarié», Brussel, 1991, 188, nr. 286; GRÉGOIRE M., in *Rép.Not.*, «Régimes matrimoniaux, La réforme de 1976, II, Formulaire commenté», Brussel, 1980, 26, nr. 6; WATELET, P., *La rédaction des actes notariés*, Brussel, 1980, 127.

¹⁶ Antwerpen, 28 oktober 1992, *l.c.*, dat Rb. Hasselt, 27 augustus 1991, *l.c.*, wijzigt.

¹⁷ Artikelen 14 en 68 Ventôsewet; vergelijk Rb. Dendermonde, 8 juli 1991, *N.F.M.*, 1991, 322, met noot DE BUSSCHERE C.

genoten de slotakte ondertekenen. Wel kan de notaris in de wijzigingsakte nuttig wijzen op het vereiste van een slotakte, maar dan in bewoordingen die, o.a., niet de indruk wekken dat er een beding in het voordeel van de instrumenterende notaris is of dat de vrijheid van keuze van een notaris voor het verlijden van de slotakte niet meer bestaat.

IV. Enkele aspecten van de wijzigingsprocedure

(art. 1395 B.W.)

A. De ondertekening van het verzoekschrift tot het verkrijgen van de homologatie

13. Het verzoekschrift tot het verkrijgen van de homologatie van de wijzigingsakte moet ondertekend worden door beide echtgenoten (art. 1395, § 1, eerste lid, B.W.).

Quid wanneer een echtgenoot door verlamming het verzoekschrift niet kan ondertekenen? De wet bevat een oplossing voor de ondertekening van de notariële wijzigingsakte (artt. 9, tweede lid, en 14, tweede lid, Ventôsewet), maar zij bevat geen uitdrukkelijke oplossing voor de ondertekening van het verzoekschrift. Er kan o.i. aangeraden worden dat een advocaat het verzoekschrift ondertekent namens de echtgenoot die het niet kan ondertekenen, zo terugvallende op het gemene recht (art. 1026, 5°, Ger.W.).

B. De bijzondere rechtspleging m.b.t. de homologatie van een wijzigingsakte betreft geen strikt persoonlijke rechten van de echtgenoten

14. De procedure van echtscheiding of scheiding van tafel en bed betreft strikt persoonlijke rechten van de echtgenoten zodat een tussenkomst van derden in een dergelijke strikt persoonlijke procedure in principe uitgesloten is²⁰. Die procedure betreft immers de persoon zelf van de echtgenoten, hun staat; het vermogensrechtelijk aspect betreft alleen een gevolg van die strikt persoonlijke procedure.

De rechtspleging m.b.t. de homologatie van de wijziging van het huwelijksvermogensstelsel van de echtgenoten, daarentegen, betreft de vermogens- of patrimoniale rechten van de echtgenoten, en niet hun staat noch hun persoon. Maar is deze bijzondere rechtspleging een voor de echtgenoten strikt persoonlijke rechtspleging, zoals een echtscheidingsprocedure? Stellig niet.

Het minder persoonlijk karakter van de wijzigingsprocedure blijkt o.a. uit de volgende wettelijke bepalingen: —

— artikel 1395, § 1, tweede lid, B.W., ingevolge hetwelk de homologatierechter de belangen van het gezin en van de kinderen én de rechten van derden in acht moet nemen, en, samenhangend hiermee;

— artikel 1395, § 1, derde lid, B.W. en de artikelen 1314 en 1319 Ger.W., ingevolge welke de kinderen van de echtgenoten en derden in de homologatieprocedure mogen tussenkomen en beroep kunnen aantekenen ter vrijwaring van die belangen of rechten²¹.

²⁰ SENAËVE, P., *Handboek familieprocesrecht*, Leuven, 1986, 97, nrs. 159-161, en 201, nr. 419.

²¹ Gent, 2 april 1982, *T.Not.*, 1982, 249, *R.G.E.N.*, 1983, 210, nr. 22896, *Rev.Not.*, 1983, 55.

Ziehier een andere praktische toepassing van het principe dat de wijzigingsprocedure geen volledig persoonlijk karakter heeft. Een rechtbank weigert de homologatie van een wijziging van het huwelijksvermogensstelsel, maar een derde kan belang hebben bij het verlenen van de homologatie. Indien beide echtgenoten hoger beroep instellen om de homologatie te krijgen, kan een derde in die procedure vrijwillig tussenkomen wanneer de weigering van homologatie van de wijziging afbreuk doet aan zijn rechten²².

Wel is het zo dat het initiatief tot de wijziging, de inhoud van de wijzigingsakte, het aanhangig maken en het vervolgen van de homologatieprocedure, hoewel het voorwerp ervan van vermogensrechtelijke aard is, strikt persoonlijk aan de betrokken echtgenoten voorbehouden zijn²³. Aldus is, in geval van overlijden tijdens de procedure, hervatting van het geding door de rechtsopvolgers niet mogelijk²⁴. En de schuldeisers kunnen natuurlijk niet de wijziging zelf of de wijzigingsprocedure met een zijdelingse vordering (art. 1166 B.W.) doorvoeren.

C. Overlegging van een uittreksel uit de huwelijksakte

15. Heeft de rechtbank waarbij om homologatie van de wijzigingsakte wordt verzocht, het recht de overlegging te eisen van een uittreksel uit de huwelijksakte? Het antwoord is stellig bevestigend, zowel wat het in België als wat het in het buitenland gesloten huwelijk betreft, en wel om de volgende verschillende redenen.

16. Laten we eerst stilstaan bij de veronderstelling dat het huwelijk in België is gesloten. De Belgische huwelijksakte houdt het (authentieke) bewijs in van het huwelijk, van het feit dat geen (in België toegestane) echtscheiding of scheiding van tafel en bed is overgeschreven (artikelen 1275, 1277 en 1303 Ger.W.), van het feit dat een huwelijkscontract is verleden (art. 76, 10°, B.W.) en van het feit of het huwelijksstelsel (in België) al of niet reeds is gewijzigd (art. 1395, § 2, B.W.). De overlegging van het trouwboekje daarentegen mag de rechtbank als onvoldoende bestempelen. Het trouwboekje heeft immers geen wettelijke basis, en steunt slechts op een administratief gebruik²⁵. Het heeft overigens (slechts) een beperkte bewijskracht²⁶. Bovendien, een hele reeks relevante gegevens komen er niet in voor. Het maakt bijvoorbeeld geen melding van de echtscheiding, niettegenstaande uit de echt gescheiden echtgenoten vaak dit trouwboekje verder bij zich houden. Ook de adoptieve afstamming hoeft er niet in vermeld te staan²⁷. Zelfs een wijziging van het huwelijksvermogensstelsel wordt niet vermeld in het

²² Artt. 15 en 17 Ger.W.; Gent, 2 april 1982, *l.c.*

²³ Vergelijk Cass., 2 mei 1979, *T.Not.*, 1980, 72, *Arr. Cass.*, 1978-79, 1035, *R.W.*, 1979-80, 47, *Pas.*, 1979, I, 1025, *R.G.E.N.*, 1981, nr. 22461, *Rev.Not.B.*, 1979, 589, *Rev.Trim.Dr.Fam.*, 1979, 381, *J.T.*, 1979, 751.

²⁴ Vergelijk Rb. Brugge, 14 maart 1978, *T.Not.*, 1978, 278; Brussel, 18 december 1979, *R.G.E.N.*, 1981, 412, nr. 22671.

²⁵ RIGAUX F., *Traité de l'état civil*, Brussel, 1980, 310-312.

²⁶ Zie o.a. art. 12, wet van 12 oktober 1913 betreffende de identificatie van de partijen in akten die op het hypotheekkantoor moeten worden overgeschreven; DEMBLON J., o.c., Brussel, 1991, 166, nr. 226; WATELET P., o.c., Brussel, 1980, 49.

²⁷ *Werken van het C.S.W.*, 1969, 61; *Steeckaarten van het notariaat*, 1970-71, nr. 1.

trouwboekje²⁸. Het trouwboekje vermeldt de toestand op het ogenblik van het huwelijk, maar belangrijke latere rechtsfeiten zoals adoptie, wijziging van huwelijksvermogensstelsel enz., komen er niet in voor. Kortom, de rechter mag terecht oordelen dat de overlegging van het trouwboekje onvoldoende is, en dat dit stuk het gevraagde uittreksel van de huwelijksakte niet vervangt en niet kan vervangen.

17. Quid wanneer het huwelijk in het buitenland is gesloten? Hier moet opgemerkt worden dat, in sommige landen (zowel Europese, Afrikaanse als Midden- of Latijnsamerikaanse landen), een keuze van het huwelijksvormingsstelsel (nog) kan gebeuren op het ogenblik van het sluiten van het huwelijk, en het gekozen stelsel derhalve (uitsluitend!) vermeld staat in de huwelijksakte, en niet in een huwelijkscontract!

Aldus kunnen, in Italië, op het ogenblik van het huwelijk en het opmaken van de huwelijksakte, de echtgenoten nog opteren voor het stelsel der zuivere scheiding van goederen, zodat het wettelijk stelsel van de gemeenschap van aanwinsten op hen niet toepasselijk wordt²⁹. Die verklaring kan afgelegd worden zowel voor de ambtenaar van de burgerlijke stand als voor de officier van de cultus die het (uitsluitend kerkelijk) huwelijk sluit, nu Italië nog het concordaatshuwelijk kent³⁰. In Monaco geldt een analoge regeling ingeval een huwelijk wordt gesloten tussen personen van wie ten minste één een vreemde nationaliteit heeft, en die geen (notarieel) huwelijkscontract hebben: de aanstaande echtgenoten moeten verklaren of ze opteren voor het wettelijk stelsel van Monaco of van het land waarvan een van beide aanstaande echtgenoten de nationaliteit heeft, en de ambtenaar van de burgerlijke stand maakt melding van die verklaring in de huwelijksakte³¹.

Ook in Chili kunnen de aanstaande echtgenoten nog opteren voor het stelsel van zuivere scheiding van goederen, door een verklaring aan de ambtenaar van de burgerlijke stand op het ogenblik dat ze hun huwelijk sluiten³². In Mexico kunnen de aanstaande echtgenoten in de huwelijksakte, op het ogenblik van het sluiten van het huwelijk, verklaren dat ze het stelsel van huwelijksgemeenschap of het stelsel van scheiding van goederen aannemen³³.

²⁸ WERDEFROY F., «Het nieuwe huwelijksvermogensrecht en de hypotheekwet», *T.Not.*, 1977, 66, nr. 2. Zie ook de toelichting bij het wetsvoorstel Gillet dat die toestand wil verhelpen: *Parl. Besch.*, *Senaat*, 1981-82, 18 maart 1982, nr. 174/1, en, opnieuw ingediend, *Parl. Besch.*, *Senaat*, 1985-86, 15 mei 1986, nr. 269/1.

²⁹ Art. 162, lid 2, Italiaans B.W.; BRULLIARD G., in *Juris Classeur*, v° «Législation comparée. Italie», fasc. 1, Parijs, 1977, 26, nr. 99, en 31, nr. 125; DROZ G., «Aperçu du nouveau droit italien de la famille et des régimes matrimoniaux», *Journal des notaires et des avocats*, 1975, art. 52599, 1149, nr. 3; REVILLARD M., *Droit international privé et pratique notariale*, Parijs, 1993, 55, nr. 74; R.P.D.B., Complément VI, v° «Régimes matrimoniaux – Droit international», Brussel, 1983, 939, nr. 365.

³⁰ DE TOLEDO E. en FIORA J.-J., «Les régimes matrimoniaux en Europe», *Rép. Defrénois*, 1992, 495, art. 35246, nr. 14.

³¹ Art. 141 Mon. B.W.; REVILLARD M., o.c., Parijs, 1993, 55, nr. 74.

³² LISBONNE J., in *Juris Classeur*, v° «Législation comparée, Chili», Parijs, 1990, 12 en 13, nrs. 228 en 242.

³³ LISBONNE J., in *Juris Classeur*, v° «Législation comparée, Mexique», Parijs, 1990, nrs. 165 en 168; REVILLARD M., o.c., Parijs, 1993, 55, nr. 74.

Ook in Senegal en op het eiland Mauritius wordt het gekozen huwelijksvermogensstelsel (eventueel uitsluitend, zonder notarieel huwelijkscontract) vermeld in de huwelijksakte³⁴.

Deze vele voorbeelden tonen overduidelijk aan dat de overlegging van een uitgifte of fotokopie van de (buitenlandse) huwelijksakte niet alleen nuttig, maar soms noodzakelijk zal blijken te zijn.

D. Aspecten van de in artikel 1394 B.W. bedoelde voorafgaande akten

1) Ratio legis van het vereiste van twee voorafgaande akten

18. In geval van grote procedure dient de wijzigingsakte voorafgegaan te worden door twee akten, namelijk een boedelbeschrijving en een akte houdende regeling van de wederzijdse rechten (art. 1394, tweede lid, B.W.). Dit vereiste van de twee voorafgaande akten in geval van grote procedure is ingegeven door het analoge vereiste bij echtscheiding door onderlinge toestemming³⁵.

Sommigen werpen op dat dit vereiste van die twee voorafgaande akten in geval van grote wijziging de procedure te zwaar maakt en vragen zich af of dit vereiste in feite geen beletsel zal zijn voor de wijziging. Maar tijdens de parlementaire voorbereiding werd die opwerping weerlegd, o.a. met het argument «... dat de procedure is geïnspireerd op die van de echtscheiding bij onderlinge toestemming en men niet kan zeggen dat die procedure een hindernis betekent voor het doorvoeren van de scheiding»³⁶.

19. De boedelbeschrijving zal eventueel ook de homologatierechter o.a. in staat stellen na te gaan of vast te stellen of, ingevolge de wijziging, een eigen goed niet gemeenschappelijk zal worden, en dus, of in een concreet geval, de grote procedure niet diende te worden gevolgd³⁷.

2) De notariële boedelbeschrijving

20. Er is dus eerst de boedelbeschrijving. De wetgever vereist een beschrijving van alle roerende én onroerende goederen en van de schulden van de echtgenoten (art. 1394, tweede lid, B.W.)³⁸. De boedelbeschrijving betreft dus zowel de persoonlijke als de gemeenschappelijke goederen en schulden.

Deze boedelbeschrijving moet, chronologisch, de akte houdende regeling der wederzijdse rechten voorafgaan, op-

³⁴ R.P.D.B., Complément VI, «Régimes matrimoniaux – Droit international», Brussel, 1983, 979, nr. 680.

³⁵ Verslag van de subcommissie voor de Justitie, *Parl.St.*, *Senaat*, nr. 683/2, bijlage, blz. 54, gevoegd als bijlage bij hierna vermeld verslag; Verslag Hambye, *Parl.St.*, *Senaat*, 1974, 25 november 1975, nr. 683/2, blz. 22; DELVA W., o.c., T.P.R., 1978, 341, nr. 23; WATELET P., o.c., Brussel, 1980, 562.

³⁶ Verslag Baert, *Parl.St.*, *Kamer*, 1975-76, 18 juni 1976, nr. 869/3, blz. 11.

³⁷ RAUCENT, L., noot onder Rb. Brussel, 6 juni 1978, *Rev. Not. B.*, 1978, 655.

³⁸ Zie daarover: MAHIEU G., in *Rép. Not.*, v° «Inventaire», Brussel, 1985, 32, nr. 18-1; VAN SINAY T. en VERSTAPPEN, J., *Boedelbeschrijving*, Gent, 1993, 51, nr. 98.

dat de echtgenoten, met kennis van zaken, overeen kunnen komen over de inhoud van deze regelingsakte en de latere wijzigingsakte ³⁹.

Die boedelbeschrijving dient altijd notarieel te zijn (art. 1394 B.W.); de wetgever bepaalt geen uitzondering zoals in artikel 1428 B.W. Zij wordt opgemaakt volgens het voorschrift van art. 1182 Ger.W. (d.w.z., in principe, ter plaatse, en dus door een territoriaal bevoegde notaris), en de inhoud ervan wordt geregeld in artikel 1183 Ger.W.; derhalve dienen de echtgenoten bij het einde van de boedelbeschrijving de eed af te leggen (art. 1183, 11°, Ger.W.). Kortom, de principes van de artt. 1175 e.v. Ger.W. betreffende de boedelbeschrijving zijn van toepassing.

21. De boedelbeschrijving dient «volledig, nauwkeurig en getrouw» («fidèle, complet et exact») te zijn. Ook in de onderhavige materie blijft de boedelbeschrijving een ernstige zaak, en zal de notaris de echtgenoten hierop wijzen. De notaris moet overigens zijn ambt weigeren wanneer hij ervan overtuigd is dat een valse eed afgelegd wordt ⁴⁰.

Wanneer de echtgenoten bewust een actief bestanddeel of een schuld niet vermelden, en de rechtbank dit verneemt, dient zij de homologatie te weigeren ⁴¹. In elk geval strekt de bevoegdheid van de homologatierechter zich ook uit tot de beoordeling van de regelmatigheid van de boedelbeschrijving.

Merk op dat een bewust onvolledige of onregelmatige boedelbeschrijving waarbij de echtgenoten (of een echtgenoot) de schuldeisers willen benadelen, eventueel een element kan zijn dat wijst op het misdrijf van het bedrieglijk onvermogen (artikel 490bis Strafwetboek). En wanneer een echtgenoot ten nadele van zijn medeëchtgenoot een gemeenschappelijk goed niet opgeeft in de boedelbeschrijving, kan o.i. artikel 1448 B.W. (oud artikel 1477 B.W.) inzake de heling (le recel) toepassing vinden; artikel 1448 B.W. geldt o.a. wanneer het gemeenschappelijk vermogen ontbonden, vereffend en verdeeld wordt naar aanleiding van en ten gevolge van de wijziging van het huwelijksvermogensstelsel (art. 1427, 4°, B.W.); kortom, ook in dit geval geldt dan de sanctie dat de echtgenoot die een goed uit het gemeenschappelijk vermogen heeft weggemaakt of verborgen gehouden, zijn aandeel in dat goed verliest!

3) De notariële regelingsakte

22. De akte houdende regeling der wederzijdse rechten dient eveneens altijd notarieel opgesteld te zijn (art. 1394 B.W.). Er is geen beletsel tegen de opname van de boedelbeschrijving en van de regeling der wederzijdse rechten in dezelfde notariële akte, mits de boedelbeschrijving maar de bij overeenkomst getroffen regeling tussen de echtgenoten voorafgaat.

23. Die regeling mag een vergelijk, een dading, bevatten: art. 1394 B.W. is expliciet op dat punt. Aldus, wanneer een stelsel van gemeenschap (van Belgisch recht) ingevolge wijziging van het stelsel ontbonden en vereffend wordt, kan afgeweken worden van de verdeling bij helften ⁴²; voor een vreemd stelsel van gemeenschap zal men de wet toepasselijk op het huwelijksvermogensstelsel nagaan ⁴³. In deze regelingsakte kan het vergelijk eveneens betrekking hebben op de vergoedingen; er kan geheel of gedeeltelijk afgezien worden van vergoedingen ⁴⁴.

24. De akte van regeling van de wederzijdse rechten zal de vereffening van het vroegere stelsel van gemeenschap inhouden, wanneer de wijziging van huwelijksvermogensstelsel de ontbinding van het vroegere stelsel met zich meebrengt (art. 1427 B.W.). Daarentegen kan de akte van regeling der wederzijdse rechten eventueel bepalen dat er niets te regelen valt, en dus dat het huidige stelsel behouden blijft onder voorbehoud van wat bepaald zal worden in de wijzigingsakte: dit is het geval, bijvoorbeeld, wanneer de wijziging beperkt is tot de uitbreiding van het bestaande gemeenschappelijk vermogen met een ingebracht goed.

Ter zake van de inhoud van de regelingsakte die betrekking heeft op de ontbinding van het vorige stelsel van gemeenschap, kan ook het volgende opgemerkt worden. De echtgenoten zijn niet verplicht (al) hun ex-gemeenschappelijke goederen te verdelen. Zij mogen een ex-gemeenschappelijk onroerend of roerend goed gewoon onverdeeld tussen hen laten. Het evenredig registratierecht van 1% is niet verschuldigd wanneer de echtgenoten een ex-gemeenschappelijk goed gewoon als onverdeeld goed verder laten bestaan zonder het tussen hen te verdelen (wel verstaan zijnde, ieder voor hetzelfde aandeel van 50%) ⁴⁵.

25. Het toezicht van de homologatierechter strekt zich ook uit tot de inhoud van de regelingsakte of van het vergelijk; het is immers evident dat het vergelijk afbreuk kan doen aan de rechten van derden, zoals bijvoorbeeld bestaande schuldeisers. Die benadeling kan bijvoorbeeld voortvloeien uit een ongelijke verdeling van de gemeenschap ⁴⁶,

³⁹ Vergelijk met de boedelbeschrijving bij echtscheiding door onderlinge toestemming: MAHIEU G., in *Rép. Not.*, v° «Divorce», Brussel, 1987, 92, nr. 23; VAN OOSTERWIJCK G., «Echtscheiding door onderlinge toestemming – boedelbeschrijving», *Notarius*, 1979, 113; en vooral Brussel, 30 januari 1952, *J.T.*, 1952, 150, *Rev. Prat. Not.*, 1952, 150.

⁴⁰ Vergelijk PINTENS W., *Echtscheiding door onderlinge toestemming*, Antwerpen, 1982, 156, nr. 248; VAN OOSTERWIJCK G., «Lastgeving tussen echtgenoten en boedelbeschrijving voorafgaandelijk echtscheiding door onderlinge toestemming», noot onder Antwerpen, 16 mei 1990, *N.F.M.*, 1990, 182, nr. 1.4.

⁴¹ Vergelijk met het geval van de echtscheiding door onderlinge toestemming: GERLO J., «Tussenkomst en toezicht van de rechter bij het sluiten van familierechtelijke overeenkomsten», in de bundel *De overeenkomst, vandaag en morgen*, Antwerpen, 1990, 472, nr. 27.

⁴² CASMAN H., «Les difficultés rencontrées par la pratique en matière de changement de régime matrimonial», in *Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux*, Louvain-La-Neuve, 1981, 198, nr. 20.

⁴³ Zie bv. artt. 194 en 210 Italiaans B.W.; vergelijk in dezen DE BUSSCHERE C., «De wijziging van het huwelijksstelsel van een Italiaans echtpaar in België», *T. Not.*, 1993, 57-59.

⁴⁴ Bergen, 20 juni 1979, *R.G.E.N.*, 1980, 44, nr. 22462, noot CUVELIER C., *Rev. Not. B.*, 1979, 526, noot STERCKX D.

⁴⁵ WEYTS L., *Notarieel fiscaal recht*, deel 1, Deurne-Antwerpen, 1989, 44, nr. 40 in fine; vergelijk MAHIEU G., in *Rép. Not.*, v° «Divorce», Brussel, 1987, 142, nr. 146, en 173, nr. 210.

⁴⁶ Rb. Antwerpen, 26 oktober 1983, *R.W.*, 1984-85, 1794, noot M. COENE, *R.G.E.N.*, 1985, 195, nr. 23.178; Rb. Luik, 17 mei 1985,

uit het gehele of gedeeltelijke afzien van vergoedingsrekeningen, uit het verlenen van een uitstel voor de betaling van een toeslag enz. Kortom, de wettelijke criteria inzake de appreciatiebevoegdheid van de homologatierechter beperken dus de wilsvrijheid van de echtgenoten bij het sluiten van de regelingsakte en van het eventuele vergelijk dat ze erin trefden.

26. Het is reeds voorgekomen dat echtgenoten, na het homologatievonnis, vragen aan de notaris die belast wordt met het opmaken van de slotakte, dat, in deze slotakte, een wijziging aangebracht wordt aan hetgeen de echtgenoten zijn overeengekomen in de voorafgaande regelingsakte. Het volgende geval kwam voor. Een echtgenoot had, in de voorafgaande regelingsakte, de helft van een eigen goed van hem afgestaan aan zijn echtgenote, en thans, na het homologatievonnis, wensden de echtgenoten in de slotakte terug te komen op deze regeling en die overdracht ongedaan te maken. Kan dat? Het antwoord is ontkennend. Men mag immers niet uit het oog verliezen dat de rechter de homologatie heeft verleend, mede in acht genomen de inhoud van de regelingsakte. En ook de echtgenoten worden geacht de wijziging te hebben bedongen mede op basis van de concrete inhoud van die voorafgaande akte. De regelingsakte is dus bindend en onveranderlijk, in die zin dat tijdens de hangende wijzigingsprocedure de echtgenoten niet geheel of gedeeltelijk op de inhoud van de regelingsakte kunnen terugkomen. Dus, de echtgenoten staan voor de volgende mogelijkheden: ofwel doen ze afstand van de procedure, bijvoorbeeld in de vorm van het niet verlijden van de slotakte; ofwel wordt de bestaande wijzigingsprocedure afgewerkt, en kunnen de echtgenoten, na deze volledig afgehandelde procedure, middels een nieuwe overeenkomst (bijvoorbeeld een schenking, of een verdeling tegen betaling van een toeslag, waarop art. 1595, 4°, B.W. van toepassing is) hun nieuwe wensen verwezenlijken, en aldus, de facto, de voormelde niet meer gewilde inhoud van de regelingsakte ongedaan maken.

4) Een, twee of drie akten?

27. Een auteur schrijft dat de boedelbeschrijving, de regeling van de wederzijdse rechten en de wijzigingsakte in één en dezelfde notariële akte opgenomen mogen worden⁴⁷. Blijkens de notariële praktijk wordt deze werkwijze soms toegepast, wellicht om enkele kosten te besparen zoals een zegel van 150 fr. en het vast registratierecht van 750 fr. welke het opstellen van een afzonderlijke wijzigingsakte met zich zou meebrengen⁴⁸.

Wat te denken van die voorgestelde en soms aangewende werkwijze? Het is o.i. een volledig af te raden procédé. De derde rechtshandeling, zijnde de wijziging zelf, wordt het best opgenomen in een specifieke of afzonderlijke «plechtige» notariële akte, dus in een akte verleden door twee notarissen, of door één notaris in tegenwoordigheid van twee

getuigen, terwijl de twee voorafgaande rechtshandelingen (boedelbeschrijving en regelingsakte) het voorwerp uitmaken van een niet-plechtige notariële akte. Daarenboven zouden er praktische problemen én vragen rijzen bij het opmaken van de uitgifte van de wijziging van het huwelijksvermogensstelsel, wanneer deze is vervat in één notariële akte die de drie chronologisch achtereenvolgende rechtshandelingen inhoudt. Kortom, het is aangewezen dat de wijzigingsakte zelf steeds het voorwerp uitmaakt van een afzonderlijke, specifieke notariële (en «plechtige») akte. Denk maar aan de discretie: het gaat toch niet op dat derden aan wie een uitgifte van de akte met o.a. de bedingen van wijziging van het huwelijksvermogensstelsel wordt voorgelegd, tevens kennis zouden kunnen nemen van de voorafgaande boedelbeschrijving en regelingsakte waarmee ze, stellig als niet-schuldeisers, niets te maken hebben.

28. Daarentegen kunnen de boedelbeschrijving en de regeling van de wederzijdse rechten het voorwerp uitmaken van twee specifieke akten of van één totale notariële akte. Men kan aldus bijvoorbeeld te werk gaan wanneer de wijziging beperkt is tot de inbreng van een eigen goed in het gemeenschappelijk vermogen; in zo'n geval is de regelingsakte meestal uiterst bondig omdat de echtgenoten niets anders willen wijzigen noch regelen. De notaris en de echtgenoten zullen er echter goed aan doen te opteren voor een boedelbeschrijving en regelingsakte in twee afzonderlijke akten, wanneer de regelingsakte, wegens haar inhoud, op het hypotheekkantoor overgeschreven moet worden. Men moet immers rekening houden met het principe dat de overschrijving van een notariële akte in beginsel de gehele notariële akte betreft, en geen uittreksel ervan, en bovendien met de vaststelling dat de meeste derden niets te maken hebben met wat in de boedelbeschrijving is opgenomen. De bekendmaking van de inhoud van de boedelbeschrijving op het hypotheekkantoor dient vermeden te worden, gelet op de noodzaak van discretie en overigens gelet op de noodzaak van het vermijden van nutteloze kosten bij de overschrijving. Vandaar de voor de hand liggende raad van het opmaken van een boedelbeschrijving in een afzonderlijke akte, wanneer de regelingsakte overgeschreven dient te worden omdat zij een overdracht of aanwijzing van onroerende goederen betreft. Aldus, wanneer de echtgenoten overgaan van een stelsel van gemeenschap naar een stelsel van zuivere scheiding van goederen, en de gemeenschap een onroerend goed bevat, is het raadzaam dat de boedelbeschrijving en de over te schrijven regelingsakte in twee afzonderlijke notariële akten worden opgemaakt.

E. Aspecten van de in artikel 1395, § 4, B.W. bedoelde slotakte

1) Belang van de slotakte

29. De akte houdende wijziging van het huwelijksvermogensstelsel, die leidt tot vereffening van het vorige stelsel of tot dadelijke verandering van de vermogens, heeft geen gevolg, indien de vereffening of de overdracht van goederen van het ene vermogen naar het andere niet bij notariële akte is vastgesteld binnen een jaar na de bekendmaking van een uittreksel uit de homologatiebeslissing in het Belgisch

Jur. Liège, 1988, 503; Luik, 30 juni 1987, *Rev. Not. B.*, 1988, 153, noot DE VALKENEER R.; Antwerpen, 30 maart 1988, *R.W.*, 1989-90, 88, noot M. COENE, *Rev. Not. B.*, 1989, 67; Antwerpen, 2 mei 1990, *T. Not.*, 1990, 277.

⁴⁷ GRÉGOIRE M., o.c., Brussel, 1980, 34, nr. 21.

⁴⁸ Zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 1 oktober 1991, 21590, nr. 31326.

Staatsblad ⁴⁹. Deze termijn kan worden verlengd door een beslissing van het gerecht dat de wijzigingsakte heeft homologeerd (art. 1395, § 4, B.W.) ⁵⁰. De in die wetbepaling bedoelde slotakte heeft dus uitsluitend betrekking op de «grote» procedure. Het is de vierde (en laatste) notariële akte in een dergelijke procedure.

30. Wanneer het opmaken van de slotakte verwaarloosd wordt, blijft de wijziging zonder gevolg, zowel in de verhouding tussen echtgenoten als ten aanzien van derden; het vroegere huwelijksvermogensstelsel blijft dan ononderbroken verder gelden. In geval van grote wijziging geldt het opmaken van de slotakte als een opschortende voorwaarde voor de uitwerking van deze (grote) wijziging met terugwerkende kracht tot op de tijdstippen vermeld in artikel 1396 B.W. ⁵¹.

31. Wanneer de echtgenoten zich op het gewijzigde stelsel beroepen, kunnen de derden (zoals bijvoorbeeld de hypotheekbewaarder, in geval van akte van opheffing: art. 92 Hypotheekwet) het bewijs van het bestaan van de eventueel vereiste slotakte vorderen ⁵².

2) Vorm van de slotakte

32. De slotakte wordt notarieel opgesteld, maar de plechtige vorm (twee getuigen of een tweede notaris) is niet vereist ⁵³.

33. In zijn arrest van 2 mei 1979 overwoog het Hof van Cassatie woordelijk: «... dat deze wil gedurende de ganse homologatieprocedure door iedere echtgenoot dient te worden gehandhaafd en zelfs, in het door artikel 1395, § 4 bepaalde geval, na de verleende homologatie ⁵⁴.» In zijn conclusie voor dit arrest schreef procureur-generaal W. Dumon in dezelfde zin, dat de blijvende wil van beide echtgenoten dient te bestaan, zelfs na de homologatie zoals uit § 4 van artikel 1395 B.W. blijkt ⁵⁵. Uit die beide referenties volgt o.i. overduidelijk dat de slotakte slechts op verzoek van beide echtgenoten verleden kan worden, gelet op het vereiste van het bestaan en behoud van de wil tot wijziging van het stelsel, aan de zijde van beide echtgenoten, tot aan het verlijden van de laatste akte van de procedure, zijnde de slotakte. Meer nog, o.i. is absoluut vereist dat beide echtgenoten verschijnen en de slotakte ondertekenen, als bewijs van die blijvende wil van elk der echtgenoten tot op dit ultieme ogenblik. Met andere woorden, de slotakte mag dus niet opge-

steld worden als een procesverbaal (bv. van afwezigheid van hoger bod) dat uitsluitend door de notaris ondertekend zou worden: neen, de twee echtgenoten dienen én te verschijnen én bovendien de slotakte te ondertekenen ⁵⁶.

34. Een echtgenoot mag echter, ook voor het verlijden van de slotakte, zich laten vertegenwoordigen door een volmachtdrager ⁵⁷. Deze volmacht mag niet onherroepelijk bedongen zijn, gelet op het vereiste van de volgehouden wil van de echtgenoten tot aan het verlijden van de slotakte ⁵⁸.

3) De slotakte en de heffing van de registratierechten

35. Het evenredig registratierecht op de verdeling van gemeenschappelijke goederen in het kader van een (grote) procedure van wijziging van het huwelijksvermogensstelsel, waarbij de echtgenoten van een stelsel van gemeenschap overgaan naar een stelsel van scheiding van goederen, is slechts verschuldigd als de wijziging definitief wordt, dit is als de slotakte tot vereffening van het vorig stelsel overeenkomstig artikel 1395, § 4, B.W. is verleden ⁵⁹.

Wanneer de voorafgaande regelingsakte bij een grote wijziging de onherroepelijke overdracht van een eigen onroerend goed van een echtgenoot aan diens medeëchtgenoot bevat, is die overdracht onderworpen aan het evenredig registratierecht van verkoop (in principe 12,5%), of eventueel de B.T.W. voor nieuwbouw ⁶⁰. Ook dit recht wordt pas geheven bij het verlijden van de in artikel 1395, § 4, B.W. bedoelde slotakte die de overdracht definitief vaststelt ⁶¹.

V. Enkele aspecten van de bevoegdheid van de homologatierechter

A. Algemeenheden

1) Taak van de homologatierechter

36. De wetgever draagt aan de homologatierechter op de akte houdende wijziging van het huwelijksvermogensstelsel te homologeren (art. 1395, § 1, eerste lid, B.W.) of, indien nodig, deze homologatie te weigeren.

De homologatierechter onderzoekt hiertoe achtereenvolgens: de regelmatigheid van de homologatieprocedure; de wettigheid van de wijziging, qua vorm en qua inhoud; de opportuniteit van de beoogde wijziging.

⁴⁹ De slotakte mag dus niet opgemaakt worden vooraleer de bekendmaking daadwerkelijk is gebeurd. Zie DE BUSSCHERE C., o.c., N.F.M., 1990, 202, nr. 50.

⁵⁰ CASMAN H., o.c., Gent, 1991, 163, nr. 479: «Aangenomen moet worden dat die verlenging bij verzoekschrift kan worden gevraagd. Bij gebreke aan afwijkende bepaling zal hier evenwel het gemeen recht toepasselijk zijn; het verzoekschrift zal door een advocaat moeten ondertekend worden.»

⁵¹ GERLO J., o.c., Brugge, 1992, 224, nr. 476. Vergelijk RAUCENT L., o.c., Louvain-La-Neuve, 1986, 271, nr. 328 in fine, en vooral 276, nr. 335.

⁵² WERDEFROY F., «Het nieuw huwelijksvermogensrecht en de hypotheekwet», T.Not., 1977, 68, nr. 5.

⁵³ Argument: art. 9 Ventôsewet, a contrario; zo ook CASMAN H., o.c., Gent, 1991, 162, nr. 477.

⁵⁴ Cass., 2 mei 1979, l.c.

⁵⁵ T. Not., 1980, 73.

⁵⁶ Zo ook DEMBLON J., o.c., Brussel, 1991, 313, nr. 604.

⁵⁷ In dezelfde zin CASMAN H., o.c., Gent, 1991, 162, nr. 477.

⁵⁸ Argument: Cass., 2 mei 1979, l.c.

⁵⁹ DONNAY M. en CUVELIER A., in *Rép.Not.*, v° «Droits d'enregistrement», Brussel, 1990, 317, nr. 459; WERDEFROY F., *Registratierechten*, 1991, 514, nr. 578-5, en 1208, nr. 1190; WEYTS L., o.c., Antwerpen, 1989, 45, nr. 40.

⁶⁰ Administratieve beslissing, 5 maart 1979, T.Not., 1979, 286, Rev.-Not.B., 1979, 606, Rec.gén.enr., 1979, 434, nr. 22.2442; WERDEFROY F., o.c., Antwerpen, 1991, 1208, nr. 1190; WEYTS L., o.c., l.c.

⁶¹ Administratieve beslissing, 5 maart 1979, geciteerd; DONNAY M. en CUVELIER A., o.c., l.c.; WERDEFROY F., o.c., Antwerpen, 1991, 1208, nr. 1190; WEYTS L., o.c., Antwerpen, 1989, 46, nr. 40.

2) Het respectieve voorwerp van de eigenlijke homologatie en van het voorafgaande toezicht door de homologatierechter

37. De homologatie zelf betreft alleen de akte houdende wijziging van het stelsel. De rechtbank homologeert alleen de wijzigingsakte, en niet bovendien – in geval van grote procedure – de twee voorafgaande akten⁶². Het voorwerp van de homologatie *sensu stricto* is dus verschillend van het voorwerp van de voorafgaande controle door de homologatierechter. Het voorwerp van het voorafgaande toezicht van de homologatierechter is namelijk ruimer en betreft alle aspecten van de wijziging van het stelsel, en dus niet alleen de wijzigingsakte, maar ook, in geval van grote procedure, de inhoud van de boedelbeschrijving en van de akte houdende regeling van de wederzijdse rechten.

Aldus is het bijvoorbeeld duidelijk dat een inbreuk op rechten van derden vaak zal liggen, niet zozeer in het vlak van de wijzigingsakte, maar wel in het vlak van de regelingsakte, en meer bepaald op de wijze van vereffening en verdeling van een vorig stelsel van gemeenschap na haar ontbinding (art. 1427, 4°, B.W.)⁶³.

Aldus is het eveneens duidelijk dat de rechter de homologatie ook dient te weigeren wanneer de regelingsakte een beding bevat dat strijdig is met de openbare orde, zelfs wanneer niets aan te merken valt op de eigenlijke wijzigingsakte. Een voorbeeld. Een regelingsakte bevat de vereffening-verdeling van het gemeenschappelijk vermogen, waarbij een onroerend goed wordt toegedeeld aan echtgenoot A. De regelingsakte bepaalt evenwel ook dat, in geval van vooroverlijden van A, het onroerend goed dat hiervoor aan A is toegedeeld, zal toekomen aan echtgenoot B. Deze clausule is kennelijk absoluut nietig, omdat het een beding over een niet-opgevallen nalatenschap vormt (art. 1130 B.W.). De homologatierechter mag ambtshalve deze absolute nietig-

heid vaststellen en uitspreken, en hij dient de homologatie van de wijzigingsakte te weigeren. Overigens staat het na de nietigverklaring van dit onderdeel van de regelingsakte niet vast dat de echtgenoten nog dezelfde regelingsakte en/of wijzigingsakte zouden hebben bedongen.

B. De voorafgaande controle door de homologatierechter inzake de regelmatigheid van de procedure en de wettigheid van de wijziging

1) Principes

38. Vooralere de homologatierechter de opportuniteit van de voorgestelde wijziging beoordeelt volgens het criterium neergelegd in artikel 1395, § 1, eerste lid, B.W., dient hij eerst de regelmatigheid van de procedure te onderzoeken en een wettigheidscontrole uit te oefenen⁶⁴. Kortom, de taak en de bevoegdheid van de homologatierechter zijn toch ietwat ruimer dan uitsluitend art. 1395, § 1, tweede lid, B.W. betreffende het opportuniteitsoordeel laat vermoeden. Overigens kan zelfs gesteld worden dat die voorafgaande controle van de regelmatigheid van de procedure en van de wettigheid van de voorgelegde akten begrepen is in de taak en bevoegdheid van de homologatierechter zoals omschreven in artikel 1395, § 1, tweede lid, B.W., omdat een onregelmatige wijzigingsprocedure of een onwettige wijzigingsakte afbreuk doet aan de belangen van het gezin of van de kinderen of aan de rechten van derden, gelet op het potentieel aan conflicten dat een voorgestelde wijziging in dergelijke omstandigheden inhoudt.

2) De controle door de homologatierechter inzake de regelmatigheid van de procedure

39. De controle van de regelmatigheid van de procedure betreft o.a. de territoriale bevoegdheid, de ondertekening van het verzoekschrift door beide echtgenoten, de (strikte!) naleving van de taalwet van 15 juni 1935, en het nog in leven zijn van beide echtgenoten. Zij betreft ook het onderscheid grote/kleine procedure, en dus, indien de grote procedure toepasselijk is, de vervulling van de voorafgaande formaliteiten, zijnde de («volledige, nauwkeurige en getrouwe») boedelbeschrijving en de regeling der wederzijdse rechten die beide in notariële vorm opgesteld dienen te zijn (art. 1394 B.W.). De rechter moet ambtshalve nagaan of deze twee in artikel 1394, tweede lid, B.W. bedoelde voorafgaande notariële akten verleden zijn, wanneer dit wettelijk vereist is⁶⁵.

⁶² Vanuit dit oogpunt neemt men derhalve met verwondering kennis van het volgende uittreksel: «Bij vonnis gewezen door... de rechtbank van eerste aanleg te... werd de akte verleden voor notaris... te... op 9 april 1991 houdende inventaris en regeling van hun wederzijdse rechten alsmede de akte verleden voor notaris... voor- noemd op 31 mei 1991 houdende wijziging van hun huwelijksvermogensstelsel, gehomologeerd» (Belgisch Staatsblad, 28 mei 1992, 12523, nr. 17119). Mogelijk betreft het een vergissing of een ongelukkige formulering bij het opstellen van dit uittreksel.

Vanuit hetzelfde oogpunt komt het ons voor dat het niet correct is te vermelden, in een uittreksel uit het verzoekschrift tot homologatie, dat de echtgenoten verzoeken om de homologatie van de akten bevattende het vergelijk tussen de echtgenoten en de wijziging van hun huwelijksstelsel: de rechter homologeert immers niet de voorafgaande akte houdende het vergelijk tussen de echtgenoten, zelfs al dient een uitgifte van deze akte door de echtgenoten aan de homologatierechter overgelegd te worden en gevoegd te worden in het homologatiedossier. Zie nochtans *Belgisch Staatsblad*, 12 maart 1992, 5327, nr. 4557.

⁶³ DELVA W., o.c., *T.P.R.*, 1978, 335, nr. 13; GERLO J., o.c., Antwerpen, 1990, 467, nr. 18; PUELINCKX-COENE M., «Benadeling van eventuele rechten van schuldeisers bij wijziging van het huwelijksstelsel ter bescherming van het belang van het gezin», noot onder Antwerpen, 30 maart 1988, *R.W.*, 1989-90, 89; VERBEKE A., «Bescherming van schuldeisers bij wijziging van gemeenschap van goederen naar scheiding van goederen. Een vergelijking tussen het Belgische en het Franse recht», *T.Not.*, 1993, 95 en 96, nrs. 7 en 10.

⁶⁴ DE WILDE L., «De vlag en de lading – Over homologaties», *R.W.*, 1984-85, 996, nr. 81; RENARD C., «Les dispositions générales relatives aux régimes matrimoniaux», in de bundel *La réforme des droits et devoirs respectifs des époux et des régimes matrimoniaux (loi du 14 juillet 1976)*, éditions du Jeune Barreau, Brussel, 1977, 212.

⁶⁵ BAETEMAN G., GERLO J., GULDIX E., DE MULDER W. en LUYPAERS P., «Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988)», *T.P.R.*, 1990, 239, nr. 123; CASMAN H., o.c., Gent, 1991, 143, nr. 414; COENE M., o.c., *T.P.R.*, 1985, 216, nr. 42; DELVA W., o.c., *T.P.R.*, 1978, 344, nr. 25; DE WILDE L., o.c., *R.W.*, 1984-85, 996, nr. 81; GERLO J., o.c., Brussel, 1990, 468, nr. 21; VIEUJEAN E., «Principes généraux des rapports patrimoniaux entre époux», in de

3) De controle door de homologatierechter inzake de wettigheid van de wijziging

40. De voorafgaande wettigheidscontrole heeft betrekking op: de geldigheid van de wijzigingsakte, qua vorm; de geldigheidsvereisten van een overeenkomst (art. 1108 B.W.); de geoorloofdheid en wettigheid van de bedingen.

Het toezicht van de homologatierechter op de wettigheid van de akte betreft dus in de eerste plaats het vereiste van een, qua vorm, rechtsgeldige notariële wijzigingsakte (art. 1392 B.W. en art. 9 Ventôsewet). Die vormelijke geldigheidsvereisten werden gedeeltelijk hierboven uiteengezet.

De wijziging van het stelsel berust verder essentieel op de vrije en volgehouden wilsovereenstemming van beide echtgenoten. Het is trouwens om die reden dat de wetgever vereist dat beide echtgenoten het verzoekschrift tot homologatie ondertekenen, en dat beide echtgenoten, samen en persoonlijk, voor de rechtbank verschijnen⁶⁶. De homologatierechter kan bijgevolg, o.a. bij de persoonlijke verschijning van de echtgenoten, nagaan of er geen ongeoorloofde druk is uitgeoefend door de ene echtgenoot op de andere⁶⁷; de wetgever voerde immers het rechterlijk toezicht in, o.a. uit vrees voor overdreven beïnvloeding van de ene echtgenoot door de andere⁶⁸. De homologatierechter mag (maar moet niet) ambtshalve nagaan of er geen wilsgebrek is⁶⁹. Hij kan ook nagaan of de echtgenoten, met kennis van zaken, de wijziging hebben bedongen⁷⁰.

Dit voorafgaande toezicht op de wettigheid van de voorgestelde wijziging heeft, ten slotte, ook betrekking op de geoorloofdheid (artt. 6, 1131, 1133 en 1387 B.W.) en de wettigheid (o.a. artt. 212, 1388, 1389 en 1451 B.W.) van de voorgestelde bedingen van wijziging⁷¹.

41. Twee specifieke, o.i. zeer belangwekkende aspecten van de taak en bevoegdheid van de homologatierechter in verband met de voorafgaande wettigheidscontrole op de inhoud van de wijzigingsakte betreffen: 1) de ambtshalve toepassing van de beginselen van het Belgische internationaal privaatrecht en eventueel van het toepasselijke buitenlandse recht⁷² en 2) het toezicht op de interne coherentie van het

voorgestelde gewijzigde stelsel⁷³.

C. Het toezicht van de homologatierechter op de belangen van het gezin en van de kinderen en op de rechten van de schuldeisers

1) Principes

a) INLEIDENDE OPMERKINGEN

42. De Belgische wetgever formuleert het zo: «De rechtbank (...) weigert de homologatie, indien de wijziging waarvan de homologatie wordt gevraagd, afbreuk doet aan de belangen van het gezin of van de kinderen, dan wel aan de rechten van derden» (artikel 1395, § 1, tweede lid, B.W.).

Er bestaat heel wat rechtsliteratuur over de aard en de omvang van de bevoegdheid van de rechter naar aanleiding van een verzoek tot homologatie van een wijzigingsakte⁷⁴. Op de verschillende stellingen en zienswijzen desomtrent kan hier niet ingegaan worden.

Een van deze twistpunten betreft de vraag of de homologatierechter uitsluitend de homologatie kan verlenen of weigeren, dan wel of hij ook een gedeeltelijke homologatie kan verlenen, zoals een homologatie onder voorbehoud van een bepaald beding van de wijzigingsakte die de homologatierechter nietig verklaart⁷⁵.

1986, *Pas.*, 1986, III, 21, *R.G.E.N.*, 1987, 382, nr. 23.522 met noot, *Rev.Rég.Dr.*, 1986, 341, noot BORN H.; Rb. Doornik, 26 maart 1992, *J.T.*, 1992, 460, met noot DE BUSSCHERE C., «La modification du régime matrimonial d'un couple italien en Belgique».

⁷³ DE BUSSCHERE C., o.c., *N.F.M.*, 1990, 206-207, nrs. 68-71; zie bv. Rb. Antwerpen, 24 september 1987, *T.Not.*, 1988, 115, noot LIBERT C., *R.G.E.N.*, 1989, 64, nr. 23682.

⁷⁴ Zie o.a. BAETEMAN G., en CASMAN H., «Homologatie van wijzigingen van het huwelijksstelsel», in *Liber Amicorum Frédéric Dumon*, Brussel, 1983, I, 33-53.

⁷⁵ A.C., noot onder Bergen, 20 juni 1979, *R.G.E.N.*, 1980, 47, nr. 22462; CASMAN H., o.c., Louvain-La-Neuve, 1981, 207, nrs. 44 en 47; DE WILDE L., o.c., *R.W.*, 1984-85, 996-997, nr. 81; GERLO J., o.c., Brussel, 1990, 468, nr. 20; *idem*, o.c., Brugge, 1992, 219, nr. 468; NUDELHOLE C., noot onder Rb. Namen, 10 mei 1989, *J.L.M.B.*, 1990, 1196, met talloze verwijzingen; zie vooral de genuanceerde stelling bij RENARD C., DARVILLE-FINET C., en DE VILLE-SCHYNS F., «Contrat de mariage et régimes matrimoniaux (1975 à 1981)», *R.C.J.B.*, 1983, 476, nr. 42; STERCKX D., noot onder Bergen, 20 juni 1979, *Rev.-Not.B.*, 1979, 529. Een gedeeltelijke homologatie of homologatie onder voorbehoud is uitgesloten volgens Luik, 2 april 1990, *R.G.E.N.*, 1991, 314, nr. 24010, *J.L.M.B.*, 1990, 1201, noot NUDELHOLE S. Een gedeeltelijke homologatie of homologatie onder voorbehoud is mogelijk volgens Rb. Namen, 10 mei 1989, *Rev. Trim.Dr.Fam.*, 1991, 92, *R.G.E.N.*, 1991, 317, nr. 24011, *J.L.M.B.*, 1990, 1196, noot NUDELHOLE S. Wat valt er te denken van deze problematiek? Het komt ons voor dat de volgende oplossing uit de Franse rechtsliteratuur pragmatisch en redelijk is, en dus zeker voorgesteld kan worden aan de homologatierechters in België: «Si, pour une raison quelconque, le tribunal a le sentiment qu'il ne peut homologuer la convention sous tous ses aspects, il doit prononcer un refus d'homologation, à moins toutefois que les époux, consultés, n'acceptent de renoncer aux stipulations faisant obstacle à cette dernière» (MATHIEU M., in *Juris Classeur notarial, formulaire*, v° «Contrat de mariage, Changement de régime matrimonial», Fascicule D-5, Parijs, 1989, 6, nr. 38, en de verwijzingen aldaar).

bundel *Sept leçons sur la réforme des régimes matrimoniaux*, Luik, 1977, 19.

⁶⁶ Brussel, 18 december 1979, *R.G.E.N.*, 1981, 412, nr. 22671.

⁶⁷ Vergelijk Cass., 2 mei 1979, *l.c.*; Brussel, 18 december 1979, *l.c.*

⁶⁸ COENE M., o.c., *T.P.R.*, 1985, 201, nr. 27, en 222, nr. 46.

⁶⁹ BAETEMAN G., GERLO J., GULDIX E., DE MULDER W., en LUYPAERS P., o.c., *T.P.R.*, 1990, 238, nr. 122; DE WILDE L., o.c., *R.W.*, 1984-85, 998, nr. 82; vergelijk COENE M., o.c., *T.P.R.*, 1985, 222, nr. 46; GERLO J., o.c., Brussel, 1990, 469, nr. 22.

⁷⁰ Antwerpen, 13 december 1989, *Rev.Not.B.*, 1990, 332. Vergelijk i.v.m. het Nederlandse recht: VERSTAPPEN L., «Goedkeuring maken of wijziging huwelijkse voorwaarden staande huwelijk», *W.P.-N.R.*, 1993, nr. 6081, 140-141.

⁷¹ BAETEMAN G., GERLO J., GULDIX E., DE MULDER W., en LUYPAERS J., o.c., *T.P.R.*, 1990, 239, nr. 124; DE WILDE L., o.c., *l.c.*; vergelijk i.v.m. het Nederlandse recht: VERSTAPPEN L., o.c., *W.P.-N.R.*, 1993, nr. 6081, 138.

⁷² DE BUSSCHERE C., o.c., *N.F.M.*, 1990, 204-206, nrs. 61-67. Zie bv. i.v.m. Britse echtgenoten Rb. Oudenaarde, 29 juni 1982, *R.W.*, 1982-83, 1135, met noot ERAUW J. Zie bv. i.v.m. Italiaanse echtgenoten Rb. Oudenaarde, 24 januari 1980, *R.W.*, 1982-83, 943, noot ERAUW J., *R.G.E.N.*, 1983, 53, nr. 22840; Rb. Charleroi, 10 januari

b) HET WETTELIJK NEGATIEF GEFORMULEERD
TOETSINGSCRITERIUM

43. Uit de voormelde wettekst blijkt in elk geval dat de rechter niet de voorgestelde wijziging hoeft te toetsen aan de vraag: wat is het beste voor het gezin, wat zou de beste wijziging zijn in de optiek van de belangen van het gezin en van de kinderen, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de rechten van derden. Aldus beschouwd heeft de rechter geen positieve maar een negatieve taak. Men spreekt van een negatieve controle ⁷⁶. In artikel 1395, § 1, B.W. wordt de taak van de homologatierechter duidelijk op een negatieve wijze omschreven ⁷⁷.

Maar dit wettelijk negatief geformuleerd toetsingscriterium reduceert de rol van de homologatierechter niet tot een passieve rol. Hij moet actief nagaan, mede op basis van de stukken en tijdens de persoonlijke verschijning van de echtgenoten, of de wijziging geen afbreuk doet aan de belangen van het gezin of van de kinderen noch aan de rechten van derden ⁷⁸. De rechter zal des te waakzamer zijn, zodra er bijzondere of uitzonderlijke omstandigheden zijn, zoals het bestaan van een feitelijke scheiding der echtgenoten, het aanhangig zijn van een procedure van echtscheiding of scheiding van tafel en bed, het feit dat een gerechtelijke scheiding van goederen tussen de echtgenoten was uitgesproken ⁷⁹, de aanwezigheid van kinderen geboren vóór het huwelijk of uit een vorig huwelijk, het bestaan van omvangrijke, niet vereffende schulden blijkens de boedelbeschrijving, een (zeer) ongelijke verdeling van de gemeenschap blijkens de notariële akte houdende regeling der wederzijdse rechten ⁸⁰, enz. De rechter zal eveneens des te waakzamer zijn, wanneer ongebruikelijke bedingen ingelast worden zoals in geval van een wijzigingsakte met eenzijdige, niet wederkerige contractuele erfstellingen of overlevingsrechten.

Doch, het zij herhaald, die actieve rol van de rechter is beperkt krachtens het negatief geformuleerd toetsingscriterium; die aldus beperkte taak of rol komt goed tot uitdrukking in de omschrijving «marginale toetsing» ⁸¹, zodat aldus verder de klemtoon vooral ligt op de wilsvrijheid en wils-overeenstemming van de echtgenoten, dé twee basiselementen van de wijzigingsakte. De wijzigingsakte mag door de homologatierechter slechts marginaal getoetst worden; elke

wijziging is toegelaten die de wettelijke «marges» of beperkingen niet overschrijdt ⁸².

c) EEN BEOORDELING IN CONCRETO

44. De opportuniteitscontrole van de wijziging volgens het in artikel 1395, § 1, tweede lid, B.W. negatief geformuleerd toetsingscriterium vergt een beoordeling en een afweging van de belangen in concreto, en dus niet in abstracto ⁸³. De rechter moet dus oordelen op basis van alle relevante omstandigheden en elementen eigen aan het concrete geval, zoals:

- de huwelijksvermogensrechtelijke toestand van de echtgenoten (de inhoud van het oorspronkelijke huwelijks-goederenstelsel van de echtgenoten en van de eventuele vroegere wijzigingsakten);
- het aantal vroegere wijzigingen ⁸⁴;
- de familiesituatie van het gezin, en dus o.a. duur van het huwelijk, leeftijd, behoefte, gezondheidstoestand en eventuele handicap van de echtgenoten en van hun kinderen, aanwezigheid en aantal van gemeenschappelijke en/of eigen kinderen van de echtgenoten; artikel 1395, § 1, tweede lid, B.W. vereist dat de rechter de belangen van zowel gemeenschappelijke als niet gemeenschappelijke kinderen (zoals kinderen uit een vorig huwelijk) in acht neemt ⁸⁵;
- de beroepssituatie van de echtgenoten;
- de goede of slechte verstandhouding tussen de echtgenoten, het al of niet bestaan van een feitelijke scheiding en van een eventueel concubinaat van een echtgenoot; sommigen vragen zich terecht af of het begrip «het belang van het gezin» wel een zelfde betekenis heeft al naar de echtgenoten al of niet in een goede verstandhouding leven ⁸⁶; sommige auteurs wijzen erop dat een wijziging van het huwelijksvermogensstelsel een aantal twisten tussen de echtgenoten kan voorkomen, en dat zij een motief of druk tot echtscheiding kan doen wegnemen ⁸⁷;
- de verblijfplaats van elke echtgenoot, zoals verblijf in België of in het buitenland van een of van beide echtgenoten, eventueel verblijf van een echtgenoot in de gevangenis of in een instelling, enz.);
- de vermogensrechtelijke toestand (o.a. al of niet bestaande eigen en/of gemeenschappelijke schulden ⁸⁸, om-

⁸² Vergelijk BAETEMAN G., GERLO J., GULDIX E., DE MULDER W. en LUYPAERS J., o.c., *T.P.R.*, 1990, 239, nr. 123; DE WILDE L., o.c., *R.W.*, 1984-85, 1000, nr. 84.

⁸³ RAUCENT L., o.c., Louvain-La-Neuve, 1986, 267, nr. 326; *idem*, noot onder Rb. Brussel, 6 juni 1978, *Rev.Not.B.*, 1978, 657.

⁸⁴ Vergelijk i.v.m. het Nederlandse recht PITLO, o.c., Arnhem, 1985, 263: «Zo zal hij (de rechter) bijvoorbeeld goedkeuring weigeren, indien zijns inziens de huwelijksvoorwaarden bij het betrokken echtpaar in een onnodig hoge frequentie wijziging dreigen te ondergaan.»

⁸⁵ GERLO J., o.c., Brugge, 1992, 218, nr. 465; zie bv. Rb. Oudenaarde, 24 oktober 1989, *R.W.*, 1989-90, 788.

⁸⁶ Vergelijk i.v.m. het Franse recht HENRY M., «L'intérêt de la famille réduit à l'intérêt des époux», *D.S.*, 1979, Chron., XXX, 179.

⁸⁷ DE BUSSCHERE C., *De feitelijke scheiding der echtgenoten en de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding*, Antwerpen, 1985, 270, nr. 440, met verwijzingen; RENARD C., DARVILLE-FINET C., en DE VILLE-SCHYNS F., o.c., R.C.J.B., 1983, 467, nr. 37, met verwijzingen.

⁸⁸ Zie bv. Luik, 30 juni 1987, *Rev.Not.B.*, 1988, 153, noot DE VALKENEEER R.

⁷⁶ Verslag Baert, *Parl.St., Kamer*, 1975-76, 18 juni 1976, nr. 869/3, blz. 10; CASMAN H. en VAN LOOK M., o.c., Brussel, 1984 (bijwerking), II-5, 11; DE WILDE L., o.c., *R.W.*, 1984-85, 996, nr. 81.

⁷⁷ GERLO, o.c., Brussel, 1990, 466, nr. 17.

⁷⁸ Rb. Neufchâteau, 4 januari 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 280, *R.G.E.N.*, 1990, 378, nr. 23909.

⁷⁹ DE BUSSCHERE C., o.c., *N.F.M.*, 1990, 211, nr. 88.

⁸⁰ Luik, 30 juni 1987, *Rev.Not.B.*, 1988, 153, noot DE VALKENEEER R., in welk arrest wordt overwogen: «Attendu... qu'une vigilance particulière s'impose lorsque les époux envisagent de passer d'un régime communautaire à un régime séparatiste...» Vergelijk ook COENE M., o.c., *T.P.R.*, 1985, 201, nr. 35: «... bij overgang van een gemeenschapsstelsel naar een stelsel van scheiding van goederen: de verdachte wijziging bij uitstek...»

⁸¹ DE WILDE L., o.c., *R.W.*, 1984-85, 999, nr. 84.

vang van de respectieve vermogens van de echtgenoten ⁸⁹, eventuele toestand van faillissement of gerechtelijk akkoord, enz.);

— de middelen die de (al of niet tussenkomende) kinderen ter beschikking staan bijvoorbeeld bij het overlijden van een echtgenoot; in geval van bestaan van kinderen uit een vorig huwelijk moet de rechter dus rekening houden met het bestaan van de beschermingsmaatregelen vervat in art. 203 B.W. ⁹⁰ en in art. 1465 B.W. ⁹¹;

— de beschermingsmaatregelen die de (al of niet tussenkomende) schuldeisers van een echtgenoot ter beschikking staan ⁹², zoals artikel 1440 B.W. ⁹³.

Uit de praktijk blijkt dat de homologatierechter ook rekening heeft gehouden met het (schriftelijke) standpunt van kinderen van de echtgenoten die aan de rechtbank meedelen dat ze akkoord gaan met de inhoud van de voorgelegde wijzigingsakte ⁹⁴.

d) ONAANTASTBARE BEOORDELING DOOR DE FEITENRECHTER

45. De feitenrechter beoordeelt op onaantastbare wijze of de voorgestelde wijziging geen afbreuk doet aan de belangen van het gezin of van de kinderen, of aan de rechten van derden ⁹⁵.

e) DE VERSCHILLENDE WETTELIJKE OPDRACHT VAN DE NOTARIS EN VAN DE HOMOLOGATIERECHTER

46. De notaris en de homologatierechter hebben elk een verschillende wettelijke taak. Essentieel komt het hierop neer: de raadgevende opdracht komt toe aan de notaris, en niet aan de homologatierechter!

Wij verklaren ons nader. Het is niet met de homologatierechter dat de echtgenoten de opportuniteit van de wijziging van hun huwelijksvermogensstelsel grondig moeten (her)bespreken, vanuit o.a. burgerlijk én fiscaal oogpunt. De persoonlijke beschouwing van de rechter «hoe zou hijzelf in soortgelijke omstandigheden al of niet een willekeurige wijziging overwegen» is totaal irrelevant. De homologatierechter moet dus geen raad geven aan de echtgenoten. Hij moet hun niet zeggen «Indien ik in uw plaats was, zou ik zus of zo.» Dat de rechter naar aanleiding van de persoonlijke verschijning van de echtgenoten peilt naar de beweegredenen, het waarom van een voorgestelde wijziging, is aanvaardbaar van-

uit het oogpunt van zijn wettelijke taak bij de homologatie, zoals omschreven in artikel 1395 B.W. ⁹⁶. Maar de rechter moet aan de echtgenoten niet meedelen welke oplossing hijzelf als de beste beschouwt. Hij moet noch mag de raadgevende taak van de notaris (over)doen. Het is de instrumenterende notaris, en niet de homologatierechter, die een raadgevende opdracht heeft: de wetgever vergt de notariële authenticiteit voor (het huwelijkscontract en) de wijzigingsakte, o.a. omdat de notarissen de daartoe getrainde deskundigen zijn ⁹⁷. Daarentegen zijn de taak en de bevoegdheid van de homologatierechter beperkt tot een toezicht; maar dit toezicht is weliswaar vrij ruim, en heeft, zoals reeds gezegd, schematisch gezien, betrekking op de regelmatigheid van de homologatieprocedure, op de wettigheid van de wijzigingsakte en andere eventueel bijkomende akten, zowel qua vorm als qua inhoud, en ten slotte, op de opportuniteit van de wijziging volgens het beperkte, negatief geformuleerd criterium van art. 1395, § 1, tweede lid, B.W.

47. Merk op dat de raadgevende opdracht van de notaris ook inhoudt dat de instrumenterende notaris, bij onvoldoende raadgeving, o.a. inzake de draagwijdte en gevolgen van de wijziging, aansprakelijk gesteld kan worden. Het Nederlandse recht biedt hiervan voorbeelden ⁹⁸. Het feit dat de rechter de wijziging heeft gehomologeerd, betekent geenszins dat een notaris niet meer aangesproken kan worden wegens onvoldoende raadgeving ⁹⁹.

2) Beoordelingsbevoegdheid van de homologatierechter – De belangen van het gezin en van de kinderen

48. Ter zake van de belangen van het gezin en van de kinderen kan vastgesteld worden dat menige rechtbank oordeelt dat het belang van de langstlevende echtgenoot op een goede verzorging voorrang heeft boven het belang van de kinderen ¹⁰⁰. In sommige homologatievonnissen kan men le-

⁹⁶ Vergelijk CASMAN H., en VAN LOOK M., o.c., Brussel, 1984, II-5, 11; RAUCENT L., o.c., Louvain-La-Neuve, 1986, 274, nr. 332.

⁹⁷ Vergelijk DELVA W., o.c., T.P.R., 1978, 337, nr. 15.

⁹⁸ Zie o.a. Hoge Raad der Nederlanden, 20 januari 1989, *Nederlandse Jurisprudentie*, 1989, 3000-3009, nr. 766, inzake een overgang van een stelsel van gemeenschap van vruchten en inkomsten naar een algehele gemeenschap; de aansprakelijkheid van de notaris komt in het gedrang wanneer hij de vrouw onvoldoende informeert over de gevolgen van de wijziging, bestaande in de uitbreiding van de gemeenschap, en derhalve in de verruiming van de verhaalsrechten van de schuldeiser van de man op de vroeger eigen goederen van de vrouw; en ter zake van dit arrest FRANKE M., «Overzicht van de rechtspraak. Enkele belangrijke uitspraken van de Hoge Raad der Nederlanden (1987-1991)», T.P.R., 1992, 559, nr. 67; WESSELS B., «Beroepsaansprakelijkheid van de notaris», W.P.N.R., 1991, 98, nrs. 1 en 2. Zie ook PITLO, o.c., Arnhem, 1985, 264; Vergelijk i.v.m. het Franse recht MATHIEU M., o.c., Parijs, 1989, 11, nrs. 82 en 85; STORCK, M., o.c., Parijs, 1990, 10, nr. 44.

⁹⁹ Vergelijk, i.v.m. het Franse recht, STORCK M., o.c., Parijs, 1990, 11, nr. 44.

¹⁰⁰ Rb. Dendermonde, 23 december 1976, T.Not., 1978, 267, R.G.E.N., 1978, 431, nr. 22.308; Luik, 22 december 1977, Rev. Not.B., 1979, 320; Brussel, 13 april 1978, J.T., 1979, 418, Rev. Trim. Dr.Fam., 1978, 351, noot JONGSMANS C., Pas., 1978, II, 79, Rev. Not.B., 1979, 147; Brussel, 9 oktober 1978, Pas., 1978, II, 129, R.G.E.N., 1980, 284, nr. 22.522; Brussel, 13 november 1978, J.T., 1979, 664; Bergen, 20 juni 1979, Rev. Not.B., 1979, 526, noot STERCKX

⁸⁹ RAUCENT, L., noot onder Rb. Brussel, 6 juni 1978, Rev. Not.B., 1978, 657.

⁹⁰ GERLO J., o.c., Brugge, 1992, 219, nr. 467.

⁹¹ Antwerpen, 23 november 1988, Rev. Not.B., 1989, 397; Bergen, 11 januari 1989, Rev. Trim. Dr. Fam., 1991, 36; Rb. Oudenaarde, 24 oktober 1989, R.W., 1989-90, 788, waarbij gewezen wordt op artikel 1465 B.W. ten behoeve van een in de wijzigingsprocedure tussenkomend kind uit een eerste huwelijk van een hertrouwde echtgenoot.

⁹² COENE M., o.c., T.P.R., 1985, 213, nr. 38; DE VALKENEEER R., noot onder Luik, 30 juni 1987, Rev. Not.B., 1988, 157.

⁹³ GERLO M., o.c., Brugge, 1992, 220, nr. 470.

⁹⁴ Bergen, 20 juni 1979, Rev. Not.B., 1979, 526, noot STERCKX, D., R.G.E.N., 1980, 44, nr. 22.462, noot A.C., Rev. Trim. Dr. Fam., 1980, 220.

⁹⁵ Vergelijk GERLO J., o.c., Antwerpen, 1990, 466, nr. 17; Cass., 1 juni 1979, Arr. Cass., 1978-79, 1157, Pas., 1979, I, 1134, Rev. Trim. Dr. Fam., 1981, 5, R.G.E.N., 1981, 206, nr. 22.617.

zen dat de rechter naging of de echtgenoten met een voorgestelde wijziging niet eropuit waren om de rechten van de kinderen nodeloos te beperken¹⁰¹. Een auteur schrijft dat de rechter moet nagaan «... of de langstlevende echtgenoot niet te fel bevoordeeld wordt ten nadele van de kinderen»¹⁰². Dit zal de homologatierechter stellig moeten doen wanneer de in de homologatieprocedure tussenkomende kinderen bezwaren in die zin opperen. Het feit echter dat de wetgever, met de wet van 14 mei 1981, de rechten van de langstlevende echtgenoot heeft uitgebreid, vormt op zichzelf geen beletsel tegen de homologatie van een wijzigingsakte waarbij nog ruimere rechten aan de langstlevende echtgenoot worden verleend¹⁰³.

Hoe dat ook zij, het onaantastbare appreciatieoordeel van de feitenrechter, die de concrete omstandigheden in aanmerking moet nemen, verklaart gedeeltelijk waarom een wijzigingsakte met overlevingsbedingen ten voordele van de langstlevende echtgenoot soms (in vrij zeldzame gevallen) niet wordt gehomologeerd. Er kan niet ontkend worden dat de persoonlijke opvattingen en het persoonlijk aanvoelen van elke rechter een zekere rol spelen wat bijvoorbeeld blijkt uit de rechtspraak (en de – in het begin althans – verschillende houding van de rechters) inzake homologatie van wijzigingsakten met overlevingsrechten bedongen tussen echtgenoten die kinderen uit een vorig huwelijk nalaten¹⁰⁴. Kortom, een notaris kan de echtgenoten nooit garanderen dat de homologatie zal worden verleend; wel kan hij, gelet op de inhoud van de wijziging, eventueel aan de echtgenoten meedelen dat er zeer veel kans is – om niet te zeggen dat het vrijwel zeker is – dat de homologatie toegestaan zal worden, in acht genomen de gepubliceerde rechtsleer en rechtspraak.

3) Beoordelingsbevoegdheid van de homologatierechter – Rechten van derden

a) DE BELANGEN VAN HET GEZIN EN VAN DE KINDEREN TEGENOVER DE RECHTEN VAN DERDEN

49. Er wordt terecht geoordeeld «... dat, zo de wijziging van het stelsel geen afbreuk mag doen aan de belangen van het gezin of van de kinderen, hieruit niet kan worden afgeleid dat de voorgestelde wijziging zou moeten worden gehomologeerd als het gezin of de kinderen er voordeel uit halen, ongeacht het feit dat hierdoor afbreuk zou worden gedaan aan de rechten van derden»¹⁰⁵. De belangen van het gezin en van de kinderen hebben geen wettelijke voorrang boven de rechten van derden. De inbreuk op de rechten van derden is een zelfstandige en afdoende grond tot weigering van de homologatie ongeacht of de wijziging geen afbreuk doet aan de belangen van het gezin of van de kinderen.

b) RECHTEN VAN DERDEN MET SPECIFIEKE RECHTEN

50. Ook derden die geen schuldeiser «sensu stricto» zijn, kunnen hun rechten doen vrijwaren bijvoorbeeld door een procedure van tussenkomst tijdens de wijzigingsprocedure¹⁰⁶. Ook de rechten van derden die geen schuldeiser zijn, komen dus in aanmerking bij de beoordeling door de homologatierechter¹⁰⁷.

51. Een voorbeeld¹⁰⁸. Het komt ook voor dat, bij een grote wijziging, in de voorafgaande regelingsakte, een echtgenoot zijn eigen pachtersrechten wil overdragen aan de andere echtgenoot. Ook deze overdracht van pachtersrechten, van het eigen vermogen van de ene echtgenoot naar het eigen vermogen van de andere echtgenoot, vereist de voorafgaande schriftelijke toestemming van de verpachter (art. 30 Pachtwet). Een dergelijke pachtoverdracht tussen echtgenoten is immers geen bevoorrechte pachtoverdracht (art. 34 Pachtwet). Bijgevolg, wanneer de homologatierechter verneemt en vaststelt dat de voorafgaande schriftelijke toestemming van de verpachter ontbreekt, mag hij de voorgestelde wijziging weigeren te homologeren.

VI. Enkele problemen betreffende de publiciteit van de wijziging

52. De wijziging van het huwelijksstelsel dient bekendgemaakt te worden. Hierna wordt ingegaan op enkele aspecten van de publiciteit die, al naar de omstandigheden en de aard van de wijziging, geschiedt:

- op de kant van de huwelijksakte (art. 1395, § 2, B.W.);
- op het vroegere huwelijkscontract (art. 1395, § 3, eerste lid, B.W.);

¹⁰⁵ Antwerpen, 30 maart 1988, *R.W.*, 1989-90, 88, met noot M. PUELINCKX-COENE.

¹⁰⁶ HAMBYE J. en DE FAYS P.E., in *Rép.Not.*, v° «Régimes matrimoniaux – La réforme de 1976», Brussel, 1980, nr. 92: «Tout tiers intéressé, et non pas seulement les créanciers, peut être reçu partie intervenante (C.jud. art. 811 et 1028).»

¹⁰⁷ RAUCENT L., o.c., Louvain-La-Neuve, 1986, 267, nr. 325, en 273, nr. 330.

¹⁰⁸ Voor andere voorbeelden, zie DE BUSSCHERE C., o.c., *N.F.M.*, 1990, 207, nr. 73.

D., *R.G.E.N.*, 1980, nr. 22462, *Rev.Trim.Dr.Fam.*, 1980, 220; Rb. Oudenaarde, 24 oktober 1989, *R.W.*, 1989-90, 788.

¹⁰¹ Antwerpen, 6 december 1989, *R.W.*, 1989-90, 1225.

¹⁰² COENE M., noot onder Antwerpen, 30 maart 1988, *R.W.*, 1989-90, 90. Vergelijk CARMAN H., o.c., Louvain-La-Neuve, 1981, 211, nr. 52; COENE M., o.c., *T.P.R.*, 1985, 206-207, nr. 31; RAUCENT L., o.c., *Rev.Not.B.*, 1978, 657; WYLLEMAN A., in *Personen- en familierecht. Artikelsgewijze commentaar*, v° «Art. 1319 Ger.W.», Antwerpen, 1991, 5, nr. 9.

¹⁰³ Brussel, 29 juni 1984, *Rev.Not.B.*, 1984, 603; zo ook RENARD C., DARVILLE-FINET C., en DE VILLE-SCHYNS F., o.c., *R.C.J.B.*, 1983, 476, nr. 41.

¹⁰⁴ Weigering van homologatie: Rb. Doornik, 7 mei 1979, *Rev.Not.B.*, 1980, 250, noot REMON C., *Rev.rég.dr.*, 1980, 25, en Rb. Turnhout, 14 januari 1981, *T.Not.*, 1981, 146, *R.G.E.N.*, 1981, 363, nr. 22652, met noot. Verlening van homologatie: Brussel, 13 november 1978, *J.T.*, 1979, 664; Bergen, 11 januari 1989, *Rev.Trim.Dr.Fam.*, 1991, 36; Bergen, 20 juni 1979, *l.c.*; Rb. Antwerpen, 19 juni 1980, *Rev.Trim.Dr.Fam.*, 1980, 410; Rb. Antwerpen, 27 oktober 1981, *T.Not.*, 1981, 369, *R.G.E.N.*, 1982, 137, nr. 22720; Antwerpen, 23 november 1988, *Rev.Not.B.*, 1989, 397. Zie ook BAETEMAN G., ENGELS C., en GERLO J., «Huwelijksvermogensrecht, 1976-1981», *T.P.R.*, 1982, 1043; RENARD C., DARVILLE-FINET C., en DE VILLE-SCHYNS F., o.c., *R.C.J.B.*, 1983, 472, nrs. 40 en 41.

- in het Belgisch Staatsblad (art. 1395, § 4, B.W., en art. 1319 Ger.W.);
- in het handelsregister;
- in het Centraal Testamentenregister;
- en op het hypotheekkantoor.

A. Publiciteit op de kant van de huwelijksakte

53. Indien tegen het homologatievonnis geen hoger beroep wordt ingesteld of indien het hof van beroep de wijzigingsakte homologeert, deelt de griffier, binnen twee maanden na de homologatiebeslissing, een uittreksel ervan mee aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van de plaats waar het huwelijk is voltrokken¹⁰⁹; deze vermeldt op de kant van de huwelijksakte: 1° de datum van de wijzigingsakte, 2° de notaris die ze heeft opgemaakt, en 3° de datum van de homologatiebeslissing (art. 1395, § 2, eerste zin, B.W.). Het zij herhaald dat niemand, ook niet deze ambtenaar van de burgerlijke stand, die gegevens in verband met de wijziging van het huwelijksgoederenstelsel in het trouwboekje van de echtgenoten hoeft te vermelden. Deze ambtenaar van de burgerlijke stand hoeft de echtgenoten dus niet op te roepen ter voorlegging van het huwelijksboekje.

54. Merk op dat, in tegenstelling met het huwelijksvermogensstelsel gekozen door aanstaande echtgenoten vóór het huwelijk, de inhoud van de tijdens het huwelijk verrichte wijziging van het wettelijk of conventioneel huwelijksvermogensstelsel niet vermeld wordt op de kant van de huwelijksakte¹¹⁰. Artikel 76, 10°, B.W. inzake de opstelling van de huwelijksakte op de dag van het huwelijk bepaalt namelijk dat die huwelijksakte ook vermeldt: «de datum van het huwelijkscontract, de naam en de standplaats van de notaris die het heeft opgemaakt én het huwelijksvermogensstelsel van de echtgenoten». Kortom, na de wijziging van het huwelijksvermogensstelsel tijdens het huwelijk, zal de huwelijksakte zelf niet meer enige informatie bevatten in verband met het stelsel van de echtgenoten. Men zal zich steeds tot de betrokken echtgenoten moeten wenden om de inhoud van hun nieuw stelsel te kennen. De notaris zelf die de wijzigingsakte heeft verleden, mag slechts met toestemming van de echtgenoten de inhoud van de wijzigingsakte aan een derde meedelen. Bij gebreke van deze toestemming van de echtgenoten zullen derden de gewenste informatie kunnen krijgen, hetzij op grond van artikel 23 Ventôsewet, dus na een beschikking van de voorzitter van de rechtbank, hetzij, tijdens een geding, op basis van artikel 877 Ger.W.

B. Publiciteit onderaan op de minuut van het oorspronkelijk huwelijkscontract

55. Indien tegen het homologatievonnis geen hoger beroep is ingesteld of indien het hof van beroep de wijzigingsakte homologeert, deelt de griffier, in voorkomend geval

(d.w.z. indien er vóór de wijziging reeds een huwelijkscontract bestaat), binnen twee maanden na de homologatiebeslissing, een uittreksel uit de homologatiebeslissing mee aan de notaris die de minuut van het gewijzigde huwelijkscontract onder zich houdt. Deze notaris maakt er melding van onderaan op de minuut en is verplicht die vermelding over te nemen op de uitgften en grossen van het oorspronkelijk contract (art. 1395, § 3, eerste lid, B.W.).

Uit deze bepaling leiden we ook af dat het wenselijk is dat deze notaris (of de notaris die de wijzigingsakte heeft opgemaakt) zich de uitgften of grossen van het oorspronkelijk huwelijkscontract van de echtgenoten laat overhandigen, opdat die stukken niet meer in omloop gebracht kunnen worden, zodat dus vergissingen voorkomen kunnen worden.

Uit een en ander volgt dus ook dat notarissen en derden bezwaarlijk nog kunnen vertrouwen op een uitgifte van een huwelijkscontract of van een wijzigingsakte omdat op deze (oude) uitgften latere wijzigingen niet vermeld zijn. Wanneer men wil nagaan of de verklaring van de echtgenoten dat zij hun huwelijksvermogensstelsel (sindsdien) niet hebben gewijzigd, strookt met de waarheid, zal men hun huwelijksakte (waarin de wijziging vermeld moet zijn) of de minuut van het huwelijkscontract of van de laatste wijzigingsakte, raadplegen.

Merk op dat er een wetsvoorstel is ingediend om deze praktische moeilijkheden en bezwaren te verhelpen¹¹¹. Het wetsvoorstel betreft de vermelding van de wijziging in het trouwboekje, alsook de overhandiging en vernietiging van de uitgften en grossen van inmiddels gewijzigde huwelijkscontracten.

C. Publiciteit in het Belgisch Staatsblad

56. Artikel 1319, eerste lid, Ger.W. bepaalt: «Het uittreksel uit het verzoek en de homologatiebeslissing worden in het Belgisch Staatsblad bekendgemaakt door de zorg van beide echtgenoten. Zij zijn hiervan vrijgesteld indien de wijziging van het huwelijksvermogensstelsel niet tot gevolg heeft dat het vorige stelsel wordt vereffend of dat de bestaande samenstelling van de vermogens wordt gewijzigd».

De prijs van de in het Belgisch Staatsblad in te lassen aankondigingen belooft, in 1993, negentig frank per regel, te verhogen met negentien en een half percent B.T.W., zodat de prijs per regel honderdenzeven frank plus vijfenvijftig centimes (107,55 fr.) bedraagt.

Het is dus van belang te weten wanneer een publikatie in het Belgisch Staatsblad vereist is, en welke vermeldingen de te publiceren uittreksels wettelijk moeten bevatten. Nutteloze publikaties of publikatie van overbodige vermeldingen dienen immers vermeden te worden, al was het maar omwille van de na te streven kostenbesparing voor de betrokken echtgenoten¹¹².

¹⁰⁹ Indien de echtgenoten niet in België zijn gehuwd, zendt de griffier het uittreksel van de homologatiebeslissing aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van het eerste district Brussel, die het overschrijft in het register van de huwelijksakten (art. 1395, § 2, B.W.). Huidig adres: Administratief Centrum, Anspachlaan, 6, 1000 Brussel.

¹¹⁰ GERLO J., o.c., Brugge, 1992, 222, nr. 474; HAMBYE J. en DE FAYS P.E., o.c., Brussel, 1980, 83, nr. 96.

¹¹¹ Voorstel van wet tot wijziging van de wet van 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels, ingediend door mevr. L. Gillet, 18 maart 1982, *Parl.St., Senaat*, 1981-82, nr. 174/1.

¹¹² De resultaten van een eerste, klein onderzoek dienaangaande, op basis van de publikaties in het Belgisch Staatsblad, verschijnen in het *T.Not.*, 1993, onder de titel: «Wijziging van het huwelijksvermogensstelsel tijdens het huwelijk - Aspecten van de wijze

Maar er is nog veel meer. Het vermelden van niet wettelijk vereiste persoonsgegevens van de echtgenoten of van derden (zoals hun kinderen, hun schoonkinderen, hun ex-echtgenoot, enz.) kan een inbreuk op hun privacy uitmaken! De raadslieden van de echtgenoten, dus de notarissen of eventueel betrokken advocaten die de uittreksels opstellen, moeten er dus zorgvuldig en schroomvallig op toezien dat zij gegevens uit de persoonlijke levenssfeer van echtgenoten of van derden niet nodeloos bekendmaken¹¹³. Ook om die reden is het raadzaam de uittreksels te beperken tot de wettelijk vereiste vermeldingen. Uit de hierna vermelde voorbeelden van gepubliceerde uittreksels in het Belgisch Staatsblad blijkt evenwel dat vaak een inbreuk wordt gepleegd op de persoonlijke levenssfeer van de echtgenoten en van derden, wat betreurd moet worden.

57. Het komt ons voor dat, in geval van «kleine» wijziging, geen bekendmaking in het Belgisch Staatsblad vereist is¹¹⁴. De duidelijke tekst van het voormelde artikel 1319, eerste lid, Ger.W. vormt het hoofdargument¹¹⁵. Overigens is er een arrest van het Hof van Beroep te Gent van 23 december 1988 in die zin¹¹⁶.

Hier rijst dus de volgende vraag. Wanneer de notaris zonder instemming van de echtgenoten de kleine wijziging zou bekendmaken in het Belgisch Staatsblad, maakt hij zich dan niet schuldig aan een inbreuk op artikel 23 Ventôsewet of op zijn beroepsplichten van geheimhouding en discretie?

58. De wet vereist slechts de publikatie van een uittreksel uit het verzoekschrift en van een uittreksel uit de homologatiebeslissing (art. 1319 Ger.W.). De integrale publikatie van het verzoekschrift of van de homologatiebeslissing in het Belgisch Staatsblad – die, gelukkig maar, slechts zelden voorkomt¹¹⁷ – is dus werkelijk een nutteloze kostenverhoging.

59. Welke vermeldingen dienen de twee te verschijnen uittreksels in het Belgisch Staatsblad te bevatten?

De naam, de (officiële) voornaam¹¹⁸, het beroep en de woonplaats van beide echtgenoten dienen vermeld te worden in beide uittreksels¹¹⁹. De wetgever vereist deze beperkte identificatie van de echtgenoten (vergelijk overigens artikel 1026 Ger.W. inzake de identificatie van de echtgenoten in het verzoekschrift zelf). Uit de lectuur van het Bel-

gisch Staatsblad blijkt niettemin dat het beroep van de echtgenoten zeer vaak niet wordt vermeld...¹²⁰ Het komt blijkbaar ook voor – en dat is erger – dat geen melding wordt gemaakt van de woonplaats van de echtgenoten¹²¹. Vooral dit laatste verzuim zou wel eens aan de basis kunnen liggen van schade aan derden, zoals actuele schuldeisers. Derhalve kan, in geval van een dergelijke fout, vergissing of verzuim, eventueel ook de professionele aansprakelijkheid van de notaris (of van de advocaat) die het uittreksel heeft opgemaakt en/of ondertekend namens en voor rekening van de echtgenoten, in het gedrang komen¹²².

De publiciteit bij de aanvang van de grote wijzigingsprocedure dient ook de dagtekening van het verzoekschrift te

¹²⁰ Zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 12 oktober 1991, 22711, nrs. 32005 en 32006; 20 december 1991, 29008, nr. 36893; 21 december 1991, 29343, nr. 36997 en 29344, nr. 37003; 3 januari 1992, 62, nr. 123; 8 januari 1992, 256, nr. 117; 16 januari 1992, 798, nr. 696; 1 februari 1992, 2255, nr. 1631; 17 maart 1992, 5688, nr. 5000 en 5004; 20 maart 1992, 5975, nr. 5322; 21 maart 1992, 6079, nr. 117; 27 maart 1992, 6883, nrs. 6007, 6010, 6011 en 6013; 22 september 1992, 20399, nr. 24032; 8 oktober 1992, 21672, nr. 24987; 28 oktober 1992, 23263, nr. 26126; 30 oktober 1992, 23368, nr. 26296; 31 oktober 1992, 23432, nr. 26385; 6 november 1992, 23680, nr. 26648; 7 november 1992, 23758, nrs. 26774 en 26775; 27 januari 1993, 1560, nrs. 1282 tot 1285; 28 januari 1993, 1687, nrs. 1353 en 1356; 4 februari 1993, 2311, nr. 1759; 5 februari 1993, 2439, nrs. 1812 en 1813; 9 februari 1993, 2950, nrs. 2018 en 2020; 11 april 1993, 7096, nr. 6055; 6 april 1993, 7447, nr. 6472; 22 april 1993, 9111, nrs. 8384, 8388, 8393 en 8395; 6 mei 1993, 10376, nrs. 11230 en 11231; 7 mei 1993, 10504, nrs. 11281 en 11285; 8 mei 1993, 10691, nr. 11732; 13 mei 1993, 11074, nrs. 12640, 12641, 12646, 12653, 12654 en 12655.

¹²¹ Zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 13 augustus 1991, 17716, nr. 28878; 11 september 1991, 19972, nr. 30133; 24 januari 1992, 1584, nr. 1177; 28 oktober 1992, 23263, nr. 26123. Zie ook: *Belgisch Staatsblad*, 5 september 1991, 19451, nr. 29868; 5 oktober 1991, 22087, nr. 31622; 26 oktober 1991, 24225, nrs. 32838 en 32839; 26 maart 1992, 6645, nr. 5903: in al deze uittreksels worden de echtgenoten alleen aangeduid met hun eerste voornaam en familienaam, zonder verdere identificatie!

¹²² Wettelijk komt de zorg van deze publikaties toe aan de echtgenoten. Theoretisch mogen de uittreksels dus door hen opgesteld, ondertekend en ter publikatie opgestuurd worden. Doch dat is theorie. Wanneer de echtgenoten zich laten bijstaan door een advocaat, komt het voor, doch nogal zelden, dat hij zich hiermee belast (zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 4 september 1991, 19324, nr. 29826; 17 april 1992, 8764, nr. 7991; 17 oktober 1992, 22407, nrs. 25556 en 25557; 16 maart 1993, nrs. 4470 en 4471). Maar blijkens de praktijk worden deze uittreksels meestal door de instrumenterende notaris opgemaakt, ondertekend en bekendgemaakt namens en voor rekening van de echtgenoten. Merk op dat er geen bezwaar bestaat tegen het feit dat de notaris die zich liet vervangen door een collega om reden van wettig belet of onbevoegdheid (bv. *ratione personae*) de uittreksels opmaakt en ondertekent (zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 18 maart 1992, 5800, nr. 5102; 13 augustus 1992, 7960, nr. 22192; 22 september 1992, 20399; 26 november 1992, 4752, nr. 28061; 7 mei 1993, 10503, nr. 11279; 14 mei 1993, 11203, nr. 12744). Ten overvloede kan ook gepreciseerd worden dat, wanneer de wijzigingsakte verleden is door twee notarissen, het niet vereist is dat zij beiden de uittreksels in kwestie ondertekenen (zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 30 september 1992, 20854, nr. 24497; 6 maart 1993, 4955, nr. 3843). Het is zelfs niet vereist dat de minuuthouder die uittreksels ondertekent; het mag ook de mede instrumenterende notaris zijn die deze stukken ondertekent.

van publiciteit in het Belgisch Staatsblad (art. 1319, 1° Ger.W.). Hierna volgen de meer uitgebreide resultaten van het verdere onderzoek in dit verband.

¹¹³ Vergelijk, i.v.m. deze problematiek, VAN RAVESTEYN M., «Notariële titel-recherche en bescherming van persoonsgegevens», *W.P.-N.R.*, 1993, 453-454.

¹¹⁴ Zo ook COENE M., o.c., *T.P.R.*, 1985, 190-191, nr. 17; DILLEMANS R., *Huwelijksvermogensrecht*, Antwerpen, 1990, 180, nr. 73; *contra*: CASMAN, H., en VAN LOOK M., o.c., Brussel, 1984, II-5, 18.5.

¹¹⁵ Zie voor onze argumentatie DE BUSSCHERE C., o.c., *N.F.M.*, 1990, 208, nr. 76.

¹¹⁶ *T.Not.*, 1989, 259, noot J. DE VROE, *R.G.E.N.*, 1990, 354, nr. 23.896.

¹¹⁷ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 1 oktober 1991, 21591, nr. 31331 (integraal verzoekschrift); 19 augustus 1992, 18280, nr. 22433 (integraal verzoekschrift); 8 mei 1993, 10691, nr. 11732 (integraal homologatievonnis); 20 mei 1993, 11971, nr. 15198 (integraal verzoekschrift).

¹¹⁸ Dus niet alle voornamen.

¹¹⁹ Art. 1319 Ger.W., dat verwijst, o.a., naar de artikelen 1311 en 1316 Ger.W.; vergelijk DELVA W., o.c., *T.P.R.*, 1978, 345, nr. 26-1.

vermelden ¹²³, en tevens de rechtbank waarbij het verzoekschrift is ingediend (derden moeten toch weten bij welke rechtbank zij in de procedure kunnen tussenkomen) ¹²⁴.

Bij het einde van de grote wijzigingsprocedure dient het uittreksel uit de homologatiebeslissing ook te bevatten: de rechtbank (of het hof van beroep) die de homologatie heeft verleend, de datum van het vonnis (of van het arrest), en het voorwerp ervan, zijnde de homologatie van de wijzigingsakte ¹²⁵.

60. Uit artikel 1319 Ger.W. volgt o.i., a contrario, dat het overbodig is in het te publiceren uittreksel uit het verzoekschrift en/of uit de homologatiebeslissing te vermelden:

¹²³ Artt. 1311 en 1319 Ger.W.; CASMAN H., o.c., Gent, 1991, 155, nr. 453; DELVA W., o.c., T.P.R., 1978, 345-346, nrs. 26 en 27.

In het Belgisch Staatsblad verschenen nochtans enkele publikaties met de volgende aanvang: «Ondergetekende, notaris..., te... verklaart dat hij eerstdaags een verzoekschrift zal neerleggen op de rechtbank van eerste aanleg te...» (zie o.a. *Belgisch Staatsblad*, 28 februari 1992, 4304, nr. 3520; 14 januari 1993, 599, nr. 576, en 14 april 1993, 8184, nr. 7169). Vergelijk, in de Franse taal, *Belgisch Staatsblad*, 19 december 1991, 28975, nrs. 36820 en 36821; 4 mei 1993, 10119, nr. 10800: «X... et Y... vont introduire, devant le tribunal... une requête en homologation...» Dergelijke uittreksels zonder vermelding van de datum van het verzoekschrift beantwoorden o.i. dus niet aan de wet.

¹²⁴ Verscheidene uittreksels maken echter geen melding van de zetel van de rechtbank waarbij het verzoekschrift wordt ingediend (Brussel, Leuven, Nijvel, enz.); zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 25 mei 1991, 11631, nr. 21189; 11 september 1991, 19972; 10 oktober 1991, 22488, nr. 31837; 26 februari 1992, 4112, nr. 3365; 21 maart 1992, 6079, nr. 6079; 6 oktober 1992, 21494, nr. 24822; 29 oktober 1992, 23295, nrs. 26219 en 26220; 13 januari 1993, 488, nr. 491; 10 februari 1993, 3080, nr. 2095).

Doch helaas, er is meer... Bij de aanvang van de grote wijzigingsprocedure publiceren sommigen een uittreksel uit de wijzigingsakte, zonder hoegenaamd een allusie te maken op een verzoekschrift, zodat er geen gewag wordt gemaakt van de datum van dit verzoekschrift noch van de rechtbank waarbij het verzoekschrift is ingediend. Kortom, de echtgenoten publiceren alleen maar dat zij verlangen het op hen toepasselijke stelsel te wijzigen, en dat zij daartoe een akte van wijziging hebben ondertekend voor notaris X, te..., op... (zie o.a. *Belgisch Staatsblad*, 16 mei 1991, 10487, nr. 15748; 26 juli 1991, 16667, nr. 28296; 13 december 1991, 28232, nr. 36465; 31 december 1991, 29951, nrs. 37309 en 37310; 4 januari 1992, 104, nr. 207; 19 maart 1992, 5895, nr. 5222; 12 juni 1992, 13587, nr. 18989; 29 december 1992, 27476, nr. 29998; 6 februari 1993, 2568, nr. 1921). Fout is dus ook de publikatie van een attest van een notaris of advocaat waarin hij alleen bevestigt dat de echtgenoten een akte van wijziging hebben ondertekend, zonder gewag te maken van een verzoekschrift tot homologatie (zie nochtans *Belgisch Staatsblad*, 15 mei 1991, 10366, nr. 15356). Alle dergelijke uittreksels zijn dus kennelijk onvolledig en onwettig. Er moet hier beklemtoond worden dat de eerste publikatie een uittreksel van het verzoekschrift – en niet van de wijzigingsakte – betreft.

¹²⁵ Artt. 1316 en 1319 Ger.W.; CASMAN H., o.c., Gent, 1991, 160, nr. 469; DELVA W., o.c., T.P.R., 1978, 345-346, nr. 27.

Merk op dat er in het Belgisch Staatsblad geen publiciteit verleend dient te worden aan het verlijden van de in artikel 1395, § 4, B.W. bedoelde slotakte. Men is derhalve verwonderd in het *Belgisch Staatsblad* van 1 april 1993, 7096, nr. 6049, te lezen: «Par acte du notaire..., de..., en date du..., Monsieur... et Madame... ont confirmé la modification de leur régime matrimonial.» Een dergelijke publikatie kan in elk geval niet de (vooraf (!) vereiste) publikatie van een uittreksel uit de homologatiebeslissing vervangen.

– dat de echtgenoten geboren zijn te... op... (respectievelijk plaats en datum); de publikatie van deze identificatiegegevens is wettelijk niet vereist; die inlichtingen kunnen de wettelijk vereiste inlichtingen (o.a. beroep en woonplaats) niet vervangen;

– dat echtgenoot X (handelaar) is ingeschreven in het handelsregister te Y, onder nummer..., en dat hij onderworpen is aan de BTW, hebbende als nr... ¹²⁶. Deze vermeldingen betreffende de inschrijving in het handelsregister en het BTW-nummer in deze uittreksels zijn wettelijk niet vereist nu deze uittreksels het privé-leven, en niet rechtstreeks de handel of beroepsactiviteit van de betrokken echtgenoten betreffen, al is er een mogelijke weerslag van de wijzigingsakte op de rechten van de schuldeisers. Overigens, deze gegevens dienen evenmin vermeld te worden in geval van publikatie in het Belgisch Staatsblad, van de inleiding van een vordering tot gerechtelijke scheiding van goederen (artt. 1311-1318 Ger.W.);

– dat het, voor beide echtgenoten, een huwelijk in eerste echt betreft ¹²⁷;

– dat de heer X weduwnaar in eerste echt is van mevrouw... en dat mevrouw Y uit de echt gescheiden is in eerste echt van de heer... ¹²⁸; er moet geen gewag gemaakt worden van een vroeger huwelijk, noch van de reden van de ontbinding ervan, noch van de naam van de vroegere echtgenoot. Getuigt de vermelding van de identiteit van de ex-echtgenoot of ex-echtgenote niet van een gebrek aan kiesheid?

– dat de echtgenoten al of niet kinderen hebben; of dat zij de volgende gemeenschappelijke kinderen hebben, met opgave van hun identiteit; of dat één of elke echtgenoot de volgende kinderen uit een vorig huwelijk heeft, enz. ¹²⁹;

¹²⁶ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 11 november 1992, 23920, nr. 27001; 14 april 1993, 8813, nr. 7164.

¹²⁷ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 28 november 1992, 23263, nr. 26125.

¹²⁸ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 27 februari 1992, 4215, nr. 3466; 1 mei 1993, 9991, nr. 10252; 7 mei 1993, 10503, nr. 11280. In een uittreksel werd melding gemaakt, niet alleen van de identiteit van de echtgenoten die onderling gehuwd zijn, maar ook van de identiteit van hun respectieve ex-echtgenoot na echtscheiding: *Belgisch Staatsblad*, 4 september 1991, 19324, nr. 29826. In een uittreksel werd zelfs melding gemaakt van het feit dat de heer A, gehuwd is in derde echt met mevrouw B, doch uit de echt gescheiden was, in eerste echt, van mevrouw C, en in tweede echt, van mevrouw D, met opgave van de identiteit van de eerste en de tweede ex-echtgenote: *Belgisch Staatsblad*, 10 oktober 1991, 22488, nr. 31841. Hebben die ex-echtgenoten geen recht op discretie? Maken dergelijke uittreksels geen nodeloze inbreuk op hun privacy?

¹²⁹ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 29 oktober 1991, 24331, nr. 32951; 6 december 1991, 27623, nr. 35990 («De echtgenoten... hebben drie gemeenschappelijke kinderen in leven, te weten...», waarna de volledige identiteit volgt, d.w.z. familienaam, alle voornamen, geboorteplaats, geboortedatum, en woonplaats!); 7 december 1991, 27752, nr. 36111; 14 december 1991, 28359, nr. 36595; 31 december 1991, 29552, nrs. 37312 en 37313; 24 maart 1992, 6319, nr. 5680; 28 januari 1993, 1688, nr. 1358; 29 januari 1993, 1799, nr. 1412; 20 mei 1993, 11971, nr. 15198. A fortiori is het totaal overbodig naast de naam van de kinderen, de identiteit van de schoonkinderen te vermelden; zie nochtans *Belgisch Staatsblad*, 24 augustus 1991, 18452, nr. 29376; 1 oktober 1991, 21590, nr. 31324; 31 december 1991, 29952, nr. 37312; 16 januari 1992, 799, nr. 700.

– dat het verzoekschrift ondertekend is door beide echtgenoten ¹³⁰;

– dat het verzoekschrift is ingediend «bij de heer voorzitter en dames en heren rechters...»; voldoende is bondig te vermelden dat het verzoekschrift is ingediend bij de rechtbank van eerste aanleg te... ¹³¹;

– dat het verzoekschrift is ingediend bij «de burgerlijke griffie van de rechtbank van eerste aanleg te...» ¹³²; opnieuw is het voldoende bondig te vermelden dat het verzoekschrift is ingediend bij de rechtbank van eerste aanleg te...; dat het verzoekschrift aangeboden wordt ter griffie van deze rechtbank volgt uit de aard zelf van de wettelijke organisatie van de rechtbanken;

– dat het verzoekschrift is ingediend bij de burgerlijke rechtbank van eerste aanleg...; de term «burgerlijk» is er overbodig;

– dat de echtgenoten «met toepassing van artikel 1394 van het Burgerlijk Wetboek» hun stelsel hebben gewijzigd ¹³³; die verwijzing naar het toepasselijke wetsartikel is overbodig;

– welke roerende en/of onroerende goederen in een stelsel van gemeenschap worden ingebracht; men mag toch niet het vermogen van de betrokken echtgenoten bekendmaken: zij hebben recht op discretie ¹³⁴; en a fortiori zijn de preciseringen in verband met de ligging, de oppervlakte en de kadastrale gegevens van de onroerende goederen overbodig en maken zij de uittreksels nodeloos lang... en kostbaar ¹³⁵;

¹³⁰ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 13 september 1991, 20156, nr. 30259; 16 januari 1992, 799, nr. 700; 19 februari 1992, 3535, nrs. 2752 en 2755; 7 november 1992, 23758, nrs. 26779, 26780 en 26781.

¹³¹ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 27 maart 1993, 6728, nr. 5694.

¹³² Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 14 september 1991, 20268, nr. 30343; 27 november 1991, 26650, nr. 35136 en 35139; 12 december 1991, 38135, nr. 36391; 29 mei 1993, 13140, nr. 18208.

¹³³ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 15 mei 1991, 10367, nrs. 15363 en 15364; 9 oktober 1991, 22391, nr. 31797; 17 april 1992, 8764, nr. 7991.

¹³⁴ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 31 december 1991, 29951, nr. 37311 (opsomming van een tiental onroerende goederen, met precieze beschrijving: o.i. 28 overbodige regels); 16 januari 1992, 799, nr. 703 (opsomming van een vijftal onroerende goederen, met precieze omschrijving: o.i. 32 overbodige regels); 5 maart 1992, 4775, nr. 3991 (opsomming en identificatie van ingebrachte goederen); 24 maart 1992, 6319 (opsomming van een tiental ingebrachte onroerende goederen met precieze omschrijving: o.i. 21 overbodige regels); 15 oktober 1992, 22184, nr. 25398; 27 januari 1993, 1560, nr. 1286 (identificatie en opsomming van twee ingebrachte gronden: o.i. 8 regels te veel); 4 februari 1993, 2310, nr. 1756 (opsomming van drie ingebrachte elementen: o.i. 8 regels te veel).

¹³⁵ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 8 januari 1992, 256, nr. 287; 1 februari 1992, 2255, nr. 1633; 4 november 1992, 23520, nr. 26498; 5 december 1992, 25324, nr. 28791; 6 mei 1993, 10376, nr. 126.

Overbodig zijn dus ook de verwijzingen naar een opmetingsplan van een landmeter (zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 13 mei 1993, 11074, nrs. 12642 en 12647, waar de volgende tekst voorkomt, i.v.m. de inbreng van een onroerend goed, «gelegen te..., ten kadaster bekend... groot volgend meting..., zo en gelijk zelfde goed voorkomt en afgebeeld staat als lot x, op een grondplan daarvan opge maakt door de heer Y, landmeter te Z., op...») of naar een verka-

– wat, in geval van grote wijzigingsprocedure, de inhoud van de voorafgaande regelingsakte is; aldus, in geval van overgang van een stelsel van gemeenschap naar het stelsel van zuivere scheiding van goederen, dienen de echtgenoten niet te publiceren welke echtgenoot bepaalde ex-gemene goederen ¹³⁶ of schulden ¹³⁷ heeft overgenomen; a fortiori zijn ook hier de preciseringen in verband met de ligging, de oppervlakte en de kadastrale gegevens van onroerende goederen overbodig;

– welke de redenen van het verzoekschrift zijn, bijvoorbeeld dat de wijziging steunt op wettige redenen en geen na-deel berokkent aan de belangen van het gezin of van de kinderen noch aan de rechten van derden, en dat er derhalve grond is voor het verlenen van de homologatie ¹³⁸; aldus is het evenmin nodig of nuttig in het uittreksel te verduidelijken dat de echtgenoten hun huwelijksvermogensstelsel veranderen «overwegende dat het huwelijksvermogensstelsel van scheiding van goederen beter past bij de bedrijvigheid van de echtgenoten» ¹³⁹;

– dat de wijzigingsakte werd voorafgegaan door een inventaris van de roerende en onroerende goederen, en van een akte houdende regeling der rechten, opgemaakt... te... op..., bij akten verleden door notaris..., en dat een uitgifte van deze akten gehecht is aan het onderhavige verzoekschrift ¹⁴⁰;

– dat de wijziging werd bedongen onder de opschorten-de voorwaarde van homologatie door de rechtbank ¹⁴¹; deze opschortende voorwaarde geldt van rechtswege zodat het totaal nutteloos en overbodig is die voorwaarde te vermelden in het uittreksel;

– dat het verzoekschrift is ingeschreven in het register der verzoekschriften onder nummer... ¹⁴²; of dat het verzoekschrift voor gezien is getekend door de griffier en in-

velingsplan (zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 30 mei 1991, 11951, en 20 september 1991, 20636, nr. 30744, inzake een inbreng van twee percelen «zoals deze percelen afgebeeld staan onder lot één en twee op een verkavelingsplan opgemaakt door de heer A.B., te C, op (datum), gehecht gebleven aan een akte van verkoop verleden door notaris D. te E., op (datum).» Dit zijn o.i. allemaal nodeloze vermeldingen die aanleiding geven tot nutteloze publiciteitskosten.

¹³⁶ Voor een extreem voorbeeld, zie *Belgisch Staatsblad*, 8 april 1993, 7831, nr. 6687: «Frau... übernimmt ebenfalls ein Aquarium mit einem Schätzwert von B.F. 100.000... Gez. X.Y, Rechtsanwalt.» Vergelijk *Belgisch Staatsblad*, 24 augustus 1991, 18452, nr. 29376; 25 april 1992, 9324, nr. 9340.

¹³⁷ Zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 18 februari 1992, 3423, nr. 2612 (precisering van het lot van de autolening, belastingschulden, R.M.Z.-schulden en bankschuld, blijkens de voorafgaande regelings-akte).

¹³⁸ Zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 19 augustus 1992, 18280, nr. 22433; 23 januari 1993, 1303, nr. 1100 en 1304, nr. 1107; 19 maart 1993, 6035, nr. 4763.

¹³⁹ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 28 februari 1992, 4304.

¹⁴⁰ Zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 19 augustus 1992, 18280, nr. 22433; 5 mei 1993, 10247, nr. 10968.

¹⁴¹ Zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 18 februari 1992, 3424, nr. 2612; 25 september 1992, 20623, nr. 24234; 4 december 1992, 25231, nr. 28687; 4 februari 1993, 2310, nr. 1755; 20 april 1993, 8871, nr. 8041.

¹⁴² Zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 5 mei 1992, 2510, nr. 1817; 2 september 1992, 19256, nr. 22996; 12 september 1992, 19952, nr. 23461; 3 februari 1993, 2184, nr. 1672 en 1673.

geschreven is in het register der verzoekschriften onder nummer...¹⁴³;

– dat het de zoveelste kamer (27e te Brussel, 1e te Gent, 6e te Kortrijk, 7e te Brugge, 1e te Doornik, of 2e te Turnhout, enz.) van de rechtbank van eerste aanleg te X is die de homologatie verleende¹⁴⁴; a fortiori is het overbodig te preciseren dat het de zoveelste kamer voor burgerlijke zaken van de rechtbank betreft¹⁴⁵; voldoende is te vermelden: homologatie door de rechtbank van eerste aanleg te...;

– dat het vonnis verleend werd in raadkamer¹⁴⁶;
– dat het vonnis werd uitgesproken op verzoekschrift¹⁴⁷;
– welke de identiteit is van de homologatierechter en van de griffier die hem bijstond¹⁴⁸;

– dat het vonnis de dato... volgt op het verzoekschrift de dato...; het is overbodig, in de publikatie van het uittreksel uit de homologatiebeslissing, nog te verwijzen naar het verzoekschrift en zijn datum¹⁴⁹;

– dat de homologatie werd verleend bij vonnis van de rechtbank te..., de dato... «en dat blijkens een attest afgeleverd door de hoofdgriffier van dezelfde rechtbank, er geen beroep tegen dit vonnis werd aangetekend binnen de wettelijke termijn»¹⁵⁰. Deze precisering inzake de afwezigheid van hoger beroep is overbodig; immers, uit artikel 1395, §§ 2 en 3, B.W. volgt duidelijk dat de griffier de vereiste mededelingen van het verlenen van de homologatie doet, slechts wanneer tegen het homologatievonnis geen hoger beroep binnen de wettelijke termijn is ingesteld;

¹⁴³ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 13 september 1991, 20156, nr. 30259; 11 oktober 1991, 22615, nr. 31907; 16 januari 1992, 800, nr. 695; 22 januari 1992, 1254, nr. 1013; 20 maart 1992, 5976, nrs. 5330 en 5331; 19 september 1992, 20318, nr. 23906; 15 oktober 1992, 22184, nr. 25398; 1 april 1993, 7096, nr. 6047; 20 april 1993, 8871, nr. 8041.

¹⁴⁴ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 14 januari 1993, 598, nr. 562; 30 maart 1993, 6856, nr. 5874.

¹⁴⁵ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 30 november 1991, 27015, nr. 35539; 12 december 1991, 28134, nr. 36382; 20 februari 1992, 3632, nr. 2860; 21 februari 1992, 3759, nrs. 2942 à 2944; 28 februari 1992, 4304, nr. 3519; 5 maart 1992, 4775, nr. 3989; 18 maart 1992, 5800, nr. 5102; 14 mei 1993, 11203, nr. 12744; 3 juni 1993, 13492, nr. 18610.

¹⁴⁶ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 12 december 1991, 28135, nr. 36388; 20 december 1991, 29088, nr. 36893; 1 april 1993, 7096, nrs. 6048 en 6053.

¹⁴⁷ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 20 december 1991, 29088, nr. 36893.

¹⁴⁸ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 4 september 1991, 19324, nr. 29826.

¹⁴⁹ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 10 januari 1992, 430, nr. 386; 22 februari 1992, 3839, nrs. 3108 en 3109; 3 februari 1993, 2183, nr. 1664; 5 februari 1993, 2440, nr. 1814; 9 april 1993, 7928, nr. 6754.

A fortiori is het overbodig te preciseren in welk Staatsblad (datum) en op welke plaats (blad en/of nummer van de publikatie) het uittreksel uit het verzoekschrift is gepubliceerd; zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 13 september 1991, 20156, nr. 30260; «De neerlegging van het verzoekschrift werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 8 mei 1991, onder nr. 3346».

¹⁵⁰ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 29 mei 1993, 13139, nr. 18196.

– dat de wijzigingsakte werd gehomologeerd «om uitgevoerd te worden naar vorm en inhoud»¹⁵¹; deze laatste zinsnede is overbodig;

– dat de homologatiebeslissing werd meegedeeld aan (de ondergetekende) notaris X, met toepassing van artikel 1395, § 3, van het Burgerlijk Wetboek¹⁵².

61. De wet legt niet de verplichting op de aard van de wijziging te vermelden in deze uittreksels; maar een dergelijke vermelding kan nuttig zijn ter inlichting van de derden die hun houding er (meteen) op kunnen afstellen¹⁵³.

Quid voor de vermelding van de nationaliteit van de echtgenoten? Quid voor de vermelding van het huidige huwelijksvermogensstelsel van de echtgenoten (bijvoorbeeld: «oorspronkelijk gehuwd onder het wettelijke stelsel der gemeenschap bij gebreke van huwelijkscontract»)? Quid voor de vermelding dat, met betrekking tot het huidige stelsel van de echtgenoten, er al of niet een akte van handhaving of reeds een akte van wijziging bestaat¹⁵⁴?

Die vermeldingen, hoewel wettelijk niet opgelegd en dus niet noodzakelijk, lijken soms toch interessant, en lijken dus soms niet overbodig. Het kunnen immers elementen zijn die de kinderen of derden onmiddellijk reeds in staat stellen hun houding te bepalen ten opzichte van de aard of de omvang van de wijziging van dit (vorige) stelsel. Maar de niet-vermelding van deze gegevens is in elk geval geen onwettig verzuim.

Over het algemeen is o.i. de vermelding van de datum en plaats van het huwelijk (de sluiting van het huwelijk) eveneens overbodig¹⁵⁵. Uitzonderlijk zou die inlichting enige nuttige informatie kunnen inhouden voor derden ter bepaling van het huwelijksgoederenstelsel van echtgenoten gehuwd zonder huwelijkscontract, gelet op de datum van de wijzigingen van de (toepasselijke Belgische of vreemde) wetgeving op de huwelijksvermogensstelsels, en dus ter bepaling van de aard van het wettelijke stelsel van de echtgenoten die het thans wijzigen.

Maar ook hier geldt de opmerking dat de niet-vermelding van deze inlichting geen onwettig verzuim is.

62. Ten overvloede kan nog opgemerkt worden dat er geen enkele verplichting bestaat om, in deze uittreksels, de getallen voluit in letters te schrijven; alle getallen mogen in cijfers vermeld worden, wat dus de lengte van het uittreksel zal inperken en de kostprijs van de publikatie in het Belgisch Staatsblad (zijnde, in 1993, 90 frank per regel, plus 19,5% B.T.W.) zal beperken. De vermelding van de datum in cijfers (bijvoorbeeld: op 26 september 1992) is inderdaad veel kor-

¹⁵¹ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 21 december 1991, 29343, nr. 36997; 13 juni 1992, 13700, nr. 19170.

¹⁵² Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 27 september 1991, 21336, nr. 31152; 21 februari 1992, 3760, nr. 2945; 11 maart 1992, 5197, nr. 4474; 7 mei 1993, 10503, nr. 11280; 4 juni 1993; 13620, nr. 18679.

¹⁵³ Vergelijk GRÉGOIRE M., o.c., Brussel, 1980, 35.

¹⁵⁴ Zie bv. *Belgisch Staatsblad*, 31 augustus 1991, 19068, nr. 29711; 31 december 1991, 29951, nr. 37311; 3 januari 1992, 63, nr. 130.

¹⁵⁵ Zie nochtans bv. *Belgisch Staatsblad*, 21 december 1991, 29343, nr. 36997; 17 maart 1992, 5688, nr. 5001; 19 september 1992, 20317, nr. 23949; 4 februari 1993, 2310, nr. 1751; 20 april 1993, 8871, nr. 8041; 5 mei 1993, 10247, nr. 10965.

ter dan de vermelding van de datum in letters (op zesentwintig september negentienhonderdtweënegentig).

63. Inzake de verhouding tussen de publiciteit in het Belgisch Staatsblad en de publiciteit op het hypotheekkantoor wordt het volgende opgemerkt. Een wijziging van het huwelijksvermogensstelsel met een onroerende vermogensoverdracht die niet overgeschreven zou zijn op het hypotheekkantoor kan niet tegengeworpen worden aan de derden te goeder trouw, ook al gebeurde de bij art. 1396 B.W. bedoelde bekendmaking in het Belgisch Staatsblad ¹⁵⁶.

VII. Enkele mogelijke bijkomende gevolgen van de wijziging van het huwelijksstelsel

A. Wijziging van het huwelijksvermogensstelsel en het misdrijf van het bedrieglijk onvermogen (art. 490bis Sw.)

64. De echtgenoten kunnen de techniek van de wijziging van het huwelijksvermogensstelsel aanwenden om een van hen die enorme schulden heeft, op een bedrieglijke wijze onvermogen te maken. De bedrieglijke benadeling van de rechten van de schuldeisers kan vervat liggen in de wijzigingsakte en/of in de voorafgaande akte houdende regeling der wederzijdse rechten van de echtgenoten. Welnu, het is belangrijk te weten dat de omstandigheid dat de rechtbank de wijziging gehomologeerd heeft, niet a priori uitsluit dat de wijziging van het stelsel een inbreuk op artikel 490bis Strafwetboek inzake het bedrieglijk onvermogen uitmaakt ¹⁵⁷.

Merk op dat niet alleen de echtgenoot-schuldenaar, maar ook de medeëchtgenoot eventueel als medeplichtige, vervolgd en bestraft kan worden; de verschoningsgrond van artikel 462 Strafwetboek is niet toepasselijk in geval van toepassing van artikel 490bis Strafwetboek ¹⁵⁸.

B. Wijziging van het huwelijksstelsel en de vervroegde wederbelegging (art. 1403 B.W.)

65. Artikel 1403 B.W. laat een vervroegde wederbelegging toe, d.w.z. een aankoop van een onroerend goed voor rekening van het eigen vermogen met gemeenschappelijke gelden, mits o.a. de echtgenoot binnen twee jaar na de akte van aankoop meer dan de helft van het bedrag dat uit het gemeenschappelijk vermogen is opgenomen, aan dit gemeenschappelijk vermogen terugbetaalt. Derhalve, wanneer een echtgenoot een dergelijke aankoop heeft gedaan, moeten de echtgenoten, tijdens de twee jaren na die aankoop, er rekening mee houden dat zij, wanneer zij hun huwelijksstelsel wijzigen en hun stelsel van gemeenschap opdoeken met toepassing van artikel 1427, 4° B.W., de vervulling van de voorwaarden van de vervroegde wederbelegging zelf verhinderen, wanneer de vereiste betaling aan het gemeenschappelijk vermogen nog niet is gebeurd op de datum van het verlijden van de wijzigingsakte. De vervroegde wederbelegging kan niet gebeuren met een terugbetaling aan een niet meer bestaand, d.w.z. ontbonden gemeenschappelijk vermogen.

C. Weerslag op een vroeger testament

66. Aan de notaris die door de echtgenoten geraadpleegd wordt in verband met de wijziging van hun huwelijksvermogensstelsel, kan aangeraden worden dat hij bij deze echtgenoten ernaar informeert of zij in het verleden geen testament hebben opgemaakt. De voorgestelde wijziging van het huwelijksstelsel kan immers een weerslag hebben op het testament, aangezien deze wijziging een stilzwijgende, indirecte gehele of gedeeltelijke herroeping van testamentaire beschikkingen kan inhouden.

Aldus brengt de uitbreiding van het gemeenschappelijk vermogen een vermindering van het eigen vermogen met zich mee. De vereffening van de gemeenschap gaat de vereffening van de nalatenschap vooraf, zodat in verband met de nalatenschap een wijzigingsakte voorrang heeft boven een testament. Kortom, het is verstandig na te gaan of de echtgenoten die hun huwelijksvermogensstelsel wijzigen, reeds geen testament hebben opgemaakt, en, zo ja, of het eventueel niet aangepast moet worden.

D. Nut van een bijkomend testament

67. De wijziging van het huwelijksstelsel kan in bepaalde gevallen het opmaken van een testament wenselijk maken. Een voorbeeld. Een echtpaar zonder afstammelingen is gehuwd onder het wettelijk stelsel of onder een conventioneel stelsel van gemeenschap. Tijdens het huwelijk is een echtgenoot van plan zijn beroepssituatie te veranderen en een beroep met risico's uit te oefenen. De echtgenoten besluiten diensgevolge, met een grote wijzigingsprocedure, hun bestaande stelsel van gemeenschap te ontbinden, vereffenen en verdelen, en het stelsel van zuivere scheiding van goederen aan te nemen. Deze wijziging van het huwelijksstelsel heeft indirect tot gevolg dat de erfrechten van de langstlevende echtgenoot in grote mate verminderen. Wanneer de eerststervende echtgenoot geen afstammelingen nalaat, heeft de langstlevende echtgenoot namelijk niet alleen het vruchtgebruik van het eigen vermogen van de eerststervende, maar ook de volle eigendom van het deel van de eerststervende in het gemeenschappelijk vermogen (art. 745bis, § 1, tweede lid, B.W.). De voormelde wijziging van het huwelijksstelsel en de aanneming van een nieuw stelsel zonder gemeenschap hebben nu tot gevolg, precies bij gebreke van gemeenschappelijk vermogen, dat de langstlevende uitsluitend het vruchtgebruik van de volledige nalatenschap van de eerstgestorvene erft. Wanneer de echtgenoten, ondanks voormelde gewenste wijziging, niettemin verlangen dat de langstlevende echtgenoot ook rechten in volle eigendom erft, moeten ze de wijziging aanvullen met bijkomende beschikkingen, zoals contractuele erfstellingen of testamenten. Onze persoonlijke voorkeur gaat uit naar bijkomende testamenten, en in elk geval niet naar contractuele erfstellingen vervat in de wijzigingsakte, gelet op art. 1083 B.W.

Hoe dat ook zij, bij de bespreking van de wijziging van het huwelijksstelsel zal de geraadpleegde notaris nuttig onderzoeken of de gewenste wijziging a) hetzij geen weerslag heeft op een bestaand testament (zie vorig nummer), b) hetzij het opmaken van een testament niet met zich meebrengt.

¹⁵⁶ WERDEFROY F., o.c., *T.Not.*, 1977, 68, nr. 4.

¹⁵⁷ BAUWENS N., «Bedrieglijk onvermogen», *R.W.*, 1989-90, 282; Corr. Luik, 28 maart 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1459.

¹⁵⁸ BAUWENS N., o.c., *R.W.*, 1989-90, 291.

VIII. Ten uitgeleide. De lege ferenda: is het wenselijk dat het vereiste van rechterlijke homologatie wordt afgeschaft?

68. Verscheidene auteurs pleiten voor de afschaffing van de homologatieprocedure, stellig in geval van kleine wijziging van het huwelijksvermogensstelsel ¹⁵⁹. De rechtsvergelijking (Duitsland, Italië, Luxemburg, maar niet Frankrijk en Nederland) biedt hiertoe een betrekkelijk argument ¹⁶⁰. Deze suggestie kan hier niet grondig uitgediept worden. Zie hier enkele belangrijke elementen van dit debat.

69. Er is, in de eerste plaats, de politieke zienswijze van de minister van Justitie in die materie. In een parlementaire vraag betoogde een senator: «Het zou zinvol zijn deze goedkeuring voor kleine wijzigingen af te schaffen omdat het een ballast is voor de notaris, de magistraat en de griffier.» De minister van Justitie antwoordt uitvoerig op de vraag door te wijzen op de ratio legis van de vereiste rechterlijke homologatie, ook bij kleine wijziging van het stelsel. Doch hier kan de belangwekkende slotopmerking van de minister woordelijk aangehaald worden: «Tenslotte wil ik de nadruk erop leggen dat de wetgever de bedoeling had wijzigingen in huwelijksvermogensstelsels niet al te gemakkelijk te maken en dat het mij voorbarig lijkt dit beleid nu reeds aan de orde te stellen ¹⁶¹.»

Vervolgens kan eraan herinnerd worden dat, tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet van 14 juli 1976, het vereiste van de homologatie van de rechter werd ingevoerd,

onder andere omdat «... de verandering van huwelijksvermogensstelsel toch een belangrijke rechtshandeling is, die men niet zomaar lichtzinnig en zonder enige formaliteit mag laten geschieden...» ¹⁶² en omdat «... de regeling toch reeds zeer liberaal is, in die zin dat geen ernstige reden moet worden aangehaald om de wijziging te motiveren (...), en de rechtbank enkel een negatieve controle kan uitoefenen...» ¹⁶³.

Het komt ons voor dat men bij het onderzoek naar de vraag betreffende de opportuniteit van het behoud van de rechterlijke tussenkomst bij (kleine en/of grote) wijziging van het stelsel thans ook de (inmiddels overvloedige en belangwekkende) rechtspraak in acht moet nemen waaruit o.i. het nut van die tussenkomst in meerdere gevallen kennelijk blijkt. Er is meer. Er gaat o.i. een enorme, preventieve werking uit van het vereiste van rechterlijke homologatie, in die zin dat niet ontkend kan worden dat de echtgenoten en de notaris een dubbele voorzichtigheid aan de dag leggen bij het onderzoek naar de wettigheid en opportuniteit van de bedingen vervat in de wijzigingsakte en de eventueel voorafgaande regelingsakte. Dit meervoudige nut van het vereiste van rechterlijke homologatie moet men dan afwegen tegen de meerdere nadelen die een homologatieprocedure met zich meebrengt.

70. Ons besluit, *rebus sic stantibus*, is dat het raadzaam is dat de rechterlijke homologatie behouden blijft, ook in geval van kleine wijziging ¹⁶⁴. Daarentegen zouden wij voorstellen het verplicht opmaken van een notariële boedelbeschrijving zoals thans voorgeschreven in artikel 1394 B.W., af te schaffen en de boedelbeschrijving facultatief te maken, d.w.z. dat een notariële boedelbeschrijving opgemaakt zou worden alleen in geval van gezamenlijk verzoek van beide echtgenoten, of in geval van vereiste gesteld door de homologatierechter, wanneer hij de vervulling van die formaliteit noodzakelijk of nuttig acht volgens concrete omstandigheden eigen aan de zaak, of volgens de aard van de voorgestelde wijziging. Kortom, in deze materie dient elk automatisme geweerd te worden, en dient men o.i. vertrouwen te hebben in het appreciatieoordeel van de homologatierechter.

Carl DE BUSSCHERE
Doctor in de Rechten

¹⁵⁹ Zie o.a. BAETEMAN G., «Pour une réforme de la mutabilité des conventions matrimoniales: une simplification du droit», *R.T.D.F.*, 1991, 451; *idem*, «En nog over de gerechtelijke achterstand», *T.P.R.*, 1993, 2; BAETEMAN G. en CASMAN H., *o.c.*, Brussel, 1983, I, 53; CARTUYVELS B., «Suggestion de loi portant modification des articles 1394, 1395 et 1396 du code civil relatifs à la modification du régime matrimonial», in *Mélanges de suggestions de lois en hommage à P. Harmel*, Luik, 1992, 35-40; COENE M., *o.c.*, *T.P.R.*, 1985, 225, nr. 47; THUYSBAERT M., «Wijziging van de huwelijksovereenkomst en controle van de rechter (B.W., art. 1395)», *T.Not.*, 1978, 266.

¹⁶⁰ Zie o.a. LEJEUNE M., «La mutabilité des régimes matrimoniaux. Faut-il changer la loi compte tenu des enseignements de la pratique?», in de bundel *Dix années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux*, Brussel, 1987, 241, nrs. 2 en 3.

¹⁶¹ *Parl. Vragen en Antwoorden, Senaat*, 28 november 1989, nr. 8, 290-291, vraag nr. 148 van senator Janzegers van 3 oktober 1989.

¹⁶² Geciteerd Verslag Baert, blz. 10.

¹⁶³ Geciteerd Verslag Baert, *l.c.*

¹⁶⁴ Wij onderschrijven dus niet de toelichting en de inhoud van het hierna volgende wetsvoorstel, waarbij wordt voorgesteld de rechterlijke homologatie van de wijzigingsakten af te schaffen. Zie het wetsvoorstel betreffende de procedure inzake wijziging van het huwelijksvermogensstelsel, ingediend op 21 december 1992 door de volksvertegenwoordigers Stengers, Duquesne, Gol en Michel, *Parl. Stukken, Kamer*, 1992-93, nr. 819/1.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

19 MEI 1993

Voorzitter: de h. Melchior

Rapporteurs: de hh. de Wasseige en De Grève

Advocaten: mrs. Voisin, Demez, Putzeys en Hansoul

Collectieve arbeidsovereenkomst – Onttrekking van bevoegdheid tot nietigverklaring aan de Raad van State – Grondrechten – Gelijkheid en niet-discriminatie

Art. 107 van de wet van 20 juli 1991, dat art. 26 van de wet van 5 december 1968 met een tweede lid aanvult, heeft tot gevolg te beletten dat in een paritair orgaan gesloten collectieve arbeidsovereenkomsten in de toekomst het onderwerp van een beroep tot nietigverklaring voor de Raad van State kunnen zijn.

Door van de bevoegdheid van de Raad van State een wet-tigheidscontrole uit te sluiten die hij aan gespecialiseerde rechts-colleges, de arbeidsgerechten, had toevertrouwd, heeft de wet-giver een maatregel genomen die steunt op een objectief verschil dat een gedifferentieerde behandeling kan verantwoorden.

Wegens het bestaan van toetsingsmechanismen zoals ze omschreven zijn in de wet van 5 december 1968, kan de uitsluiting van de bevoegdheid van de Raad van State niet worden aangemerkt als een maatregel die kennelijk onevenredig is met het nagestreefte doel.

V.Z.W. N. t/ Belgische Staat e.a.
Arrest nr. 37/93

Ten gronde

B.2. Artikel 107 van de wet van 20 juli 1991 vult artikel 26 van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités aan met een tweede lid, dat luidt als volgt:

«De in het paritair orgaan gesloten overeenkomst is niet vatbaar voor vernietiging door de Raad van State, afdeling administratie, als bedoeld in artikel 14, eerste lid, van de op 12 januari 1973 gecoördineerde wetten op de Raad van State.»

B.3.1. In een eerste middel stelt de verzoekende partij dat die bepaling beoogt «de Raad van State te beletten zich uit te spreken over de eventuele onregelmatigheid van een effectief aan zijn oordeel onderworpen handeling».

B.3.2. In tegenstelling tot wat de Ministerraad betoogt, kan voornoemd artikel 107 van de wet van 20 juli 1991 niet worden aangemerkt als een wetsbepaling houdende interpretatie van artikel 14, eerste lid, van de op 12 januari 1973 gecoördineerde wetten op de Raad van State.

Een wetsbepaling is interpretatief wanneer zij, met terugwerkende kracht, een andere wetsbepaling uitlegt en verklaart.

De tekst zelf van de bestreden bepaling – «artikel 26 van dezelfde wet van 5 december 1969 wordt *aangevuld*» – wijst erop dat het standpunt dat de bestreden bepaling tot onder-

werp zou hebben de gecoördineerde wetten op de Raad van State te interpreteren, geen grondslag heeft.

Overigens kan het interpretatieve karakter van een wetsbepaling het Hof niet ontslaan van het onderzoek van de bestaansbaarheid ervan met de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet.

B.3.3. De bestreden bepaling kan slechts worden begrepen als een bepaling die, voor de toekomst, de vernietigingsbevoegdheid van de Raad van State ten aanzien van een in een paritair orgaan gesloten collectieve overeenkomst uitsluit.

De onmiddellijke toepassing van de wetten op de bevoegdheid is een algemeen rechtsbeginsel dat onder meer is neergelegd in artikel 3 van het Gerechtelijk Wetboek dat bepaalt:

«De wetten op de rechterlijke organisatie, de bevoegdheid en de rechtspleging zijn van toepassing op de hangende rechtsgedingen, zonder dat die worden onttrokken aan de instantie van het gerecht waarvoor zij op geldige wijze ahangig zijn, en behoudens de uitzonderingen bij de wet bepaald.»

B.3.4. Artikel 2 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt:

«De in dit Wetboek gestelde regels zijn van toepassing op alle rechtsplegingen, behoudens wanneer deze geregeld worden door niet uitdrukkelijk opgeheven wetsbepalingen of door rechtsbeginselen, waarvan de toepassing niet verenigbaar is met de toepassing van de bepalingen van dit Wetboek.»

Aangezien te dezen noch enige bijzondere bepaling, noch enig rechtsbeginsel de toepassing van artikel 3 van het Gerechtelijk Wetboek in de weg staat, moet worden vastgesteld dat bij de Raad van State de beroepen ahangig blijven die vóór de inwerkingtreding van artikel 107 van de wet van 20 juli 1991 zijn ingesteld tegen in een paritair orgaan gesloten arbeidsovereenkomsten.

Bijgevolg is het eerste middel, dat stelt dat de bestreden bepaling de Raad van State belet zich over de eventuele onregelmatigheid van een voor hem aangevochten handeling uit te spreken, niet gegrond.

B.4. Toch heeft artikel 107 tot gevolg te beletten dat in een paritair orgaan gesloten arbeidsovereenkomsten in de toekomst het onderwerp van een beroep tot nietigverklaring voor de Raad van State kunnen zijn. Volgens het tweede middel zouden de verzoekende partij en de werkgevers die zij vertegenwoordigt, aldus worden gediscrimineerd ten opzichte van de rechtzoekenden op wie de andere handelingen en verordeningen van de diverse bestuursoverheden betrekking hebben omdat de Raad van State die wel kan vernietigen, met toepassing van artikel 14 van de op 12 januari 1973 gecoördineerde wetten op de Raad van State.

B.5. De grondwettelijke regels van de gelijkheid en van de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen zou worden ingesteld, voor zover voor het criterium van onderscheid een objectieve en redelijke verantwoording bestaat. Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet wor-

den beoordeeld, met inachtneming van het doel en de gevolgen van de bestreden maatregel en van de aard van de in de materie geldende beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

B.6. Door de in een paritair orgaan afgesloten collectieve arbeidsovereenkomsten van de vernietigingsbevoegdheid van de Raad van State uit te sluiten, voert de wetgever een onderscheid in tussen twee categorieën van personen: enerzijds, zij die van een belang doen blijken bij de vernietiging van verordenende bepalingen en daartegen een beroep kunnen instellen voor de Raad van State; anderzijds, zij aan wie, ook al zouden ze van een belang doen blijken bij de vernietiging van verordenende bepalingen die vervat liggen in een collectieve arbeidsovereenkomst die in een paritair orgaan is afgesloten, een dergelijk beroep wordt ontzegd. Die twee categorieën van personen zijn vergelijkbaar in zoverre elke ervan de wettigheid betwist van een verordenende bepaling die hun belangen kan schaden.

B.7. Er moet evenwel worden herinnerd aan het specifieke karakter, enerzijds, van de collectieve arbeidsovereenkomsten en, anderzijds, van de rechtsbescherming in het sociaal recht.

B.7.1. In tegenstelling tot gewone verordeningen, die in beginsel unilateraal zijn wat hun totstandkoming betreft en niet alleen wat hun gevolgen betreft, is een in een paritair orgaan gesloten overeenkomst het resultaat van onderhandelingen tussen één of meer werknemersorganisaties en één of meer werkgeversorganisaties, die daarbij rechtmatig de bevrediging van privé-belangen nastreven. Die bijzonderheid vormt, tussen de collectieve arbeidsovereenkomsten, enerzijds, en de andere verordenende handelingen, anderzijds, een objectief verschil. Dit volstaat nochtans niet noodzakelijkerwijze om een verschil in behandeling te verantwoorden.

B.7.2. Wat de rechtsbescherming in sociale aangelegenheden betreft, heeft de wetgever geoordeeld dat die het best wordt verzekerd door de arbeidsgerechten vanwege hun paritaire samenstelling.

In verscheidene landen van Europa wordt traditioneel aan de arbeidsconflicten een bijzondere jurisdictionele behandeling voorbehouden.

Een dergelijke keuze van de wetgever is *in se* geoorloofd.

In het Belgische rechtsbestel hebben, vele decennia lang, paritair samengestelde werkrechtshoven bestaan. Bij het tot stand brengen van het Gerechtelijk Wetboek heeft de wetgever, afgezien van enkele beperkingen, op meer systematische wijze gekozen voor de autonomie van de arbeidsgerechten.

De door de bestreden bepaling verwezenlijkte hervorming getuigt van diezelfde tendens: zij kan verantwoord worden door de zorg voor coherentie.

Door van de bevoegdheid van de Raad van State een wetgeldigheidscontrole uit te sluiten die hij aan gespecialiseerde rechtshoven had toevertrouwd, heeft de wetgever een maatregel genomen die steunt op een objectief verschil dat een gedifferentieerde behandeling kan verantwoorden. Nagegaan dient te worden of die maatregel evenredig is met het streefdoel.

B.8. Door de bestreden bepaling kunnen belanghebbenden in een paritair orgaan afgesloten collectieve arbeids-

overeenkomsten niet direct met een beroep tot nietigverklaring voor de Raad van State aanvechten, enerzijds; aan de Raad van State wordt de bevoegdheid ontnomen om in een paritair orgaan afgesloten collectieve arbeidsovereenkomsten te vernietigen *erga omnes*, anderzijds.

Een dergelijke maatregel zou onevenredig zijn indien de wetgever niet had voorzien in een substantiële toetsing van de wettigheid van collectieve overeenkomsten. Dan zou inderdaad aan een categorie van personen een essentiële rechterlijke waarborg zijn ontzegd.

Dat is evenwel te dezen niet het geval.

De wetgever heeft de bepalingen van de collectieve arbeidsovereenkomsten die strijdig zijn met de dwingende bepalingen van wetten, besluiten en in België bindende internationale verdragen en verordeningen als nietig aangemerkt (artikel 9, 1°, van de wet van 5 december 1968). Hij heeft een hiërarchie onder de collectieve arbeidsovereenkomsten zelf ingesteld (artikel 10 van de wet van 5 december 1968). Hij heeft aan de arbeidsrechtbanken de bevoegdheid toegekend om kennis te nemen van individuele geschillen betreffende de toepassing van de collectieve arbeidsovereenkomsten (artikel 578, 3°, van het Gerechtelijk Wetboek, als gewijzigd bij artikel 67 van de wet van 5 december 1968). Blijkens de parlementaire voorbereiding slaat bedoeld artikel 578, 3°, van het Gerechtelijk Wetboek op geschillen die betrekking hebben op alle bepalingen van de collectieve arbeidsovereenkomst en dit ongeacht of het geschil werd ingeleid door een individu of door een organisatie (Verslag Senaatscommissie, *Gedr.St., Senaat*, 1967-68, nr. 78, blz. 113).

Door aldus de vaststelling van de nietigheid van een collectieve arbeidsovereenkomst toe te vertrouwen aan rechtshoven met een specifieke, paritaire samenstelling, namelijk de arbeidsgerechten, heeft de wetgever het wettigheidscontroletoezicht dat krachtens artikel 107 van de Grondwet aan de hoven en de rechtbanken toekomt bevestigd, rekening houdend zowel met de eigen aard van het sociaal recht als met de belangen van de rechtzoekenden.

Wegens het bestaan van die toetsingsmechanismen zoals zij zijn omschreven in de wet van 5 december 1968 – waarvan de wet van 20 juli 1991 geen afbreuk heeft gedaan – kan de uitsluiting van de bevoegdheid van de Raad van State niet worden aangemerkt als een maatregel die kennelijk onevenredig is met het nagestreefde doel, zoals dit is omschreven onder B.7.2.

Het tweede middel is niet gegrond.

NOOT – Het arrest is gewezen op een prejudiciële vraag van de Raad van State van 13 december 1991 en op een beroep tot vernietiging van de V.Z.W. N.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 16 OKTOBER 1992

Voorzitter-rapporteur: mevr. Baeté-Swinnen

Openbaar ministerie: de h. Goeminne

Advocaat: mr. Houtekier

Rechtsmiddelen – Afstand van geding – Incidenteel hoger beroep – Toelaatbaarheid

Een afstand van geding door de appellant kan niet gelijkgesteld worden met een nietigheid of tardiviteit van het hoger beroep.

Uit het geheel van de bepalingen van de artt. 1054, 825 en 826 Ger.W. volgt dat, wanneer door de appellant afstand van geding is gedaan, het incidenteel beroep dat door de geïntimeerde nadien wordt ingesteld, alleen dan niet-ontvankelijk is, wanneer de geïntimeerde de afstand van geding heeft aangenomen.

P. t/ B.

Gelet op het bestreden arrest, op 17 april 1991 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 746, 820, 824, eerste en tweede lid, 825, 826, 1042, 1054, 1056, 4°, van het Gerechtelijk Wetboek,

...

Overwegende dat artikel 1054 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de gedaagde in hoger beroep te allen tijde incidenteel beroep kan instellen tegen alle partijen die in het geding zijn voor de rechter in hoger beroep, zelfs indien hij het vonnis zonder voorbehoud heeft betekend of vóór de betekening erin berust heeft, behalve wanneer het hoofdberoep nietig of laattijdig wordt verklaard;

Dat het incidenteel beroep kan worden ingesteld tot aan het sluiten van de debatten;

Dat artikel 825 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de afstand, om geldig te zijn, moet worden aangenomen door de partij aan wie hij is betekend, tenzij hij wordt gedaan alvorens de tegenpartij conclusie heeft genomen over het onderwerp van de vordering waarvan afstand wordt gedaan;

Dat artikel 826 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de afstand van geding die aangenomen is, van rechtswege inhoudt dat de partijen ermee instemmen dat de zaken over en weder in dezelfde staat worden teruggebracht alsof er geen geding is geweest;

Overwegende dat een afstand van geding door de eiser in hoger beroep niet gelijkgesteld kan worden met een nietigheid of laattijdigheid van het hoger beroep;

Dat uit het geheel van de bepalingen van de artikelen 1054, 825 en 826 van het Gerechtelijk Wetboek volgt dat, wanneer door de eiser in hoger beroep afstand van geding is gedaan, het incidenteel beroep dat door de gedaagde in hoger beroep nadien wordt ingesteld, enkel dan niet-ontvankelijk is, wanneer de gedaagde in hoger beroep de afstand van geding heeft aangenomen;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat eiser drie jaar nadat hij hoger beroep had ingesteld, bij conclusie van 15 maart 1989 akte vroeg van zijn afstand van geding met aanbod de kosten van het hoger beroep te dragen en dat verweerster als gedaagde in hoger beroep dertien maanden later het hof van beroep verzocht akte te nemen van de afstand van het aanbod van eiser en bij incidenteel beroep vorderde dat het beroepen vonnis zou worden vernietigd, het onderhoudsgeld verhoogd tot 25.000 frank per maand, geïndexeerd, en dat eiser zou worden veroordeeld tot de kosten;

Overwegende dat het arrest, dat aldus vaststelt dat verweerster, die door het hoger beroep van eiser in het geding was en gedaagde in hoger beroep, de afstand niet heeft aangenomen wat de beslissingen betreft waardoor zij zich ge-

griefd achtte en waartegen zij na die afstand incidenteel beroep instelde, zijn beslissing dat het incidenteel beroep ontvankelijk is, naar recht verantwoordt;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 1 FEBRUARI 1993

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Boes

Openbaar ministerie: de h. Lenaerts, procureur-generaal

Advocaat: mr. Simont

Arbeidsongeval – Vergoeding – Hulp van derde – Vaststelling – Minimumloon – Indexering

De bijkomende vergoeding waarop de getroffene van een arbeidsongeval wiens toestand de geregelde hulp van een ander persoon vergt, aanspraak kan maken, wordt vastgesteld op basis van het gewaarborgde gemiddelde maandelijks minimumloon, rekening houdend met de aanpassingen aan de schommelingen van het indexcijfer van de consumptieprijzen, als bepaald in art. 3, laatste lid, van de C.A.O. nr. 43 van 2 mei 1988, gesloten in de Nationale Arbeidsraad, zolang de vergoeding niet definitief is vastgesteld.

N.V. R. t/ W.

Gelet op het bestreden arrest, op 20 september 1991 door het Arbeidshof te Gent gewezen;

Over het middel, schending van de artikelen 24, meer bepaald het vierde lid, van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, thans gewijzigd door artikel 38 van de wet van 22 december 1989, van de artikelen 27bis en 27ter, als ingevoegd bij artikel 3 van het koninklijk besluit nr. 530 van 31 maart 1987 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 en voor zoveel nodig van artikel 2 van het koninklijk besluit van 16 november 1990 waarbij o.m. bijlage I gevoegd bij het koninklijk besluit van 10 december 1987 houdende vaststelling van de wijze en voorwaarden van de bekrachtiging van de overeenkomsten door het Fonds voor Arbeidsongevallen wordt vervangen door bijlage I meer bepaald punt 7 ervan, gevoegd bij voornoemd koninklijk besluit van 16 november 1990, en van bovenvermeld punt 7,

doordat het arrest het verweer van eiseres dat als basis voor de berekening van de bijkomende vergoeding voor de hulp van derden het gemiddeld maandelijks minimumloon van toepassing op de datum van het ongeval (9 maart 1985) in aanmerking dient te worden genomen, verwerpt op de volgende gronden: «Daar artikel 24, vierde lid, Arbeidsongevallenwet, als gewijzigd, de berekeningswijze regelt van vergoedingen voortspuitend uit een arbeidsongeval, dient de rechter, zoals met de loonplafonds het geval is, het nieuwere gemiddeld gewaarborgd minimumloon toe te passen, zolang deze vergoeding niet definitief is vastgesteld. Niet alleen heeft de wetgever beoogd een vergoeding wegens hulp van derden toe te kennen welke overeenstemt met de werkelijke kosten van dergelijke hulp berekend op het gemiddeld gewaarborgd minimumloon van kracht op het ogenblik

dat die hulp dient te worden geleverd, doch zolang deze vergoeding, zoals in casu, nog niet definitief is vastgesteld, dienen, zoals (verweerder) opwerpt, de nieuwere bedragen te worden toegepast, zoals dit ook trouwens het geval was met het vroegere in de jaarlijkse vergoedingen geïncorporeerde percentage uit dien hoofde toegekend. Dat het model van homologatieovereenkomst, bepaald bij koninklijk besluit van 16 november 1990 als voorbeeld een berekening geeft op basis van het gewaarborgd gemiddeld maandelijks minimumloon 'op het ogenblik van het ongeval', doet hieraan geen afbreuk. Eveneens roept (eiseres) ten onrechte de artt. 27bis en 27ter in, nu de indexering ten laste van het Fonds voor Arbeidsongevallen pas plaats heeft, wanneer de vergoedingen definitief zijn vastgesteld, hetgeen in casu nog niet het geval is. Derhalve dient in casu voor iedere maand, als hulp van derden, vanaf 9 januari 1990, datum van de inwerkingtreding van de wet van 22 december 1989, tot wijziging van art. 24, vierde lid, Arbeidsongevallenwet, een vijfde – zijnde de niet betwiste grootte van de geregelde hulp van derden – van het aan de index aangepast gewaarborgd minimumloon in aanmerking te worden genomen»,

...

Overwegende dat, krachtens artikel 24, vierde en vijfde lid, van de Arbeidsongevallenwet, als gewijzigd bij artikel 38 van de wet van 22 december 1989, indien de toestand van de getroffene volstrekt de geregelde hulp van een ander persoon vergt, hij aanspraak kan maken op een bijkomende vergoeding, vastgesteld naar gelang van de noodzakelijkheid van deze hulp, op basis van het gewaarborgd gemiddeld maandelijks minimumloon zoals vastgesteld voor een voltijds werknemer bij collectieve arbeidsovereenkomst gesloten in de Nationale Arbeidsraad; dat het jaarlijks bedrag van deze bijkomende vergoeding het bedrag van het gewaarborgd gemiddeld maandelijks minimumloon, vermenigvuldigd met 12, niet mag overschrijden;

Overwegende dat voor de vaststelling van deze bijkomende vergoeding rekening dient te worden gehouden met de aanpassingen van het gemiddeld maandelijks minimumloon aan de schommelingen van het indexcijfer van de consumptieprijzen, als bepaald in artikel 3, laatste lid, van de in de Nationale Arbeidsraad gesloten collectieve arbeidsovereenkomst nr. 43 van 2 mei 1988, houdende wijziging en coördinatie van de collectieve arbeidsovereenkomsten nr. 21 van 15 mei 1975 en nr. 23 van 25 juli 1975 betreffende de waarborg van een gemiddeld minimum-maandinkomen, dit zolang de vergoeding niet definitief is vastgesteld;

Overwegende dat de appelrechters, op grond dat «de wetgever beoogd heeft een vergoeding wegens hulp van derden toe te kennen welke overeenstemt met de werkelijke kosten van dergelijke hulp berekend op het gemiddeld minimumloon van kracht op het ogenblik dat die hulp dient geleverd», wettig beslissen dat «in casu voor iedere maand, als hulp aan derden, vanaf 9 januari 1990, datum van de inwerkingtreding van de wet van 22 december 1989, (...) een vijfde – zijnde de niet betwiste grootte van de geregelde hulp van derden – van het aan de index aangepast gewaarborgd minimumloon in aanmerking dient te worden genomen» en dat vanaf 1 juli 1991 een «jaarlijkse» bijkomende vergoeding wegens hulp van derden van 93.974 frank bruto moet worden toegekend;

Dat het middel faalt naar recht;

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

1e KAMER – 24 APRIL 1991

Voorzitter: de h. Spaas

Raadsheren: de hh. De Vel en Verstreken

Openbaar ministerie: mevr. Van Leuven

Nationaliteit – Nationaliteitskeuze – Vereiste van de integratiewil

De integratiewil wordt afgeleid uit een geheel van gegevens. Het feit dat de vreemdeling die een aanvraag tot nationaliteitskeuze heeft ingediend, geen van de landstalen voldoende beheerst, volstaat op zichzelf nog niet om de Belgische nationaliteit te weigeren.

T.

Overwegende dat appellant met zijn hoger beroep nastreeft dat zijn verklaring met toepassing van art. 16, § 2, van het Wetboek van de Belgische Nationaliteit (titel II van de wet van 28 juni 1984) afgelegd voor de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente O. op 13 december 1989, ingewilligd wordt;

Overwegende dat uit de overgelegde stukken en het bestuurlijk onderzoek blijkt dat de belanghebbende aan de wettelijke voorwaarden voldoet om de nationaliteitskeuze te doen;

Overwegende dat er geen objectieve redenen zijn om te twifelen aan de werkelijke integratiewil van de belanghebbende; dat integendeel deze wil blijkt uit de door de plaatselijke politie ingewonnen inlichtingen, waarbij bevestigd wordt dat T. reeds acht jaar als arbeider bij een zelfde werkgever te O. tewerkgesteld is, er als een voorbeeldig arbeider aangeschreven staat, goed Nederlands verstaat, in zijn woonomgeving als vrijmoedig en volledig aangepast aan de Belgische leefnormen bekend staat en ten slotte met zijn gezin, bestaande uit zijn echtgenote en vier kinderen, allen van Belgische nationaliteit, op een voorbeeldige wijze opgroeit in de plaatselijke samenleving;

Overwegende dat, rekening houdend met die gegevens, de al dan niet grondige kennis van de Nederlandse taal geen beletsel vormt voor het inwilligen van de nationaliteitskeuze;

Overwegende dat ten slotte uit de overgelegde stukken geen gewichtige beletsels eigen aan de persoon van de belanghebbende blijken;

Overwegende dat te dezen de vereiste voorwaarden bijgevolg vervuld zijn;

...

NOOT – *Verkrijging van nationaliteit: integratiewil of assimilatiewil?*

1. Luidens art. 15, § 2, van het Wetboek van Nationaliteit (hierna W.B.N.) wordt de integratiewil van de vreemdeling als voorwaarde gesteld voor de inwilliging van de nationaliteitskeuze. Hoewel art. 15 W.B.N. alleen de nationaliteits-

keuze vermeldt als toepassingsgebied, geldt hetzelfde vereiste voor alle vormen van verkrijging van de Belgische nationaliteit met uitzondering van die bepaald in artikel 12bis. In dit laatste geval geldt de verklaring van de betrokken vreemdeling als vermoeden van integratiewil. Reeds tijdens de parlementaire voorbereiding gaf het begrip integratiewil aanleiding tot uitvoerige discussies. Menig parlementariër wees op de vaagheid van het begrip. Bovendien impliceert het onderzoek naar de integratiewil de beoordeling van een subjectieve ingesteldheid, namelijk de bedoeling van de belanghebbende, die men volgens sommige leden van de kamercommissie voor de Justitie onmogelijk kan kennen. De toenmalige minister van Justitie repliceerde hierop dat het begrip «geschiktheid» van de oude wetgeving nog veel vager was (zie verslag De Decker, *Parl.St., Kamer*, 1983-84, nr. 756/21, 114). Hoewel dit zeker niet betwist kan worden, blijft toch de vraag wat integratiewil dan wel betekent. Het is eveneens een onduidelijk begrip zowel wat zijn betekenis als wat de criteria betreft die het inhoudt en die de rechtbank in acht moet nemen.

2. Uit het geheel van de parlementaire voorbereiding van het W.B.N. kan men echter reeds een aantal aanwijzingen halen die de bedoeling van de wetgever duidelijk maken (zie ook de Moffarts G., *T.Vreemd.*, 1987, nr. 43, 27-31). Herhaaldelijk werd er tijdens de voorbereidende werkzaamheden op gehamerd dat het begrip integratiewil niet verward mag worden met assimilatiewil (zie memorie van toelichting, *Parl.St., Kamer*, 1983-84, nr. 756/1, 2-3). Er mag zeker niet van de vreemdeling geëist worden dat hij zijn geaardheid totaal verloochent om aldus de volledige gelijke te worden van de Belg. Men moet de personen van vreemde oorsprong de mogelijkheid laten hun oorspronkelijke culturele, religieuze en taalkundige vorming verder in ere te houden. Voldoende is dan ook vast te kunnen stellen dat hij (zij) wenst te leven in harmonie met diegenen wier nationaliteit hij (zij) hoopt te verkrijgen. Wel wordt vereist dat de integratiewil niet alleen blijkt uit de verklaringen, maar ook uit de gedragingen van de betrokkene (zie memorie van toelichting, *o.c.*, 23). Dit impliceert echter niet dat de integratie reeds volledig tot stand gekomen moet zijn. Een eventuele weigering moet steeds berusten op concrete feiten. Het is enorm van belang dat iedere aanvraag geval per geval wordt onderzocht. Indien men van dit onderzoek zou afzien en zou bewerkstelligen dat het verkrijgen van de nationaliteit een recht wordt voor de vreemdeling die de objectieve voorwaarden met betrekking tot zijn gezinstoestand en zijn verblijf vervult, dan zou men al te strenge voorwaarden dienen op te leggen. De wetgever heeft dus bewust een definitie achterwege gelaten en de inhoudelijke invulling ervan overgelaten aan de rechtpraak.

3. Op grond van een onderzoek van zowel de gepubliceerde als een representatief staal van de onuitgegeven rechtpraak (dit onderzoek kwam tot stand in het kader van het seminarie Personen- en familierecht aan de K.U. Leuven en werd uitgevoerd door volgende studenten: Katrijn Vandenberg, Isabelle Dupre, Inge Van Hemeledonck en Serge Defrenne) kan nu besloten worden dat er – na acht jaar toepassing van het Wetboek van Belgische Nationaliteit – vaak dezelfde factoren in overweging worden genomen bij de beoordeling van de integratiewil. Bovendien blijkt dat de grens tussen integratie en assimilatie, die de wetgever zo heeft wil-

len beklemtonen, in de praktijk toch niet altijd even gemakkelijk te trekken is.

4. Een eerste factor, die bij de beoordeling van de integratiewil, een rol speelt, is de *taalkennis*. Tijdens de parlementaire voorbereiding werd de taalkennis bestempeld als slechts één van de te hanteren criteria. De minister van Justitie wees erop dat de wet nergens bepaalt dat voldoende kennis van één van de landstalen vereist is (zie *Parl.St., Kamer*, 1983-84, nr. 660/2, 82, en *Parl.Hand., Senaat*, 19 juni 1984, 2643).

Uit een analyse van de rechtspraak blijkt echter dat dit voor een belangrijk deel van de rechtbanken van eerste aanleg het doorslaggevend criterium is bij de beoordeling van de integratiewil. De reden waarom ze de kennis van één der landstalen als essentiële voorwaarde beschouwen ligt in de overtuiging dat zonder die kennis sociaal contact met Belgen uiterst moeilijk is en een doorslaggevend beletsel vormt voor een effectieve integratie in de samenleving. De taal zou één van de noodzakelijke vereisten zijn om een bepaalde affectiviteit met de Belgische samenleving te verwerven, die de houder van de Belgische nationaliteit moet bezitten (zie Rb. Leuven, 27 januari 1992, *onuitg.*; Rb. Brussel, 13 november 1991, *onuitg.*, A.R. nr. 76.933; Rb. Brussel, 18 mei 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1479; Rb. Tongeren, 24 februari 1988, *onuitg.*, A.R. nr. 1083/88, en Rb. Tongeren, 26 februari 1986, *onuitg.*, A.R. nr. 941/86).

5. Volgens de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen betekent integratie niet dat vreemdelingen hun onderscheiden geaardheid moeten prijsgeven om in alles de Belgische bevolking na te bootsen, maar veronderstelt het dat de vreemdelingen bereid zijn om met de Belgen harmonisch samen te leven, hetgeen ze door hun daden moeten laten blijken. Dit harmonisch samenleven veronderstelt dat de belanghebbende voeling heeft met de Belgische bevolking en maatschappij en hiertoe is vereist dat hij zich omtrent deze maatschappij waarin hij leeft en waarmee hij een werkelijke band moet bezitten, op de hoogte moet kunnen stellen, onder andere d.m.v. gesprekken met medeburgers, Belgische tijdschriften en media. M.a.w. het machtig zijn van één der landstalen behoort tot de essentie van integratie. Het tegendeel aanvaarden zou leiden tot het ontstaan van geïsoleerde groepen, allen Belgen, doch allen een andere taal sprekend die elkaar niet begrijpen (Rb. Antwerpen, 30 juni 1989, *onuitg.*, A.R. nr. 33.23).

6. Ook in het bovenstaande geval weigerde de rechtbank het verzoek tot nationaliteitskeuze en dit enkel en alleen omdat de belanghebbende een onvoldoende kennis had van de landstaal. Na hoger beroep van de betrokkene willigde het hof van beroep wel de aanvraag in. Uit de door de plaatselijke politie ingewonnen inlichtingen bleek immers dat de betrokkene reeds acht jaar bij dezelfde werkgever tewerkgesteld was, er als een voorbeeldig arbeider aangeschreven stond, goed Nederlands verstond, in zijn woonomgeving als vrijmoedig en volledig aangepast aan de Belgische leefnormen bekend stond en ten slotte met zijn gezin op een voorbeeldige wijze opgroeide in de plaatselijke samenleving. Rekening houdend met die gegevens vond het hof dat de niet-grondige kennis van de Nederlandse taal geen beletsel vormde voor de inwilliging. Het feit dat de kennis van één der landstalen van belang kan zijn voor de toekenning van de Belgische nationaliteit wordt door het Hof van Beroep te Antwerpen echter niet ontkend, maar wordt niet beschouwd

als een doorslaggevende factor, omdat het volgens het hof in bepaalde omstandigheden aangewezen is de Belgische nationaliteit wel toe te kennen op grond van andere factoren, die ook een uiting zijn van een werkelijke band met België.

7. Dit is geen alleenstaand geval in de rechtspraak. Reeds in 1988 willigde het Hof van Beroep te Antwerpen een aanvraag in op grond van andere redenen dan de kennis van één der landstalen: de betrokkene was nl. werkzaam in een kof-fieshop van zijn echtgenote, waardoor hij dagelijks in contact kwam met Belgen; hij deed ernstige inspanningen om een vast inkomen te verwerven en vervulde ten slotte de plichten, opgelegd door zijn gezinstoestand, naar behoren (Antwerpen, 17 oktober 1988, *onuitg.*, A.R. nr. 98/87). In een ander arrest van 1989 achtte het hof een uitstel niet nodig op grond van het niet kennen van het Nederlands omdat de betrokkene een eigen huis had aangekocht en vast werk had. Bovendien leefde heel het gezin als Belgen (Antwerpen, 13 december 1989, *onuitg.*, A.R. nr. 98/87. Zie ook in dezelfde zin: Brussel, 16 januari 1992, *Pas.*, 1992, II, 15).

8. Een belangrijk deel van de lagere rechtbanken blijkt zich echter niet neer te leggen bij die zienswijze en blijft aanvragen weigeren op basis van het niet kennen van één der landstalen (zie Rb. Turnhout, 15 oktober 1992, *onuitg.*, A.R. nr. 39.572; Rb. Turnhout, 12 december 1991, *onuitg.*, A.R. nr. 37.342, en Rb. Turnhout, 13 november 1991, *onuitg.*, A.R. nr. 37.334). Er moet echter op gewezen worden dat de zienswijze van het Hof van Beroep te Antwerpen in de twee richtingen kan werken. Zo was het feit één van de landstalen machtig te zijn, voor de rechtbank te Gent toch onvoldoende voor een inwilliging daar de sociale (geen contact met Belgen) en economische integratie (werkloos) van de betrokkene te wensen overliet (Rb. Gent, 13 april 1989, *onuitg.*, A.R. nr. 86/89).

9. Toch blijven er nog een aantal vragen open. Dat de kennis van de landstaal een cruciale rol speelt is duidelijk, maar nergens is bepaald of dit slaat op de taal van de regio of dat onverschillig welke landstaal volstaat. Dit is voor België met zijn drie landstalen, het Nederlands, Frans en Duits, nochtans geen onbelangrijke vraag. Bovendien kan men moeilijk beweren dat bv. de kennis van het Duits in het Nederlandstalig gedeelte van ons land een grote hulp zal zijn bij het integratieproces. De rechtspraak geeft op dit probleem echter geen eenduidig antwoord. In geanalyseerde uitspraken, afkomstig van rechtbanken gelegen in Nederlandstalige rechtsgebieden (Oost-Vlaanderen en Limburg) werd in de regel alleen de kennis van het Nederlands bij de betrokkene nagegaan, maar in een arrest van het Hof van Beroep te Gent, later gevolgd door een soortgelijke uitspraak van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent, volstond ook de kennis van het Frans, toen bleek dat de verzoeker voor het overige voldoende geïntegreerd was (Gent, 20 december 1990, *onuitg.*, A.R. nr. 449/90; Rb. Gent, 13 juni 1991, *onuitg.*, A.R. nr. 936/90, en Rb. Gent, 17 januari 1991, *onuitg.*, A.R. nr. 2773/89). Men kan in dit laatste geval argumenteren dat praktisch elke Vlaming wel enige notie heeft van het Frans. Doch het argument dat de kennis van de Engelse taal de betrokkene toch ook in staat moet stellen om goede contacten te leggen met de Belgische bevolking kon het Gentse Hof niet overtuigen, en bijgevolg willigde het hof de aanvraag niet in (Gent, 12 november 1992, *onuitg.*,

A.R. nr. 5174/92; in dezelfde zin: Rb. Brussel, 18 mei 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1479).

10. Een ander probleem i.v.m. de taalkennis doet zich voor wanneer de verzoeker de landstaal niet spreekt ten gevolge van een handicap. In twee gevonden uitspraken, die over dit probleem handelen, voerde het O.M. telkens aan dat dit probleem verhinderde de integratie na te gaan. De rechtbank daarentegen stelde zich in beide zaken zeer soepel op. Zo werd geoordeeld dat uit het feit dat K. als gehandicapte niet kon lezen en schrijven en zich met gebarentaal diende te behelpen «niet afgeleid kan worden dat zij niet of op onvoldoende wijze bij machte zou zijn om haar wil om de Belgische nationaliteit te verkrijgen, te uiten zij het dan in gebarentaal». Het O.M. had echter ook aangevoerd dat deze verklaring gebeurd was onder druk van haar ouders uit vrees om de kinderbijslag te verliezen. Hierop repliceerde de rechtbank dat het streven naar sociale of andere voordelen als dusdanig niet laakbaar of onwettig is, nu hieruit evenmin een onvoldoende integratiewil afgeleid kan worden en dat ook niet aangetoond wordt dat door de nationaliteitskeuze enig onrechtmatig voordeel zou worden nagestreefd (Rb. Tongeren, 31 maart 1989, *onuitg.*, A.R. nr. 1739/88). Ook de ontwikkelingsachterstand van A., waardoor hij moeilijk Nederlands kon praten, vormde voor de rechtbank geen beletsel (Rb. Tongeren, 5 februari 1992, *onuitg.*, A.R. nr. 790/92). Of deze zienswijze door alle rechtbanken gevolgd wordt, blijft een onbeantwoorde vraag.

11. Wat vaak ook een cruciale rol speelt bij het beoorde-len van de taalkennis, is of de verzoeker al dan niet ernstige pogingen onderneemt om één van de landstalen aan te leren. Dit hangt immers samen met het feit dat de integratie niet voltooid hoeft te zijn. Over het algemeen volstaat het dat men een basiscursus aan het volgen is. Uiteraard houdt men rekening met de opleidingsgraad en de intellectuele mogelijkheden. Zo werd van een vreemdeling, die universitaire studies gedaan had en vlot Engels praatte, niet getolereerd dat hij slechts een geringe kennis had van het Frans (Rb. Brussel, 18 mei 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1479). Van een niet-geschoolde vreemdeling acht men een rudimentaire kennis van één van de landstalen voldoende (Rb. Namen, 2 mei 1990, *J.L.M.B.*, 1990, 899). Wanneer de rechter echter twijfelt over de ernst van de poging van de betrokkene om één van de landstalen te leren, wordt vaak uitstel verleend. Op basis van de intussen gemaakte evolutie hoopt de rechter zich dan nadien een beter oordeel te kunnen vormen. In de meeste gevallen wordt de aanvraag achteraf dan wel ingewilligd (zie Rb. Tongeren, 28 oktober 1992, *onuitg.*, A.R. nr. 4738/92, en Rb. Turnhout, 10 september 1992, *onuitg.*, A.R. nr. 38.881). Jammer genoeg is deze uitstelmogelijkheid alleen bepaald in art. 16 W.B.N. Dit houdt verband met het feit dat de vereiste termijn van samenleven, en dus verblijf, in België slechts zes maanden bedraagt, wat in bepaalde gevallen onvoldoende kan zijn om de integratiewil te beoordelen.

12. Ten slotte, gezien het belang van dit criterium, is het relevant erop te wijzen dat in vele zaken de rechter zich omtrent de taalvaardigheid pas een definitief oordeel vormt na het horen van de betrokkene op de zitting zelf. Het komt dan ook voor dat het parket, dat louter voortgaand op de inlichtingen uit de P.V.'s, opgesteld door de plaatselijke politie, een gebrekkige taalkennis aanvoert, zijn mening op de zitting moet herzien. Zo was er een geval waarbij op de zit-

ting bleek dat de door het O.M. aangevoerde gebrekkige taalkennis louter het gevolg was van een niet nader omschreven spraakgebrek van de betrokkene (Rb. Tongeren, 30 maart 1988, *onuitg.*, A.R. nr. 1739/88). De rechtbank ging dan ook in op het verzoek. Het is dan ook ten stelligste aan te raden aan elke verzoeker steeds te verschijnen op de zitting. Trouwens over het algemeen is het opvallend dat in nationaliteitszaken het O.M. een veel strengere houding aanneemt dan de rechtbanken zelf.

13. Een tweede aspect dat bij de beoordeling van de integratiewil vaak aan bod komt, is het al dan niet *beroepsmatig werken* van de betrokkene. Dit kan op het eerste gezicht contradictorisch lijken daar de rechtbanken soms aanvragen weigeren wanneer ze erop gericht zijn een betere toegang te verkrijgen tot de arbeidsmarkt (Rb. Charleroi, 29 september 1988, *T.Vreemd.*, 1989, afl. 56, 24; Rb. Tongeren, 30 maart 1988, *onuitg.*, A.R. nr. 1750/88, en Rb. Tongeren, 27 november 1985, *onuitg.*, A.R. nr. 5081/85). Mijns inziens werd deze houding terecht enkele malen in de rechtsleer bekritiseerd (zie Mignon, E., «Enkele bemerkingen bij de toepassing van het nieuwe nationaliteitswetboek vier jaar na de inwerkingtreding», *T.Vreemd.*, 1989, afl. 56, 26-33). Het is bekend dat vele werkgevers er niet erg happig op zijn om vreemdelingen in dienst te nemen. De vrees voor een plotseling vertrek en het huidige vijandige klimaat t.o.v. vreemdelingen spelen hierbij zeker een rol. Bovendien is de situatie op de arbeidsmarkt over het algemeen niet erg rooskleurig. Hoe kan de vreemdeling zich dan op het professioneel vlak integreren als dikwijls de Belgische nationaliteit, zij het dan officieus, vereist wordt. Een verzoek tot verkrijging van de Belgische nationaliteit moet dan veeleer gezien worden als een teken van integratie in plaats van een gebrek eraan. Ook het Hof van Beroep te Gent is deze mening toegedaan en het oordeelde dat de omstandigheid dat de appellant er nog niet in geslaagd is in ons land werk te vinden, niet als een reden van weigering gezien mag worden; als de betrokkene bewijst dat hij op ernstige wijze werk zoekt, volstaat dit (Gent, 3 oktober 1989, *onuitg.*, A.R. nr. 397/89; in dezelfde zin: Bergen, 20 december 1988, *T.Vreemd.*, 1989, afl. 56, 25). Het feit voor zijn Belgische winkel van Indische sieraden veel naar het buitenland te reizen en daar soms lange periodes te verblijven, deed de Gentse rechter dan weer twifelen aan de economische integratie, en leidde aanvankelijk tot een uitstel van een jaar om dan uiteindelijk toch tot een inwilliging te komen (Rb. Gent, 19 oktober 1989, *onuitg.*, A.R. nr. 479/88). Zo wordt door de rechtbank ook voorbehoud gemaakt wanneer de betrokkene een zware investering doet in zijn geboorteland, aangezien dit kan wijzen op een wil tot terugkeer naar zijn geboorteland in plaats van een wil tot integratie op het economisch vlak in België (Rb. Turnhout, 7 maart 1991, *onuitg.*, A.R. nr. 35.417).

14. Diezelfde houding vindt men in sommige rechtspraak terug indien de belanghebbende nog een enorme belangstelling toont voor de politieke situatie in zijn geboorteland. Zo deed het Hof van Beroep te Brussel uitspraak in een zaak waarbij de betrokkene in de jaren '80 politiek actief was in een Libanese studentenpartij. Hoewel hij op het ogenblik van de verklaring niet meer actief was in die beweging, oordeelde het hof dat de natuur van zijn politieke activiteiten wees op een belangstelling die voornamelijk gericht is op de problemen van zijn geboorteland (Brussel, 24 maart 1987, *onuitg.*, A.R. nr. 94/87). Een ander geval betrof een Pales-

tiense militant die in België gestudeerd had, hier leefde en geïnstalleerd was en aan wie eveneens de Belgische nationaliteit geweigerd werd. Als reden werd aangehaald dat hij de verwezenlijking van politieke en sociaal-economische doeleinden in een ander land beoogde. Zijn persoonlijk gedrag overschreed, volgens de rechtbank, de deelname aan eenvoudige filantropische organisaties of contacten met een vreemd land of buitenlandse onderdanen, zelfs met een politieke band. Hij was namelijk sinds 1971 een Palestijns militant, was lid van de F.D.L.P. (een organisatie die ijverde voor de bevrijding van Palestina) tussen 1973 en 1978, werkte sinds 1983 als persattaché, nam sedert 1986 regelmatig deel aan de vergaderingen van de Belgische-Palestijnse organisatie en van de Liga van de Arabische staten (Brussel, 15 maart 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 750).

15. Het deel uitmaken van een politieke beweging leidt echter niet steeds noodzakelijk tot een weigering van de aanvraag, zoals het volgende vonnis toont. Het ging om een persoon die via een guerilla-organisatie op het politiek vlak zeer gebonden bleef met zijn land van oorsprong, en derhalve viel volgens het O.M. ook zijn wil tot integratie in de Belgische samenleving ten zeerste te betwijfelen. De rechter volgde de opvatting van het O.M. niet en motiveerde zijn beslissing als volgt: allereerst wees ze er nogmaals op dat een onderscheid moet gemaakt worden tussen integratie en assimilatie. Ten tweede moet volgens de minister van Justitie aan de personen van vreemde oorsprong de mogelijkheid gelaten worden hun cultuur, godsdienst en de taal van de voorouders in stand te houden. Het enige bezwaar zou zijn dat de betrokkene contacten zou onderhouden met het F.M.L.N., een beweging die zich tegen het wettelijk bewind keerde in El Salvador en bekend staat als een linkse guerilla-organisatie; dit was juist in 1987, maar de situatie was op het ogenblik van de uitspraak veranderd in die zin dat de betrokkene nu contacten heeft met Convergencia Democratica, een coalitie van drie partijen die via onderhandelingen werkt met El Salvador. Dat de betrokkene niet als militant actief is, maar eerder als staflid van de studiedienst. En dat erop gewezen moet worden dat de betrokkene nog een blanco-strafregister heeft (zie Rb. Leuven, 19 november 1990, *onuitg.*, A.R., nr. 1.217).

16. Uit het voorgaande blijkt dat interesse voor de situatie in zijn geboorteland vaak afgestraft wordt. Toch kan dit niet de bedoeling van de wetgever geweest zijn, daar men juist een einde wilde maken aan het vroegere vereiste van assimilatie. Ook wanneer de belanghebbende weigert afstand te doen van zijn oorspronkelijke nationaliteit, wordt dit vaak beschouwd als een gebrek aan integratie (Rb. Gent, 12 april 1990, *onuitg.*, A.R. nr. 647/90, en Rb. Tongeren, 30 maart 1988, *onuitg.*, A.R. nr. 1741/88). Deze rechtspraak is mijns inziens zeer bekritiseerbaar, daar in de wet nergens vereist wordt dat men alleen de Belgische nationaliteit kan verkrijgen mits men afstand heeft gedaan of doet van zijn oorspronkelijke nationaliteit. Deze rechtspraak voegt dus m.a.w. een vereiste toe dat de wet niet kent. Bovendien heeft het invoeren van het wetboek van nationaliteit en de in 1991 ingevoegde artikelen 11bis en 12bis sowieso een enorme aangroei veroorzaakt van gevallen van bipatridie. Zodoende kan men dit argument moeilijk aanvoeren ter rechtvaardiging van de bovenstaande rechtspraak.

17. Uit het voorgaande blijkt dat ook het *contact van de betrokkene met Belgen* in privé-verband belangrijk wordt ge-

acht. Het uitsluitend leven in een milieu van vreemdelingen wees er volgens de wetgever op dat men de Belgische nationaliteit slechts wenst te verkrijgen om administratieve problemen op te lossen en de voordelen te kunnen genieten (zie *Parl.St.*, nr. 756/1, 22-23). Later nuanceerde de wetgever dit standpunt door te stellen dat het ook van belang is na te gaan wat de oorzaak is van het ontbreken van enig contact met Belgen. Het feit dat de vreemdeling niet in contact komt met Belgen, kan immers te wijten zijn aan het ontbreken van onthaalstructuren of aan het bekende probleem van de getoovorming (zie verslag De Decker, *Parl.St.*, 1983-84, nr. 756/21, 115). Zo oordeelde het Hof van Beroep te Brussel – terecht – dat het feit dat de betrokkene onderwijs volgde in een school met een hoge concentratie vreemdelingen, hem niet kan worden tegengeworpen als een teken van onvoldoende integratiewil (Brussel, 3de kamer, 25 februari 1992, *onuitg.*, A.R. nr. 46/90). Wanneer de isolatie daarentegen gepaard gaat met verzwarende omstandigheden, kan dit wel leiden tot een weigering.

Het feit actief deel te nemen aan het verenigingsleven, goed contact te hebben met de burens, de woonomgeving van de betrokkene, enz. zijn dus vaak belangrijke aanduidingen voor de graad van integratie (zie Rb. Brussel, 6 november 1991, *onuitg.*, A.R. nr. 58.131; Rb. Antwerpen, 30 oktober 1991, *onuitg.*, A.R. nr. 12/91; Rb. Tongeren, 25 november 1987, *onuitg.*, A.R. nr. 1083/88 en Rb. Luik, 17 april 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 1504).

18. Een laatste punt dat de aandacht verdient, is de rol van de religie bij de beoordeling van de integratiewil. De wetgever zelf wees erop dat het feit van een door Belgen weinig beleden godsdienst op zich geen aanwijzing is van een onvoldoende integratiewil tenzij het gedrag dat daaruit voortvloeit, de Belgische gewoonten niet eerbiedigt. Blijkbaar doelt de wetgever op religieus fanatisme en religieuze onverdraagzaamheid (zie circulaire betreffende het W.B.N. van 6 augustus 1984, *B.S.*, 14 augustus 1984, p. 11480). Het is echter aan de rechter de grens te bepalen. Zo bewees het feit elke dag naar de moskee te gaan en zijn kinderen op te voeden volgens strenge moslimwijze volgens de rechtbank te Gent nog niet op het feit dat de betrokkene onverdraagzaam was ten aanzien van de andere godsdiensten (Rb. Gent, 21 mei 1992, *onuitg.*, A.R. nr. 710/92). De Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen daarentegen is van mening dat de strenge naleving van de islamitische godsdienstregels een hinderpaal is om zich aan de samenleving van België aan te passen. Het hof van beroep heeft terecht dit standpunt afgekeurd (Antwerpen, 13 januari 1988, *onuitg.*, A.R. nr. 79/87). De wetgever heeft immers zelf gezegd dat de godsdienst van de vreemdelingen gerespecteerd moet worden en bovendien is de islam een erkende godsdienst in ons land. Toch speelt het religieus aspect volgens mij een grotere rol dan op het eerste gezicht blijkt uit de motivering van de rechtbanken. Zo vindt men verscheidene uitspraken terug waarin de aanvraag geweigerd wordt omdat de betrokkene te veel vasthoudt aan de gewoonten van het geboorteland en te weinig contact heeft met Belgen (zie Rb. Turnhout, 3 september 1992, *onuitg.*, A.R. nr. 38.639; Bergen, 30 maart, 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 924; Rb. Brussel, 7 januari 1987, *J. Proc.*, 1987, nr. 99/30 en Rb. Tongeren, 27 november 1985, *onuitg.*, A.R. nr. 1750/88). Daarbij vraag ik mij dan af wat de rechter bedoelt met «gewoonten». Vele gewoonten van islamitische vreemdelingen hangen immers samen met

hun godsdienst. Zo is het dragen van de sluier voor islamitische vrouwen een religieuze regel. Ook de gelijkheid van man en vrouw, een regel die bij ons algemeen aanvaard wordt, is in de islam veel minder evident. Het kan zodoende aan islamitische vrouwen niet verweten worden dat zij geen of nauwelijks contact hebben met Belgen, daar hun rol in het dagelijkse leven helemaal anders is dan die van Belgische vrouwen. Vele rechters zeggen dus wel de godsdienstkeuze te eerbiedigen, maar weigeren vervolgens de aanvraag op gronden die een gevolg zijn van hun godsdienst. Vandaar mijn overtuiging dat het religieus aspect een grotere rol speelt dan men op het eerste gezicht zou denken.

19. Uit dit overzicht blijkt dat tal van elementen een rol kunnen spelen bij de beoordeling van de integratiewil. Het ene criterium is al wat meer voor kritiek vatbaar dan het andere. Bovendien moet men er zich voor hoeden bijkomende vereisten te stellen of aan een bepaald feit een doorslaggevende rol toe te kennen. Het is belangrijk dat de rechter kijkt naar de gehele persoon van de betrokkene en zich niet louter beperkt tot bepaalde elementen. Toch kan men, denk ik, besluiten dat de meerderheid van rechters zich zeer soepel opstelt (90% van de aanvragen wordt op eerste verzoek ingewilligd) en erin geslaagd is een duidelijke grens te trekken tussen integratie en assimilatie. Het is slechts een minderheid van rechters die nog steeds moeite lijkt te hebben met dit door de wetgever gemaakte onderscheid.

Kathleen Van den Eynde
 Instituut voor familierecht
 K.U. Leuven

ARBEIDSHOF TE GENT

3e KAMER – 21 APRIL 1993

Voorzitter: de h. Van Grembergen

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Doubel en Clauwaert
 Advocaat: mr. Clarysse loco D'Hooghe

Arbeidsovereenkomst – Goede trouw – Sollicitatie – Spreekplicht – Substantiële gegevens – Verzwijging – Precontractuele fout – Gevolg – Dringende reden

Krachtens het beginsel van de goede trouw, moet de sollicitant naar een dienstbetrekking tijdens de sollicitatiefase aan de werkgever ongevraagd de relevante informatie verstrekken die voor laatstbedoelde substantieel is, tenzij deze die informatie reeds kende of normaliter kon kennen.

De tekortkoming van de sollicitant aan zijn spreekplicht vormt een precontractuele fout die, indien ze blijft voortduren tijdens de uitvoering van de overeenkomst, voor de werkgever een dringende reden kan zijn om de overeenkomst op staande voet zonder vergoeding te beëindigen.

N.V. B. t/ D.

Voorwerp van de betwisting

Geïntimeerde was vanaf 10 januari 1990 tewerkgesteld bij appellante, meer bepaald als filiaalchef te K., in het kader van een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd.

Hij zou ten onrechte ontslagen zijn om een dringende reden, door middel van een aangetekende brief van 26 februari 1990, omdat hij bij zijn sollicitatie onjuiste inlichtingen betreffende zijn beroepsverleden verstrekt zou hebben.

...

Bespreking

1. Door appellante werd, door bemiddeling van een consultantbureau, in de loop van december 1989 een filiaaldirecteur gezocht voor haar filiaal te K. Blijkens de profielbeschrijving diende de betrokkene het filiaal, met een belangrijke omzet, zelfstandig te leiden en zou hij verantwoordelijk zijn voor de verdere uitbouw.

Er werd grote waarde gehecht aan goede contractuele eigenschappen, zin voor initiatief en organisatie, resultaatgerichtheid en het feit service-minded te zijn. Voorts werd een perfecte beheersing van de Franse taal geëist, evenals een voldoende kennis van de bouwmaterialen. Er werd verondersteld dat de betrokkene de aannemers in de bouwsector zou begeleiden, zou bouwen aan een goede relatie met architecten en studiebureaus en goed overweg zou kunnen met klanten en bouwlustige bezoekers.

Voor deze functie werd een aantrekkelijk salaris in het vooruitzicht gesteld, een boeiende betrekking, een firmawagen en een aanvullend pensioen.

Ingaande op deze vacature heeft geïntimeerde op 9 december 1989 gesolliciteerd. Hij heeft melding gemaakt van zijn beroepsverleden als bouwkundig tekenaar, als planningmanager in een fabriek van prefabgebouwen, als leider voor de boekhouding en facturatie, als directeur van een bankfiliaal en als inspecteur bij hetzelfde bankfiliaal.

Geïntimeerde voegde eraan toe dat hij «door het nemen van verlof zonder salaris, zich praktisch onmiddellijk zou kunnen vrijmaken».

Ter gelegenheid van het sollicitatiegesprek op 19 december 1989 heeft de betrokkene verklaard bij de A. twee jaar loopbaanonderbreking te hebben verkregen. Hij was echter bij deze werkgever sedert 12 september 1989 «op grond van de ernstige feiten die te uwen laste aangehouden werden en die U bekend hebt» in de uitoefening van zijn functie voorlopig geschorst, met gehele inhouding van de bezoldiging in afwachting van een definitieve beslissing van de Personeelscommissie.

Blijkens een kopie van het aangetekende schrijven van 19 december 1989 uitgaande van de A., werd geïntimeerde door het Gemeenschappelijk Directiecomité in de zitting van 19 december 1989 weggezonden zonder vergoeding, met uitwerking op 12 september 1989, datum van de voorlopige schorsing. Dezelfde motivering komt voor op het formulier C 4.

Na het afwikkelen van de sollicitatieprocedure werd op 9 januari 1990 tussen de gedingvoerende partijen een schriftelijke arbeidsovereenkomst zonder proefbeding aangegaan, met indienstneming van geïntimeerde op 10 januari 1990 in de vooropgestelde functie van filiaalchef-afdeling te K.

Nadat zij door het consultantbureau van de ware toedracht op de hoogte was gebracht, heeft appellante de arbeidsovereenkomst verbroken wegens een dringende reden, door middel van een aangetekend schrijven van 26 februari 1990, tevens bevattende de kennisgeving van de dringende reden.

De inhoud van dit schrijven luidt als volgt :

«Wij hebben u op 10 januari 1990 aangeworven als filiaaldirecteur van ons bijhuis te K., dit nadat u gesolliciteerd had voor deze functie bij het managementsbureau S. te M. — U hebt aan dit bureau uw curriculum vitae opgegeven, en onder meer verklaard dat u in dienst was van de A. te B., alwaar u een loopbaanonderbreking zou vragen of gevraagd hebben, voor een periode van twee jaar. — Heden ontvingen wij echter een brief van S. waarin ons wordt meegedeeld dat u dit bureau in verband met uw verleden, onjuiste inlichtingen hebt verschaft, en hen aldus hebt bedrogen. Men zou namelijk uit goede bron vernomen hebben dat u in dienst bent geweest van de A., in hun kantoor te R., en dat men, na uw overplaatsing naar B., heeft vastgesteld dat u in het kantoor te R. onregelmatigheden gepleegd zou hebben t.o.v. uw werkgever en ook van de clientèle. U zou aldus van de A. ontslag gekregen hebben. Verder zou u het onrechtmatig verkregen bedrag dienen terug te betalen. — De arbeidsovereenkomst tussen u en ons, is aldus door bedrog ontstaan en derhalve vatbaar voor vernietiging. — Het blijkt nu immers dat u de morele geschiktheid mist die nodig is voor de functie, waarvoor wij in dienst genomen hebben. Deze functie behelst onder meer het beheer van gelden. — Het feit dat u ons verkeerd inlichtte over uw verleden, en de reden van uw vertrek bij de A. maakt in elk geval hoofdbedrog uit. Zonder de kunstgreep die u gebruikte zouden wij u niet in dienst hebben genomen. — Subsidiar, en onder alle voorbehoud, kunnen wij zeggen dat u minstens een bijkomend bedrog pleegde, doordat wij, zo u ons correct had ingelicht, u hoogstens met een proefcontract aangenomen zouden hebben. U hebt ons dus minstens schade berokkend, zoals bepaald in artikel 1382 B.W. — Wij beschouwen dit dan ook als een dringende reden, die het onmiddellijk ontslag wetigt. U gelieve dan ook niet meer in ons bedrijf te verschijnen.»

2. Ongeacht de in de brief van 26 februari 1990 gebruikte terminologie («onjuiste inlichtingen verschaffen») is het duidelijk dat appellante aan geïntimeerde verwijt dat deze bij het aangaan van de arbeidsovereenkomst bepaalde belangrijke gegevens heeft verzwegen.

Dit schuldig verzwijgen brengt volgens appellante zowel de nietigheid van de arbeidsovereenkomst wegens bedrog mee, als de mogelijkheid dit bedrog te beschouwen als een dringende reden op basis waarvan de arbeidsovereenkomst onmiddellijk beëindigd kan worden.

Onmiskenbaar kan het verzwijgen van bepaalde feiten door een partij als bedrog beschouwd worden, wanneer het betrekking heeft op een feit dat, indien de andere partij het gekend had, hem zou doen afzien van de overeenkomst (Cass., 8 juni 1978, A.C., 1978, 1189).

Meer bepaald kan met appellante worden aanvaard dat de verplichting de tegenpartij in te lichten bestaat op grond van de goede trouw bij de totstandkoming van een overeenkomst. Een overeenkomst moet immers niet alleen te goeder trouw uitgevoerd worden maar ook te goeder trouw worden gesloten.

Tussen partijen die met elkaar onderhandelen nopens een eventuele arbeidsovereenkomst, dient immers een vertrouwensrelatie te bestaan. Dit impliceert dat de partijen, krachtens het vereiste van goede trouw, elkaar binnen zekere grenzen dienen in te lichten.

Deze voorlichting slaat niet alleen op objectieve gegevens, zoals loon, geschooldheid, arbeidsuren etc., maar ook op

subjectieve gegevens, d.w.z. elementen die objectief gezien misschien niet essentieel zijn maar het wel kunnen zijn voor een der partijen.

De grenzen van de vereiste voorlichting werden in de rechtspraak en in de rechtsleer omschreven (Arbrb. Gent, 18 mei 1981, *J.T.T.*, 1981, 300; Van Eeckhoutte, W., e.a., «Overzicht van rechtspraak – Arbeidsovereenkomsten (1976-1987)», *T.P.R.*, 1989, nr. 79, 529).

2.1. Aldus wordt aanvaard dat de informatieplicht geldt wanneer de informatieverstrekker weet of behoort te weten dat de tegenpartij belang hecht aan de bewuste inlichting. In dezen bestaat zelfs een spontane verplichting tot het verstrekken van informatie.

Een normaal zorgvuldig gedrag in de onderhandelingsfase verplicht de contractant er immers toe zijn medecontractant die inlichtingen te verschaffen waarvan hij weet of behoort te weten dat ze voor de wederpartij van doorslaggevende betekenis kunnen zijn (Rauws, W., *Civielrechtelijke beëindigingswijzen van de arbeidsovereenkomst: nietigheid, ontbinding en overmacht*, p. 187).

Om uit te maken welke informatie voor de wederpartij van doorslaggevende betekenis is, kan een objectief criterium aangewend worden. Aangenomen wordt dat de wederpartij principieel moet worden ingelicht over alle elementen die een normaal persoon in dezelfde omstandigheden van substantiële betekenis zou achten (Rauws, W., *a.w.*, p. 187).

Voorts weegt op iemand die een belangrijke en vertrouwelijke functie ambieert een ruimere verbintenis tot het verschaffen van inlichtingen dan op iemand in een ondergeschikte functie.

Toegepast op de precontractuele fase bij het aangaan van een arbeidsovereenkomst wordt aangenomen dat de kandidaat-werknemer tijdens de sollicitatieprocedure, op grond van de goede trouw, aan de werkgever alle informatie moet verstrekken die objectief voor deze laatste van doorslaggevende betekenis is.

Weliswaar bestaat voor de werkgever ook de verplichting zoveel mogelijk zelf informatie te verzamelen. De mogelijkheid hiertoe is echter, zoals terecht opgemerkt door de eerste rechter niet onbeperkt. Des te meer moet de kandidaat-werkgever erop kunnen rekenen dat hem relevante informatie wordt gegeven door de kandidaat-werknemer.

Tussen beide elementen (informatierecht en vraagplicht) bestaat een evenwicht dat uitgedrukt kan worden in de regel dat de sollicitant ongevraagd die inlichtingen moet meedelen waarvan hij weet of behoort te weten dat ze zijn geschikt voor de geambieerde functie objectief in ernstige mate in het gedrang kunnen brengen (Rauws, W., *a.w.*, p. 189).

Een vergelijking dringt zich op met de vraag of de sollicitant ongevraagd vroegere strafrechtelijke veroordelingen dient mee te delen. Aangenomen wordt thans dat het antwoord op deze vraag verband houdt met de aard van de te begeven betrekking. Aldus wordt aangenomen dat de goede trouw vereist dat een sollicitant voor een vertrouwensfunctie in een bank, ongevraagd de werkgever dient in te lichten noemenswaardigere veroordelingen wegens vermogensmisdriven.

Zelfs indien te dezen geen gewag gemaakt wordt van een strafrechtelijke veroordeling, is het toch evident dat de schorsing en vervolgens de verbreking van de arbeidsovereenkomst met de A. op grond van financiële tekortkomingen, en zonder dat deze sancties door geïntimeerde werden

aangevochten, ongevraagd ter kennis van appellante dienen te worden gebracht.

Anders dan de eerste rechter is het arbeidshof van oordeel dat appellante, die een vacature had van filiaaldirecteur, met uitgebreide (uiteraard ook financiële) bevoegdheden, erop mocht rekenen dat een kandidaat haar daarover spontaan en omstandig zou inlichten en meer bepaald spontaan ter kennis zou brengen dat zijn tewerkstelling bij een vorige werkgever geschorst en vervolgens verbroken werd wegens tekortkomingen in de vermogenssfeer.

2.2. Voorts wordt aangenomen dat de informatieverplichting niet bestaat betreffende gegevens waarvan de tegenpartij op de hoogte is of kan zijn.

Hierbij dient te worden opgemerkt dat, zelfs indien het document C4 reeds bestond op het ogenblik van het aangaan van de arbeidsovereenkomst, dit document niet bestemd is voor sollicitatie.

Terwijl niet *a priori* uitgesloten kan worden dat via inside-informatie bepaalde gegevens ter ore kunnen komen van de potentiële werkgever, is dit toch niet de regel. Geïntimeerde mocht dus geenszins uitgaan van de veronderstelling dat appellante of het consultantbureau op de hoogte waren of konden zijn van zijn moeilijkheden bij de vorige werkgever.

2.3. Ook dient de informatieverstrekker zelf op de hoogte te zijn van de gevraagde informatie.

Ten onrechte poogt geïntimeerde te speculeren over de omvang van datgene wat hijzelf wist op het ogenblik van sollicitatieschrijven en sollicitatiegesprek.

Het is dus zeker niet voldoende te stellen dat geïntimeerde op 9 en op 19 december 1989 zelf niet wist wat hem boven het hoofd hing, zodat zijn initiële verklaring dat hij zich praktisch onmiddellijk kon vrijmaken door het nemen van verlof zonder salaris correct was. Op dat ogenblik was zijn schorsing met inhouding van salaris een feit. Bovendien wist geïntimeerde tegen welke feitelijke achtergrond deze schorsing werd opgelegd.

In die omstandigheden gewagen van de mogelijkheid om zich door verlof zonder salaris (sollicitatiebrief) of door middel van loopbaanonderbreking (sollicitatiegesprek) onmiddellijk te kunnen vrijmaken voor een eventuele nieuwe tewerkstelling, is een onjuiste voorstelling der feiten en impliceert op zijn minst een schuldige nalatigheid.

Dit geldt *a fortiori* wanneer, op het ogenblik van de ondertekening van de arbeidsovereenkomst, de verbreking van de vorige arbeidsovereenkomst in al haar begeleidende omstandigheden wél aan geïntimeerde bekend was, en niets hem belette om hiervan alsnog kennis te geven aan appellante.

2.4. Door rechtsleer en rechtspraak wordt de informatieplicht gerelativeerd wanneer de gevraagde of te verwachten mededeling behoort tot de *privacy*. Anders uitgedrukt, alleen de voor de uitoefening van de gesolliciteerde functie vereiste informatie mag gevraagd of verwacht worden.

Het is duidelijk dat de verzwijging van relevante gegevens zich te dezen situeert op het niveau van informatie die duidelijk betrekking had op de gesolliciteerde functie.

2.5. Ten slotte wordt aangenomen dat de gevraagde inlichtingen niet tot gevolg mogen hebben dat zij tot niet-aanwerving zouden leiden in strijd met de wet.

Te dezen bestond daarvoor geen enkel gevaar, nu geïntimeerde zich in geval van een eventuele niet-aanwerving op

geen enkele vorm van onwettige discriminatie zou kunnen beroepen.

3. Het mag dan al waar zijn dat het verstrekken van correcte achtergrondinformatie in verband met de vorige tewerkstelling en de reden van schorsing en vervolgens verbrekking van die arbeidsovereenkomst, de kansen van geïntimeerde ernstig in het gedrang zouden hebben gebracht. Evenzeer is het juist dat een vroegere misstap niet noodzakelijkerwijze hoeft te impliceren dat de betrokkene geen enkele kans meer heeft om zich professioneel waar te maken.

Veel hangt echter af van het niveau waarop de betrokkene een nieuwe kans wenst te krijgen. Bovendien, en zeker wanneer de geambieerde functie een belangrijke verantwoordelijkheid, ook op financieel gebied, impliceert, zou het hem gesierd en wellicht zelfs gediend hebben indien hij uit zichzelf de voor appellante belangrijke achtergrondinformatie had verstrekt.

Met deze spontaan verstrekte inlichtingen beschikte appellante over alle gegevens die haar de mogelijkheid boden het pro en contra van een kandidatuur van geïntimeerde af te wegen, eventueel gekoppeld aan de mogelijkheden van een proefcontract of een contract voor een bepaalde tijd, al dan niet gevolgd door een contract voor onbepaalde tijd.

Het kan niet ontkend worden dat appellante, precies gelet op de onjuiste voorstelling van bepaalde feiten door geïntimeerde (nopens zijn mogelijkheid om in dienst te treden) en het volledig verzwijgen van andere relevante feiten (met betrekking tot de omstandigheden van schorsing en verbrekking der arbeidsovereenkomst door de vorige werkgever), het gevoel moest hebben bedot te zijn en op het ogenblik van haar keuze niet te hebben beschikt over alle noodzakelijke elementen. Precies dit gekwalificeerd en gekleurd stilzwijgen enerzijds en de manifest onjuiste voorstelling van de wijze waarop geïntimeerde in dienst van appellante kon komen anderzijds is te beschouwen als een manifeste fout van geïntimeerde.

4. De vraag of, op grond van het schuldig verzwijgen door geïntimeerde van voor appellante belangrijke en noodzakelijke informatie, dient te worden geconcludeerd tot bedrog en derhalve tot vernietigbaarheid van de overeenkomst, dan wel tot het bestaan van een dringende reden is in de rechtsleer en de rechtspraak omstreden, maar is niet doorslaggevend voor de oplossing van onderhavig geschil.

Het arbeidshof is immers van oordeel dat de aan geïntimeerde terecht verweten tekortkoming in elk geval een dringende reden uitmaakt.

Volgens een belangrijk deel van rechtspraak en rechtsleer vormt een precontractuele fout op zichzelf geen dringende reden, onder meer omdat alleen contractuele fouten als dusdanig kunnen gelden (Arbh. Antwerpen (afd. Hasselt), 21 september 1988, *J.T.T.*, 1990, 14; Rauws, W., *a.w.*, p. 198), zij het dat deze zienswijze niet algemeen gedeeld wordt.

Volgens een tweede zienswijze kan de tekortkoming die een dringende reden uitmaakt, immers bestaan, zowel in een tekortkoming aan contractuele als aan wettelijke verplichtingen.

De verplichtingen van beide partijen in een arbeidsovereenkomst gaan immers verder dan de verhouding schuldeenaar/schuldeiser in een gewone overeenkomst. Door de arbeidsovereenkomst krijgen werknemer zowel als werkgever een verantwoordelijkheid ten aanzien van de onderneming in haar professionele en interprofessionele facetten.

In een dergelijk ruimer kader van de onderneming, en precies omdat de werknemer zowel als de werkgever specifieke opdrachten hebben die vertrouwen en loyaliteit veronderstellen, kan dus eveneens als een dringende reden worden beschouwd de tekortkoming die het belang van de onderneming als entiteit schaadt (De Meyer, C., «Over bedrog, dringende reden en derdenwerking van grondrechten», *R.W.*, 1982-83, blz. 8 en 9).

De voorgaande redenering geldt echter hoe dan ook indien de precontractuele fout, zoals in het onderhavige geval, blijft bestaan bij het aangaan van de arbeidsovereenkomst en verder tijdens de loop van de arbeidsovereenkomst.

Precies door dit voortduren in de tijd van het schuldig stilzwijgen ontstaat wel degelijk ook een inbreuk op contractuele verplichtingen.

De tekortkoming van geïntimeerde aan de spreekplicht rechtvaardigde in de concrete omstandigheden van het onderhavige geval dan ook, anders dan aangenomen door de eerste rechter, een ontslag om een dringende reden. Derhalve kon geïntimeerde geen aanspraak maken op een opzeggingsvergoeding. Het hoger beroep is dus gegrond.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

H.v.J. (6e Kamer), 1 juli 1993

Europese Gemeenschappen – Gelijke behandeling – Pensioen werknemers – Ouderdomspensioen – Berekeningswijze – Pensioenleeftijd

Bij vonnis van 23 april 1992, ingekomen bij het Hof op 6 mei daaraanvolgend, heeft de Arbeidsrechtbank te Antwerpen het Hof krachtens artikel 177 EEG-Verdrag drie prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van richtlijn 79/7/EEG van de Raad.

In België was bij koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers de normale pensioenleeftijd vastgesteld op 65 jaar voor mannen en 60 jaar voor vrouwen. Het recht op het rustpensioen werd per kalenderjaar verkregen naar rato van een breuk van de lonen, waarvan de noemer niet groter mocht zijn dan 45 voor mannen en 40 voor vrouwen.

Ingevolge de wet van 20 juli 1990 tot instelling van een flexibele pensioenleeftijd voor werknemers en tot aanpassing van de werknemerspensioenen aan de evolutie van het algemeen welzijn kunnen alle werknemers, zowel mannen als vrouwen, vanaf de leeftijd van 60 jaar met pensioen gaan. Wat de berekening van het pensioenbedrag betreft, handelt deze wet evenwel de bij koninklijk besluit nr. 50 ingevoerde regeling.

Van C. geniet een rustpensioen dat door de Rijksdienst voor Pensioenen is berekend op basis van de 45 gunstigste kalenderjaren van zijn loopbaan.

Met het betoog dat hij volgens de voor vrouwen geldende methode voor de berekening van het pensioen, die de 40 gunstigste arbeidsjaren van de werknemer in aanmerking neemt, een hoger pensioen zou krijgen, verzocht Van C. de

Arbeidsrechtbank te Antwerpen om nietigverklaring van het besluit waarbij de Rijksdienst zijn pensioen had vastgesteld.

Het Hof verklaart voor recht :

«1. De artikelen 4, lid 1, en 7, lid 1, van richtlijn 79/7/EEG van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid, verzetten zich ertegen, dat een nationale wettelijke regeling die mannelijke en vrouwelijke werknemers toestaat vanaf dezelfde leeftijd met pensioen te gaan, in de berekeningswijze van het pensioen een verschil naargelang van het geslacht handhaaft, dat verband houdt met het in de vroegere wettelijke regeling bestaande verschil in pensioenleeftijd.

2. Artikel 4, lid 1, van richtlijn 79/7 kan sedert 23 december 1984 door particulieren voor de nationale rechter worden ingeroepen om de toepassing van elke met dat artikel strijdige nationale bepaling te beletten.

3. In geval van schending van artikel 4, lid 1, van richtlijn 79/7 heeft de benadeelde groep recht op toepassing van dezelfde regeling als de bevoordeelde groep die in een gelijke situatie verkeert, waarbij die regeling, zolang aan de richtlijn geen uitvoering is gegeven, het enig bruikbare referentiekader blijft.»

(Zaak C-154/92 – Van C. t/ Rijksdienst voor Pensioenen – Bron : Weekoverzicht van het Hof van Justitie)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 4 februari 1993

Inkomstenbelastingen – Voorziening voor het hof van beroep – Taak van het hof – Berekening van de belastbare grondslag

Het Bestuur had de belastbare grondslag van het inkomen van de eisers vastgesteld op grond van indicïën, waarbij geoordeeld werd dat de uitgaven voor het huishouden 540.000 fr. per jaar bedroegen. De belastingambtenaar nam daarvoor alleen de huur als maatstaf in aanmerking. Het bestreden arrest (Hof Brussel, 26 mei 1992) heeft de aanslag als willekeurig bestempeld en een andere berekening gemaakt. De eisers beweren dat het hof van beroep de aanslag in zijn geheel moest vernietigen en dat het, door zijn berekening in de plaats van die van de belastingambtenaar te stellen, de artt. 247, 251 en 278 W.I.B. heeft geschonden. Het middel wordt als volgt verworpen :

«Overwegende dat het hof van beroep, dat in eerste en laatste aanleg uitspraak moet doen over de voorzieningen van de belastingplichtige, nu de belastingen de openbare orde raken, zelf in feite en in rechte uitspraak moet doen binnen de perken van het aan het hof voorgelegde geschil ; dat het hof niet gebonden is door de ramingen in de conclusies van de partijen of in de beslissing van de directeur en meer bepaald eigen gronden kan aanvoeren om de heffing van het juiste bedrag te wettigen ;

«Dat het arrest dus de in het middel aangewezen wetsbepalingen niet schendt 'door, met het oog op de vaststelling van de bedragen van de belastbare grondslag, zijn berekening in de plaats te stellen van die van de belastingambtenaar'.»

(Voorzitter : de h. Sace – Rapporteur : mevr. Charlier – Openbaar ministerie : de h. Velu, eerste advocaat-generaal – Advocaten : mrs. Burlion en De Bruyn – In de zaak : P. en V. t/ Belgische Staat)

NOOT – Zie Cass., 13 februari 1992, *R.W.*, 1991-92, 1402, en de noot.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 19 februari 1993

Hoven en rechtbanken – Vonnis alvorens recht te doen – Voorlopige maatregel – Uitkering tot onderhoud – Wijziging – Rechtsmacht alleen van de rechter die de maatregel heeft bevolen

Het bestreden vonnis (Rb. Dendermonde, 10 april 1992) wordt om de volgende redenen vernietigd :

«Overwegende dat het bestreden vonnis vaststelt : 1. dat, bij arrest van 13 maart 1975 van het Hof van Beroep te Gent, de echtscheiding tussen de partijen in het voordeel van verweerster werd toegelaten ; 2. dat eiser veroordeeld werd om, bij wijze van voorschot, aan verweerster een maandelijks uitkering tot onderhoud van 25.000 fr. te betalen ; 3. dat het hof van beroep in voormeld arrest overwoog : 'Gezien de weinig precieze en onvolledige gegevens van de kant van de partijen, komt het wenselijk voor over het onderhoudsgeld slechts definitief te beschikken, na de vereffening-verdeling en ondertussen het bij voorlopige maatregel toegekende onderhoudsgeld te behouden bij wijze van voorschot' ;

«Dat het bestreden vonnis voorts overweegt : 1. dat het Hof van Beroep te Gent in zijn arrest van 27 oktober 1988 'opnieuw stelde dat een uiteindelijke beslissing over de uitkering na echtscheiding pas kan genomen worden na de beëindiging van de bewerkingen van vereffening-verdeling' ; 2. 'dat nadien, bij arrest van het Hof van Beroep te Gent van 21 juni 1991, nogmaals werd gesteld dat, wat betreft de uitkering na echtscheiding, slechts verwezen kon worden naar het in zake gestelde in het arrest van 27 oktober 1988', en dat het hof van beroep vaststelde 'dat de zaak met betrekking tot de uitkering na echtscheiding, reeds naar de bijzondere rol werd verwezen bij arrest van 27 oktober 1988' ;

«Overwegende dat de rechter, krachtens artikel 19, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek, alvorens recht te doen, een voorafgaande maatregel kan bevelen om de vordering te onderzoeken of de toestand van de partijen voorlopig te regelen ;

«Dat het slechts aan de rechter bij wie de zaak aanhangig is, toekomt de door hem besliste voorlopige regeling te wijzigen ;

«Overwegende dat uit de vaststellingen van het bestreden vonnis volgt dat het Hof van Beroep te Gent zijn rechtsmacht om uitspraak te doen over de vordering van verweerster tot het verkrijgen van een uitkering na echtscheiding, nog niet volledig had uitgeoefend en de toestand van de partijen slechts voorlopig had geregeld ;

«Dat de appelrechters te dezen niet vermochten kennis te nemen van een vordering tot wijziging van die voorlopige toestand ; dat zij, door zulks te doen, artikel 19 van het Gerechtelijk Wetboek schenden.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Waûters – Openbaar ministerie: de h. Goeminne – Advocaten: mrs. Verbist en Bützler – In de zaak: Van H. t/ Van R.)

KANTTEKENINGEN

Een federale Staat... ja... maar...

Sedert ruim twintig jaar ondergaan België's politieke instellingen grondige veranderingen die, terwijl wij dit neerschrijven, nog worden voortgezet.

Onze unitaire werd aldus een federale Staat, maar er is nog veel meer: voorstellen, die onze Grondwetgevende Kamers thans onderzoeken, beogen wijzigingen, ja zelfs ontaarding van te brengen in ons parlementair stelsel, in de beginselen van scheiding van de Wetgevende en de Uitvoerende Macht, en ook in de attributies van de Koning.

Wij menen in geweten dat wij de dwingende plicht hebben dien-aangaande uiting te geven aan onze diepe bezorgdheid.

Dat er een Belgische federale Staat zou komen was onvermijdelijk, niemand kan dit redelijkerwijs tegenspreken. De oorzaken van die evolutie waren niet uitsluitend, zoals men wel vaker hoort beweren, verlangens en eisen van politieke partijen, of zelfs het verdwijnen van het nationaal karakter van elke partij, maar wel, en in de eerste plaats, de wens, in allerlei vormen kenbaar gemaakt door tal van sociale, culturele en taalgroepen, om culturele of economische autonomie te verkrijgen, en taaleisen van de Nederlands-, Frans- en Duitssprekende bevolkingsgroepen.

Het land werd moeilijk regeerbaar, te meer daar de bevolkingscijfers van de diverse taalgroepen en hun vertegenwoordigingen in de politieke organen verschillend waren en het nog steeds zijn; voorts konden die organen talrijke beslissingen, speciaal m.b.t. een of ander landsgedeelte, alleen nemen indien zij voldeden aan niet altijd objectief rechtmatige eisen van compensaties die de budgettaire lasten van het gehele land nog verzwaarden en zelfs een gezond bestuur lamlegden of schaadden.

Nostalgici van de unitaire Staat pakken uit met afbrekende kritiek op de instelling van de Federatie; beweerd wordt dat zij slechts uit twee componenten bestaat – de Vlaamse en de Waalse – hoewel toch de politieke wetenschap ons leert dat een federatie alleen leefbaar is indien zij ten minste zes componenten telt. Een oppervlakkige benadering!

Onze federale Staat, enerzijds, heeft vier en niet slechts twee componenten – het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap, het Waals Gewest en de Franstalige Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en het tweetalig Gewest Brussel-Hoofdstad als bindteken tussen alle andere. Anderzijds, indien de Federatie behoorlijk uitgebouwd is, waarbij zowel de eenheid als de diversiteit – wezenskenmerken van elke federatie – gerespecteerd worden, indien alle burgers zich de voordelen, weldaden, rijkdommen van het politieke en privé-leven in gemeenschap bewust zijn, en ook indien zij, gelijk in elke federatie noodzakelijk is, de federale loyaliteit en trouw betrachten, dan zal onze federale Staat de bewaarder en de borg blijven van onze gemeenschappelijke culturen, van de affectieve en familiebanden onder al onze bevolkingsgroepen, van het erfgoed van onze rijke tradities en onze historie, gegroeid uit de daden, de waarden en de verdiensten van ons allen.

Onze Federatie zal tevens alle burgers deelachtig maken in de economische bloei van geheel het land. Zij zal zich niet afkeren, maar integendeel bestendig het aandenken en de dankbaarheid levend houden t.a.v. de offers van onze vaders, moeders, broers, zusters, voorouders, die, wanneer gevaar uit den vreemde dreigde, onze vrijheden, onze rechten en onze welvaart hebben gehandhaafd en tot bloei gebracht.

Vlamingen, Walen, Brusselaars en Duitstalige Belgen in een eerlijke en vertrouwensvolle unie bundelend, zal onze Federatie eveneens in het buitenland, in het belang van geheel onze bevolking, het

aanzien, de efficiëntie, het gezag en de sympathie van en voor het federale België hoog houden.

Nochtans, terwijl het algemene kader van onze Federatie, als vastgelegd door onze constitutionele en wettelijke regels van 1980, 1988 en 1989, en ook bepaalde regels, die thans uitgewerkt worden, behouden kunnen en zeker ook moeten worden, toch kan België in zijn federale vorm slechts overleven indien verscheidene van die bepalingen gewijzigd of gecorrigeerd worden.

Als volstrekt nodige correcties en wijzigingen zijn te vermelden:

1° Een voorstel tot grondwetswijziging, thans in behandeling, wil in de toekomst aan de federale overheid, d.w.z. de nationale centrale overheid, alleen laten «de bevoegdheden over de aangelegenheden welke de Grondwet en de uit kracht van de Grondwet zelf aangenomen wetten haar uitdrukkelijk toekennen», waarbij de Gemeenschappen of de Gewesten voor alle andere aangelegenheden bevoegd worden (residuele bevoegdheden).

Het is inderdaad zo dat verscheidene federale Staten (bv. Zwitserland, de Duitse Bondsrepubliek, Oostenrijk) een dergelijk stelsel van bevoegdhedenverdeling hebben aangenomen, maar die Staten zijn tot stand gekomen op een heel andere wijze dan federaal België. Ten onzent bestonden er immers geen Gemeenschappen en Gewesten vóór hun oprichting door onze nationale wetten; zij hadden dus generlei wetgevende, uitvoerende, rechterlijke bevoegdheden. De Zwitserse Cantons, de Duitse en Oostenrijkse Länder daarentegen bezaten al die bevoegdheden wel of hadden ze bezeten, te samen met hun ervaringen en tradities; wensende, toen zij zelf een federatie schiepen, aan deze alle bevoegdheden te geven die noodzakelijk waren voor het behartigen van hun gemeenschappelijke belangen, hebben zij die dan ook opgenoemd, maar de andere behouden.

Het huidige voorstel heeft geen reden van bestaan. Het brengt voorts met zich dat moeten worden afgeschaft alle lange lijsten van bevoegdheden, door de grondwetswijzigingen en de wetten van 1980, 1988 en 1989 aan de Gemeenschappen en de Gewesten toegekend, in plaats waarvan moet komen een uitgebreide, moeilijke en kiesse opsomming van de aangelegenheden die niet hoeven te worden toegekend aan de nationale autoriteiten, want zij bezitten ze toch alle, behalve de bij de bewuste herzieningen en wetten vermelde, maar die hun moeten worden gelaten.

Men kan zich van de andere kant niet onteinden dat er thans alleen nog maar communautaire, gewestelijke en taalgebonden politieke partijen bestaan en dat, nu de huidige tendensen onbetwistbaar gaan in de richting van het toezeggen aan de «componenten» van zoveel mogelijk verantwoordelijkheden en bevoegdheden, die aan de nationale federale overheid worden ontnomen, meteen zwaar in het gedrang komt het karakter van Eenheid hetwelk de absolute noodzaak insluit, voor de centrale overheid, om in staat te zijn alle beslissingen te nemen die de sociale, juridische, economische, politieke, binnen- en buitenlandse belangen voor de algemene bevolking vereisen.

2° De evenvermelde grondwetswijzigingen en wetten hebben aan de Gemeenschappen en de Gewesten de «regeling» van waarlijk enorme aangelegenheid toegekend.

De auteurs van die toekenningen hebben wel ingezien dat beslissingen of afwezigheid van beslissingen in die aangelegenheden nevenwerkingen kunnen hebben voor andere Gemeenschappen en Gewesten dan die welke ze hebben genomen of achterwege gelaten, en ook voor geheel het grondgebied of alle bevolkingsgroepen. Zulke gevallen hopen zij op te vangen met «akkoorden» tussen Gemeenschappen, Gewesten en ook de centrale Staat.

Maar «akkoorden» hangen af van de vrije wil van diegenen die ze zouden moeten aangaan, zodat de betrokken belangen en noodwendigheden weleens worden verwaarloosd of prijsgegeven. Zijn akkoorden in elke federatie gewis normaal en nodig, het woekeren daarvan, als enige uitkomst, doet onze federatie afglijden naar een confederatie.

Bij de voorbereiding van de wet van 8 augustus 1988 had de Regering verklaard dat naderhand, om in het ontbreken van akkoorden te voorzien, bijzondere mechanismen zouden worden ingevoerd: «Deze mechanismen kunnen de vorm aannemen van een evocatierecht», zo werd gepreciseerd, «door de nationale overheid volgens een te bepalen jurisdictioneel toezicht.»

Zover wij weten, is het bij dit wijze voornemen gebleven.

De invoering van «concurrerende» bevoegdheden, in het regeerakkoord van mei 1988 in het vooruitzicht gesteld maar tot op heden noch verwerkelijkt noch ook maar, bij ons weten, overwogen door de regering en haar meerderheid, is niet gewoon nodig maar ronduit onontbeerlijk.

Die bevoegdheden zouden de nationale overheid in staat stellen de nodige beslissingen te nemen, gelijk in andere federale Staten, m.n. de B.R.D., geschiedt, in de aangelegenheden aan de Gemeenschappen en/of de Gewesten toegekend: a) wanneer een vraag door die onderscheiden «componenten» niet doeltreffend kan worden geregeld, b) omdat de «reglementering» of een ander optreden van een Gemeenschap of een Gewest een ongunstige uitwerking zou kunnen hebben op de belangen van andere Gemeenschappen of Gewesten of van geheel de nationale collectiviteit, c) omdat zulks vereist is tot bescherming van de juridische of economische eenheid of tot vrijwaring en handhaving van de gelijkheid der levensomstandigheden op gans het nationale grondgebied.

3° Voorstellen tot herziening van de Grondwet en van bijzondere wetten willen komen tot fundamentele wijzigingen in de bevoegdheden en verantwoordelijkheden inzake buitenlands beleid, buitenlandse koophandel en de samenstelling van onze diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen in het buitenland.

Terwijl artikel 81 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980, in overeenstemming met de vereisten van de Eenheid die elke federatie eigen is, bepaalt: «De Koning blijft de enige gesprekspartner op het internationaal vlak met inachtname van artikel 68 van de Grondwet», willen die voorstellen aan de Gemeenschappen en de Gewesten het recht toekennen over internationale verdragen te onderhandelen, ze te paraferen, te ondertekenen, te ratificeren of zich erbij aan te sluiten, en tevens het recht m.b.t. de buitenlandse koophandel op te treden. Leden van de meerderheidspartijen hebben de wil te kennen gegeven op diplomatieke posten door de Gewesten aangewezen handelsattachés of -adviseurs te doen benoemen; zo hebben de voorzitters van de Executieven van het Waalse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beslist dat zij die diplomaten in gemeen overleg zouden kiezen.

Ongeacht de ervaringen en de instellingen van andere federale Staten, die alleen aan de federale centrale of nationale overheid de verantwoordelijkheid voor en de activiteiten op het stuk van buitenlandse politiek opdragen, zouden die voorstellen, eenmaal goedgekeurd, tot gevolg hebben geheel het internationaal beleid te ontworpen, te verbrekken, tegenstellingen, tegenstrijdigheden, wedijver bij onze diverse autoriteiten te veroorzaken, hetgeen onvermijdelijk zou leiden tot het tanen, ja zelfs het verdwijnen van het beeld, het gezag en het aanzien van onze Staat in het buitenland en in de internationale en supra-nationale instellingen.

Meteen zou de Eenheid, een wezenskenmerk van elke federale Staat dat speciaal naar voren komt in de internationale betrekkingen en beslissingen, ostentatief en metterdaad genegeerd worden.

Bovendien zouden onze institutionele regels de mening wekken, dat onze Gemeenschappen en Gewesten soevereine Staten zijn, wat voor geen enkele component van andere federaties het geval is; tegelijk zouden die regels de tendenties van een schadelijk separatisme, dat België's verdwijning wenst, aanporren en begunstigen.

De voorstellen tot herziening van artikel 68 van de Grondwet en van een nieuwe bijzondere wet, betreffende de internationale betrekkingen van de Gemeenschappen en de Gewesten, houden gewis zekere bepalingen in die tot doel hebben voor een bepaalde nationale cohesie te zorgen.

Zij schenken echter helemaal geen voldoening. Enerzijds kennen zij aan de Gemeenschappen en de Gewesten het recht toe internationale onderhandelingen te ondernemen, internationale verdragen te ondertekenen, te paraferen en te ratificeren, waarbij die componenten alleen de verplichting hebben de Koning in te lichten omtrent hun voornemens op die gebieden... Wanneer de Koning niet beslist die communautaire of gewestelijke procedures en beslissingen voorgoed op te schorten, worden de Gemeenschappen en Gewesten «verdragsluitende partijen» met vreemde Staten, wat fundamenteel afbreuk doet aan de Eenheid van de Federatie en een bevestiging vormt voor de separatistische tendensen.

Anderzijds kan de Koning, volgens het voorstel, zich tegen het sluiten van zulke verdragen enkel verzetten in de vier gevallen die het wetsvoorstel limitatief vermeldt; welnu, het staat buiten kijf dat heel wat andere omstandigheden dan de hier in aanmerking geno-

mene zich zullen voordoen, waaronder, in het belang van geheel de landsbevolking, een dergelijk verzet zich zal opdringen; bij ervaring is gebleken dat zulke limitatieve opsommingen, bij een wet gegeven, noch wijs noch voorzichtig zijn.

Sommigen vrezen, wij zijn het ons wel bewust, dat zo alleen de nationale autoriteiten de opdracht en competentie behouden om, zoals tot heden het geval is, met andere Staten onderhandelingen aan te gaan en verdragen te sluiten, de Gemeenschappen en de Gewesten onder een onaannemelijke voorgedij van die autoriteiten zouden staan.

Die vrees is ongegrond, niet alleen omdat artikel 81 van de wet van 8 augustus 1980 bepaalt: «In de aangelegenheden waarvoor de (Gemeenschaps- of Gewest) Raad bevoegd is, wordt zijn Executieve betrokken bij de onderhandelingen over de internationale akkoorden», maar ook omdat de controle op en de eventuele censuur van de nationaal-federale regering door de nationale Wetgevende Kamers in stand blijft voor de gevallen dat die regering ten onrechte in die aangelegenheden onderhandelingen zou hebben aangevangen of verdragen zou hebben gesloten zonder instemming of raadpleging van de bevoegde Executieve, of zelfs geweigerd zou hebben in te gaan op het verzoek van die Executieve die handelingen te verrichten; zulke controles en censuren zouden des te gemakkelijker zijn daar de nationale parlementsleden, de leden van de Gemeenschaps- en Gewestraden en de leden van deze Executieven uit dezelfde communautaire en gewestelijke politieke partijen komen.

Anderzijds verlieze men niet uit het oog, dat geen enkele grondwets- of wetsbepaling die Executieven zou kunnen beletten voor hun Gemeenschap of hun Gewest internationale akkoorden te sluiten met «componenten» van andere federale Staten of zelfs met gedecentraliseerde territoriale autoriteiten, zoals de Franse «Régions»; zulke akkoorden zijn vreemd aan die welke tussen soevereine Staten of met zulke Staten worden gesloten; de recente grensoverschrijdende Benelux Overeenkomst staat het sluiten van zulke akkoorden toe, en bepalingen in de Franse decentraliseringswetten van de jaren 1982 en 1983 doen hetzelfde in de unitaire Franse Staat.

Ten slotte nog dit: de huidige voorstellen van grondwets- en wetsbepalingen hebben weliswaar oordeelkundig acht geslagen op de veelvuldige gevallen waarin de Gemeenschappen en de Gewesten, in de onder hun competentie vallende aangelegenheden, nalaten zich te onderwerpen aan de bepalingen, verordeningen, richtlijnen en beschikkingen van de Verdragen van de Europese Gemeenschappen en deze autoriteiten, wegens welke verzuimen België door het Hof van Justitie vier Gemeenschappen wordt veroordeeld; maar niettemin zijn de voorgestelde remedies onaangepast en onvolledig.

«Onaangepast», want de nationale Staat, luidens die voorstellen, kan die verzuimen alleen goedmaken bij substitutie nadat een internationaal rechtscollège hem heeft veroordeeld. Kennelijk zou zulke indeplaatsstreding mogelijk moeten zijn zodra een veroordeling met zekerheid of waarschijnlijk te verwachten valt; voorts is het onlogisch en ongezonder te wachten of zelfs te rekenen op een veroordeling van de Belgische Staat die toch absoluut niets te maken heeft met die internationale tekortkoming.

«Onvolledig», want de indieners van de voorstellen hebben buiten beschouwing gelaten de gevallen van niet-naleving, door de Gemeenschappen en de Gewesten, van de bepalingen van artikel 93 van het E.E.G.-Verdrag, die met zich brengen dat het Hof van Justitie tot nog toe telkens de Belgische Staat veroordeelt tot afschaffing, wijziging, terugvordering van de door Gewesten aan ondernemingen toegekende hulpsubsidies die de concurrentie vervalsen.

4° Met de zogeheten «Sint-Michielsakkoorden», onder zeven politieke partijen gesloten en door voorstellen tot grondwetswijziging gevolgd, werd terecht bedoeld een einde te maken aan de cumulatieve mandaten door dezelfde parlementariërs in de nationale Wetgevende Kamers en de Gemeenschaps- en Gewestraden. Het was immers noch passend noch efficiënt dezelfde personen te belasten met de waarneming van sterk uiteenlopende belangen, soms van het gehele land, dan weer van de Gemeenschappen of de Gewesten alleen.

Wijselfik wordt voorgesteld, dat de leden van de nationale Wetgevende Kamers en die van de Gemeenschaps- en Gewestraden voortaan bij verschillende en afzonderlijke verkiezingen zullen worden aangewezen.

Een belangrijke vraag blijft evenwel open.

Nu de nationale partijen verdwenen zijn — wat in de buitenlandse federaties niet is gebeurd — moet men zich ernstig afvragen, of parlementariërs die enkel en alleen uit communautaire of gewestelijke partijen komen zich wel geroepen zullen voelen om in de nationale vergadering niet slechts plaats- en taalgelaten belangen voor te staan maar inderdaad de belangen die voor heel het land tellen.

Natuurlijk kunnen de burgers door grondwets- of wetsbepalingen allerminst verplicht worden nationale politieke partijen te gaan vormen, maar zeker zou de kieswetgeving het bestaan van zulke partijen kunnen bevorderen.

5° Thans aanhangige voorstellen reiken verder dan de op- en uitbouw van onze federale Staat; zij hebben tot doel de wijziging van onze grondwetsbepalingen m.b.t. de attributies van de Koning en tot de eigenlijke essentie van ons constitutioneel parlementair stelsel.

Wij hebben het nl. over de voorstellen tot wijziging van de artikelen 65 en 71 van de Grondwet.

Voortaan zou de Koning niet meer het recht hebben — onder voorbehoud, van de noodzakelijke ministeriële medeondertekening — de Wetgevende Kamers te ontbinden dan in de drie gevallen, vermeld in het voorstel tot wijziging van artikel 71, te weten, wanneer : a) de Kamer van Volksvertegenwoordigers een motie van vertrouwen in de Regering verwerpt en niet binnen een termijn van drie dagen een opvolger voor de eerste minister voor benoeming aan de Koning voordraagt, b) die Kamer een motie van wantrouwen tegen de Regering aanneemt en niet tegelijk een opvolger voor de eerste minister voor benoeming aan de Koning voordraagt, c) de Regering haar ontslag heeft aangeboden en de Kamer van Volksvertegenwoordigers de Koning bij volstrekte meerderheid haar instemming tot de ontbinding heeft gegeven.

Tot aanpassing van artikel 65 van de Grondwet aan de substantiële wijziging van artikel 71, wordt er voorgesteld om, na de huidige bepaling die luidt : «De Koning benoemt en ontslaat zijn ministers», een nieuw lid toe te voegen dat bepaalt : «De Koning geeft gevolg aan de voordracht, door de Kamer van Volksvertegenwoordigers gedaan, van een opvolger voor de eerste minister in de eerste twee gevallen vermeld in artikel 71, geamendeerd als vorenaangeduid.

De auteurs van die voorstellen hebben uit het oog verloren wat een parlementair stelsel is en behoort te zijn; zij hebben geen acht geslagen op alle omstandigheden waarin de ontbinding van de Kamers volstreekte noodzaak kan wezen en, ten slotte, zij hebben helemaal buiten beschouwing gelaten de uitoefening van de attributies van de Koning, die in de Grondwet zeer terecht en wijs zijn opgenoemd en die sedert 1831 reeds voor het Land bijzonder heilzaam waren en met de geboorte van onze federale Staat nog onmisbaar der zijn geworden.

Het parlementair stelsel houdt uit de aard der zaak in dat de Wetgevende Kamers op de Regering een *permanente* controle uitoefenen. Maar, aangezien de Regering samen met de Koning een van de drie Staatsmachten vormt en ons constitutioneel stelsel wisselmatig berust op de scheiding van die Machten en op hun wederzijdse individualiteit en onafhankelijkheid, werd bij de Grondwet een tegengewicht, a.h.w. een antidotum, ingevoerd voor de ondergeschiktheid die de controle door de Kamers betekent : aan de Uitvoerende Macht werd daarom het recht van parlementsontbinding verleend.

Schaft men dit recht af, of gaat men er ook maar enigszins aan tornen, en onderwerpt men het bovendien aan de voogdij van de Kamers zelf — zoals het door de Kamer aangenomen voorstel doet waar het de ontbinding na het ontslag van de Regering slechts toestaat met de instemming van de Kamer zelf — dan richt men het parlementair stelsel te gronde en vervangt men het door een *vergaderingsregiem* (un régime d'assemblée), een systeem nl. waarvan de geschiedenis en de politieke wetenschappen ons de wisselvalligheden en de misdragingen aantonen en beschrijven.

De wetgevende kamers moeten in een parlementair stelsel ontbonden kunnen worden, niet alleen wanneer zij het vertrouwen geweigerd of hun wantrouwen uitgesproken hebben zonder aanwijzing van een opvolger voor de eerste minister (bij ondervinding wetende hoe moeilijk het is, in de geplogenheden van ons politiek landschap, een eerste minister en zijn ploeg te kiezen, moeten wij dan de idee dit binnen drie dagen te presteren, niet als een zinsbegoocheling afdoen ?), doch evengoed o.m. — in waarlijk alle gevallen te voor-

zien is ondoenlijk — wanneer de regeringsploeg uit elkaar valt met onvermijdelijke prijsgeving van de regeerverantwoordelijkheid en -activiteit, en ook wanneer, door nieuwe feiten en omstandigheden, de parlementenvertegenwoordiging niet langer in overeenstemming is met wat in het land leeft aan gevoeligheden, wensen, eisen, bekommernissen (hoe zeldzaam dit ook moge wezen, het gebeurde o.m. in 1946), wanneer, ook al, het na verkiezingen onmogelijk blijkt een regering op de been te brengen, in welk geval de toestand zeer vaak rechtgezet wordt door de dreiging of de eventualiteit van ontbinding, drukargumenten die mogelijk en hanteerbaar moeten blijven...

Het begrip «legislatuurregering», waarmee men thans zo graag schermt, is een gevaarlijke slogan die de eigenlijke aard van het parlementair stelsel negeert, een stelsel dat inderdaad een constant toezicht door de Kamers impliceert, met eventuele uitspraak van wantrouwen, die het regeringsontslag met zich brengt.

De voorstellen tot herziening van de artikelen 65 en 71 van de Grondwet, zoals tal van andere voorstellen waaraan in politieke kringen gedacht wordt, krimpen de attributies van de Koning in, zeer tot schade van ons Land. De aard en effecten van die attributies worden merendeels slecht, verkeerd of onjuist ervaren, niet alleen in de bevolking maar ook door politici en zelfs door hoogleraren.

De Koning «geeft raad, stimuleert, waarschuwt» naar de democratische politieke autoriteiten toe. Dat doet Hij op grond van zijn vele gesprekken met Zijn ministers, van nauwlettend onderzoek van de ontwerpen van koninklijke besluiten, van de aan de Wetgevende Kamers voorgelegde en door deze aangenomen ontwerpen, van Zijn talloze dagelijkse contacten met personaliteiten, deskundigen of andere personen uit alle milieus, Belgische of buitenlandse, van de politiek, de wetenschap, de zakenwereld, de menslievende en filosofische organisaties, de kunst, de sport...

Zodoende verwerft hij, meer dan wie ook, een overvloed aan informatie en inzichten.

Voor zijn samenspraken en contacten behoeft de Koning vanzelfsprekend geen regeringstoestemming, geen «contraseing», schriftelijk of mondeling, van een minister; evenmin geldt hier, zoals sommigen zeer abusievelijk menen, enige, anders wél vereiste ministeriële verantwoordelijkheid. Anders immers, zou 's Konings hoge opdracht opgaan in en gelijk te stellen zijn met die van de leden van de Regering. Maar dan zou het Land de immense en onschatbare diensten en weldaden moeten derven die het koningschap ons sedert 1831 schenkt en die wij van onze Vorst nu al meer dan veertig jaar lang mogen ontvangen.

De politieke kringen, heel de bevolking moeten zich daarvan duidelijk rekenschap geven.

Ten stelligste zullen zij dan ook de recente, verachtelijke, ja smadelijke uitlatingen van een universiteitsprofessor verwerpen, die het belachelijk genoeg aandurfde te verkondigen — in reële of geveinsde ignorantie van al die gesprekken en colloquia van de Koning — dat Deze niet meer doet dan werktuigelijk Zijn handtekening, «een stempel», zetten onderaan de teksten van ontwerpen van wetten of koninklijke besluiten...

Laten wij besluiten : het is onze vaste overtuiging dat, terwijl wij de geboorte van onze federale Staat begroeten, de grondwets- en wetsregels waarbij hij is gevestigd of de nieuwe ontwerpen dienaangaande moeten worden gecorrigeerd, geamendeerd, bijgewerkt in de hier te voren aangegeven zin. Immers moeten daaruit de kiemen en aanleidingen tot verdeeldheid en uiteenrukking worden verwijderd die ons kunnen doen ontsporen naar een confederatie waarmee België einde bezegeld zou zijn, of, eenvoudiger en schadelijker, naar het separatisme tussen Vlaanderen, Wallonië en Brussel.

Voorstellen als die betreffende de artikelen 65 en 71 van de Grondwet moeten, dunkt ons, kordaat van de hand gewezen worden : het ware een ramp aan de attributies van de Koning te raken, die in onze federale Staat — wij herhalen het met de grootste nadruk — uitermate onontbeerlijk en heilzaam zijn.

F. Dumon
W.J. Ganshof van der Meersch

BOEKEN

D. GUÉGUEN, **Het Europees labyrint: praktische gids**, Brugge, Die Keure, 1991, 122 pp.

Deze publikatie verschaft eerstelijnsinformatie over de instellingen en structuren van de Europese Gemeenschap, en dit aan de hand van beknopte schematische uiteenzettingen, tabellen, roosters en adressenlijsten. Aan de zes belangrijkste EG-organen (Commissie, Raad, Parlement, Economisch en Sociaal Comité, Hof van Justitie en Rekenkamer) wordt een deel gewijd. Het slothoofdstuk biedt een overzicht van de meest opvallende bepalingen uit het Verdrag van Maastricht.

Ik betwist niet dat ook deze brochure een schat aan documentaire gegevens en inlichtingen bevat. Alleen kan men zich afvragen of de Europese markt niet meer dan verzadigd is door dergelijke prefabricatuur zonder diepgang of enig aanknopingspunt voor verdere studie.

A. Coppens

Ongewenst seksueel gedrag: gedaan ermee!, Brussel, Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, 1993

JACQMAIN, J., **Ongewenst seksueel gedrag op de arbeidsplaats. Juridische actiemiddelen in het arbeidsrecht**, Brussel, Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, 1992, 52 pp.

Het ongewenst seksueel gedrag op de arbeidsplaats (O.S.G.W.) is geen onbelangrijk probleem. Uit een in 1984-85 in opdracht van het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid verricht onderzoek is gebleken dat 41% van de ondervraagde vrouwen en 21% van de ondervraagde mannen er het slachtoffer van werden.

Klachten m.b.t. O.S.G.W. werden in het verleden slechts zelden door de rechtbanken behandeld. Daarom heeft de minister van Tewerkstelling en Arbeid tesamen met de staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie reeds in april 1991 een voorontwerp van K.B. m.b.t. de bestrijding van O.S.G.W. aan de N.A.R. bezorgd. De sociale partners waren allesbehalve enthousiast hierover (zie advies nr. 1012 van 29 oktober 1991). Zij opteerden veeleer voor een preventieve aanpak en verwierpen de repressieve invalshoek van het ontwerp. Desondanks heeft de minister haar wil doorgedrukt. In het Belgisch Staatsblad van 7 oktober 1992 werd het K.B. van 18 september ter bescherming van werknemers tegen ongewenst seksueel gedrag op het werk gepubliceerd.

Dit K.B. verplicht de werkgever om een vertrouwenspersoon- of dienst aan te wijzen, belast met het opvangen, helpen en ondersteunen van de slachtoffers. Tevens moet hij een beginselverklaring omtrent O.S.G.W., een procedure voor het behandelen van klachten en een opsomming van de mogelijke sancties in het arbeidsreglement inschrijven.

Daar het K.B. nogal vaag werd geformuleerd, bestond (en bestaat) er een grote onzekerheid in bedrijven over de te ondernemen actie. Het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid heeft hierop o.a. ingespeeld door een studie van J. Jacqmain (U.L.B.) te publiceren. Deze auteur heeft op een zeer grondige wijze onderzocht hoe men met de hulp van bestaande wetgeving O.S.G.W. kan bestrijden. Daarnaast werd een nummer van het Arbeidsblad gewijd aan deze problematiek. In een tiental artikelen wordt het O.S.G.W. volledig doorgelicht. Baltazar-Lopes, Cordier (pp. 29 e.v.) en De Vos (pp. 50 e.v.) geven een stand van zaken op het gebied van de rechtspraak. Jacqmain bespreekt het O.S.G.W. en de mogelijke bestrijding ervan in de publieke sector (pp. 76 e.v.). Voets geeft commentaar bij de Europese gedragscode (pp. 89 e.v.). Deze publikatie bevat tevens interessante beschouwingen over niet-juridische aspecten, o.a. op het gebied van de arbeidsgeneeskunde (pp. 55 e.v.).

Beide gerecenseerde publikaties zijn zeer origineel en zullen menig praktijkinieuwe denkpistes doen ontdekken. Bijkomend voordeel is dat ze ofwel gratis (brochure Jacqmain), ofwel tegen een kleine vergoeding (Arbeidsblad) kunnen worden besteld bij respectievelijk de Dienst Gelijke Kansen van het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid (het voormalige secretariaat van de Commissie Vrouwenarbeid) (02/233.40.20) en de redactie van het Arbeidsblad (02/233.44.27).

P. Humblet

P. DE VROEDE (red.), R. THIELEMANS, H. WUYTS, J. DUJARDIN, I. OPDEBEEK en M. VAN DAMME, **De ombudsman**, Brugge, Die Keure, 1992, VII + 96 pp.

In deze publikatie zijn de verschillende referaten gebundeld die naar voren werden gebracht op een door het Centrum voor Staats- en Bestuursrecht van de V.U.B. in 1991 georganiseerde informatiesessie «De ombudsman – ombudsdienst voor de lokale besturen» (aangekondigd in *R.W.*, 1990-91, 1210).

De auteurs wilden in de eerste plaats nagaan in welke mate de inschakeling van een ombudsman bij de plaatselijke besturen haalbaar en wenselijk is. Op dit niveau heeft de burger immers het meest behoefte aan informatie en rechtsbescherming tegen onwettig of onbillijk overheidsoptreden. Anderzijds staat de inmenging van een onafhankelijke ambtenaar dan weer haaks op het beginsel van de lokale autonomie. In hun goed gedocumenteerde studie onderzoeken Thielemans en Wuyts hoe deze moeilijkheid in de andere landen waar het instituut van de ombudsman bestaat, is aangepakt. Zij komen tot het besluit dat het Britse stelsel van bijzondere ombudsmannen, aangesteld door de centrale overheid doch met een speciale bevoegdheid voor de lokale besturen, bij ons het meest aangewezen is. De bijdragen van Dujardin, Opdebeek en Van Damme bevatten vervolgens enkele beknopte beschouwingen over resp. de aanwerving van een gemeentelijke ombudsman, zijn tuchtrechtelijk statuut en de opportuniteit om bij de O.C.M.W.'s in een specifieke ombudsdienst te voorzien.

De laatste jaren werden meer en meer sectoriële initiatieven ontwikkeld tot instelling van een ombudsman bij bepaalde overheidsbedrijven en zelfs in privé-ondernemingen. Prof. De Vroede geeft er een overzicht van en bespreekt ook kort de bevoegdheid en de werking van deze diensten. Ook geeft hij commentaar bij een wetsvoorstel dat kamerlid Olivier in 1988 indiende tot invoering van een consumentenombudsman en een marktrechtbank. Terecht verworpt de auteur beide ideeën. De rol van een consumentenombudsman beperkt zich tot informatie en bemiddeling. Blijkt verzoening onmogelijk, dan is de burger-verbruiker toch verplicht een rechtsvordering in te leiden. Wat de oprichting van marktrechtbanken betreft, hoeft het geen betoog dat dit experiment aanleiding zou geven tot tal van bevoegdheidsperikelen. Bovendien is het in strijd met onze gerechtelijke tradities zodat het overal weerstandsreacties zou uitlokken.

Dat België en Griekenland de enige staten van de Europese Gemeenschap zonder ombudsmaninstelling zijn, kan gemakkelijk worden verklaard. In Zweden bijvoorbeeld, waar de ombudsmanfunctie reeds in 1809 werd ingesteld, genieten de ambtenaren volledige onafhankelijkheid ten opzichte van de politieke mandatarissen (zo zijn de ministers in tegenstelling tot bij ons niet het hiërarchische hoofd van de verschillende departementen). Een ombudsdienst kan daar bijgevolg nuttig weerwerk verrichten tegenover een al te eigenegereide administratie. In ons land is de ondergeschiktheid van de ambtenaar aan de politiek veel groter. Eerder dan zich te moeten wenden tot een nieuwe *sui generis*-ambtenaar (die bovendien al vlog ingekapseld zal worden in de bureaucratische sleur en slenter), zou de verongelijkte burger groter profijt halen uit een meer adequate jurisdictionele rechtsbescherming, ik denk aan de uitbouw van provinciale administratieve rechtscolleges. Jammer dat dit aspect op de V.U.B.-studiedag niet aan bod kwam als alternatief voor de ombudsman.

Alain Coppens

P. BERCKX en R. JANVIER, **Ambtenarenzakboekje 1992-1993**, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1992, XXVIII + 624 pp.

Dit zakboekje biedt een overzicht van de verschillende wettelijke, reglementaire en statutaire voorschriften en bepalingen die de rechtstoestand van de ambtenaren regelen. Met ambtenaar wordt dan bedoeld elke die, doorgaans in vast verband, zijn diensten aan een rijksbestuur of aan een instelling van openbaar nut verleent.

De auteurs hebben het schrijfwerk verdeeld. De delen 1 en 3 over resp. het administratief en het geldelijk statuut van het overheidspersoneel zijn van de hand van Paul Berckx, terwijl Ria Janvier het «syndicaal» statuut (deel 2), de sociale bescherming (deel 4) en de pensioenregeling (deel 5) voor haar rekening heeft genomen.

Het eerste deel beslaat zowat de helft van het boek. Alle administratiefrechtelijke aspecten van het ambtenarenstatuut, van de aanwerving tot de ambtsneerlegging, worden zeer gedetailleerd besproken. Ook aan de herschikking van bepaalde administratieve structuren ten gevolge van de opeenvolgende staatshervormingen is uitgebreid aandacht besteed. Deze ontwikkelingen hebben een voorlopig eindpunt bereikt in de Algemene Principes van het administratief en geldelijk statuut (K.B. 22 november 1991) en het Vlaamse decreet van 12 december 1990 betreffende het bestuurlijk beleid.

Ook de financiële regelingen en de op het overheidspersoneel toepasselijke sociaalrechtelijke bepalingen worden op methodische wijze behandeld. De talrijke rubriceringen, de invoeging van tabellen, schema's en figuren, en vooral de herschrijving van soms moeilijk toegankelijke ambtelijke teksten in een voor iedereen begrijpelijke taal, maken van dit *Ambtenarenzakboekje*, waarvan onlangs een tot eind 1992 bijgewerkte uitgave verscheen, een nuttig en handig gebruiksinstrument.

A. Coppens

M. VAN HOECKE (red.), **De sociaal-economische rol van intellectuele rechten**, in *C.I.R. - Centrum voor intellectuele rechten*, nr. 3, Brussel, Story-Scientia, 1991, 135 pp.

Het hier besproken boek bevat in hoofdzaak de referaten van een in 1987 aan de K.U.Brussel gehouden studiedag, georganiseerd door de Vlaamse Interuniversitaire Kontaktgroep Rechtstheorie, over de juridische systematiek en de sociaal-economische betekenis van intellectuele rechten.

De eerste in het boek opgenomen bijdrage is van E. Mackaay, handelend over de economisch-filosofische aspecten van de intellectuele rechten. Uitgaande van een economische analyse van het eigendomsrecht poneert Mackaay o.a. de stelling dat intellectuele rechten in feite te herleiden zijn tot eigendomsrechten op vormen van (niet overvloedig beschikbare) informatie. Deze rechten houden enerzijds een aansporing in tot het scheppen van creaties, maar anderzijds worden ze toch begrensd vanwege hun monopoliserend karakter. Op deze zienswijze levert B. Bouckaert in zijn bijdrage evenwel zware kritiek. Bouckaert is immers de mening toegedaan dat Mackaay te weinig oog heeft voor het onderscheid tussen ideeën en intellectuele concepten enerzijds en materiële stoffelijke goederen anderzijds. Hij is van oordeel dat de economische basisredenen voor het ontwikkelen van subjectieve rechten, namelijk de schaarste en het vermijden van permanent opduikende conflicten, verschillend zijn voor ideeën en voor stoffelijke goederen. Zijns inziens zal een wereld zonder intellectuele rechten niet tot onoplosbare conflicten leiden, terwijl dit wel het geval is voor een wereld zonder persoonlijke en zakelijke rechten. Voor B. Bouckaert zijn intellectuele rechten, wanneer men de gelijkstelling van intellectuele concepten met stoffelijke goederen afwijst, in hun naakte vorm dan ook een soort verkapte overheidssubsidie, een opvatting waarmee zeker niet alle beoefenaren van het recht van de intellectuele eigendom zullen kunnen instemmen.

De derde in het hier besproken boek opgenomen bijdrage is van de hand van F. Gotzen, en betreft de juridische systematiek en de functie van de intellectuele rechten. Zoals de titel van zijn bijdrage het reeds laat vermoeden, gaat F. Gotzen o.a. in op de onderverdeling van de intellectuele eigendomsrechten, op hun gemeenschappelijke kenmerken, en op de verschilpunten die bestaan tussen het auteursrecht enerzijds en de industriële eigendomsrechten anderzijds. F. Grosheide blijft in zijn kort referaat stilstaan bij de vaststelling dat de verhouding tussen intellectuele rechten en economie vanuit verschillende standpunten kan worden belicht. Zo besteedt hij o.a. aandacht aan de economische effecten die van het bestaan en het functioneren van intellectuele rechten uit (kunnen) gaan, en aan het onderzoek naar de toegevoegde waarde van met het bestaan en functioneren van intellectuele rechten verbonden economische activiteiten.

De bijdrage van K. Malfliet over de juridische ondersteuning van technologische vooruitgang in de Sovjetunie, dateert nog van vóór het uiteenvallen van deze staat. Toch blijft haar heldere uiteenzetting over het onderscheid dat in het voormalige communistische Rusland gemaakt werd tussen het uitvindingscertificaat, als middel

tot het belonen van persoonlijke prestaties en tot het stimuleren van creativiteit, en het octrooirecht, als middel om technologische kennis uit het buitenland aan te trekken, zeer interessant.

De laatste in het boek opgenomen bijdrage ten slotte is van A. Strowel. Deze auteursrechtsspecialist bespreekt op kritische wijze de theorieën die gewijd zijn aan de economische verantwoording van het auteursrecht, waarbij hij zowel aandacht besteedt aan de theorie van de «property rights», als aan wat hij de meer «traditionele economische benadering» van het auteursrecht noemt.

Globaal beschouwd kan zonder meer de opvatting verdedigd worden dat het hier besproken boek, gelet op de verschillende bijdragen die het bevat, duidelijk het vooropgestelde doel, namelijk het belichten van de sociaal-economische betekenis van de intellectuele rechten, bereikt. Tevens toont deze bundel aan dat de door het Centrum voor Intellectuele Rechten (C.I.R.) uitgegeven reeks werken allengs uitgroeit tot een waardevolle collectie waarin alle aspecten van het recht van de intellectuele eigendom aan bod komen.

Hendrik Vanhees

AANGEKONDIGD

A.M. HOL, *Gewogen recht. Billijkheid en efficiëntie bij onrechtmatige daad*, Deventer, Kluwer, 232 pp., 67,50 fl.

Verslag van de op 12 juni 1992 te Maastricht gehouden algemene vergadering over: Toetsing (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereeniging, 1992-II), Zwolle, Tjeenk Willink, 94 pp.

J. DE RUITER, E. PH. R. SUTORIUS, *Manipuleren met leven* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereeniging, 1993, I), 330 pp.

D. MEULEMANS (red.), *L'achat et la vente d'un immeuble*, Brussel, Larcier, 446 p., 2.950 fr.

M. DEVROEY, *Het bouw-wetboek 1993* (losbladige uitgave), Lokeren, Konstruktieve Publikaties, 2.990 fr.

R.W. JONGMAN (red.), *De armen van Vrouwe Justitia*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 334 pp., 39 fl.

S. OESCHINSKY, P. JENARD, *L'espace juridique et judiciaire Européen*, Brussel, Bruylant, 860 pp., 7.200 fr.

G.B. RAAPHORST, *De algemene nabestaandenwet* (Publikaties van de Vereniging voor Pensioenrecht, nr. 5), Zwolle, Tjeenk Willink, 38 pp., 23,50 fl.

Jaarbeeld 1992 van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel, eigen uitgave, 112 pp.

B. HESSEL (red.), *De knikkers van het spel. Facultaire gedachten over materiële rechtvaardigheid*, Utrecht, Lemma, 372 pp., 64 fl.

R. DE VALKENEEER, J.L. LEDOUX, *La comptabilité notariale*, Brussel, Bruylant, 394 pp., 2.750 fr.

J. BERGHMAN, C. BOOS, B. GREVE, D. PIETERS en A. SINFIELD, *Social security, taxation and Europe*, Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 90 pp., 875 fr.

M. RIGAU (red.), *Actuele problemen van het arbeidsrecht 4*, Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 550 pp., 3.750 fr.

N.J.H. HULS en H.D. STOUT (red.), *Recht in een multiculturele samenleving*, Zwolle, Tjeenk Willink, 182 pp., 47 fl.

D. D'HOOGHE, *De gunning van overheidscontracten en overheidsopdrachten en het toezicht door de Raad van State en de gewone rechtbanken*, Brugge, Die Keure, 804 pp., 3.850 fr.

H.W.K. KASPERSEN, *De computer als rechter(s)hand*, Zwolle, Tjeenk Willink, 34 pp., 16,50 fl.

G.R. DE GROOT (red.), *Recht en vertalen II*, Deventer, Kluwer, 186 pp., 42,50 fl.

MINISTERIE VAN SOCIALE VOORZORG, *Statistisch jaarboek 1989-1990 van de sociale zekerheid*, eigen uitgave, 380 pp.

E.A. ALKEMA, A. PH. C.M. JASPERS (red.), *Lof der verscheidenheid. Rechtsgeleerden over vrouw en recht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 228 pp., 55,50 fl.

G.C.G.J. VAN ROERMUND, M.S. GROENHUIJSEN, W.J. WITTEVEEN (red.), *Symposium strafrecht*, Arnhem, Gouda Quint, 436 pp.

N. HENDRICKX, TH. JANSSENS, D. VAN STAPPEN, J. VERLAET, *Persoonbelasting*, Diegem, Ced. Samsom, 402 pp., 912 fr.

G. POPPE, *Vennootschapsbelasting*, Diegem, Ced. Samsom, 258 pp., 713 fr.

D. LINDEMANS (red.), *De milieuvergunning* (losbladige uitgave), Brugge, Die Keure, 300 pp., 2.500 fr.

M. STORME, (red.), *Recht halen uit aansprakelijkheid*, Gent, Mys & Breesch, 464 pp., 5.490 fr.

W. HEUFF, *Hypotheek* (Monografieën Nieuw B.W., B 12b), Deventer, Kluwer, 106 pp.

Ph. EIJLANDER, *De wet stellen. Beschouwingen over onderwerpen van wetgeving*, Zwolle, Tjeenk Willink, 272 pp., 52,50 fl.

J. VERSCHUREN, *Het grondrecht op bescherming van het leefmilieu*, Zwolle, Tjeenk Willink, 458 pp., 77,50 fl.

A.M. DRAYE, *Monumenten en landschappen in België. Juridische aspecten*, Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 358 pp., 2.250 fr.

K. BYTTEBIER, *Het vijandige overnamebod*, Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 876 pp., 4.750 fr.

BALIE

Samenstelling van de Raad van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie

Stafhouder : mr. P. Van Ommeslaghe.

Leden : mrs. I. Claeyss-Boûaert, L. Simont, L. De Gryse en J. Kirkpatrick.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Antwerpen

Stafhouder : mr. Jo Stevens.

Leden : mrs. Herman Dierckxsens, Herman Lange, Wim Van Bosstraeten, André Buysse, Guy Van Doosselaere, Walter Deckers, Jozef Jaspers, Guido Marinus, Marleen Vyncke, Stany Wens, Jacques Dierckx, Jan Dyck, Dirk Wuyts, Paul Quirynen, Edward Janssens en Ann Collin.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Brugge

Stafhouder : mr. Thierry Goegebeur.

Leden : mrs. Jacques van der Ghote, Robert T'Jonck, Fernand Moeykens, Hugo Vandeputte, Ernest Schepens, Antoon Lust, Guido Dhoest, Guido Pyck, Jan De Busscher, Jean-B. Petitat, Luc Soetemans, Rik Crivits, Jan Beheynt en Emmanuel Aspeelee.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Dendermonde

Stafhouder : mr. Jean Pierre Westerlinck.

Leden : mrs. Herman Heyvaert, Edward Pieters, Jef Thyssen, Bruno Alderweireldt, Daniël Amelinckx, Albert Bogaert, Marc Cotten, Herman De Smedt, Werner Devos, Christiane Goris, Marc Grysolle, Magda Jannis, Maurice Mortier en Stanislas Muller.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Gent

Stafhouder : mr. Paul De Cordier.

Leden : mrs. Frans Baert, Paul Van Malleghem, Piet Van Eeckhaut, Fernand De Vlieghe, Kris Van Hoecke, Guy Naesens, Rik Torrekens, Jacqueline Decoene, Eric Van Loo, Dominique Mathys, Erwin Penning, Frank Van Vlaenderen, Jan Cammaert, Frans Hofmans, Nadine Verbeest en Erwin Coppens.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Hasselt

Stafhouder : mr. Hubert Berghs.

Leden : mrs. Patrick Berben, Renaat Broekmans, Herman Driesen, Guido Fissette, Xavier Gielen, Frank Gruyters, Guy Klok, Raf Nouwkens, Ghislaine Palmers, Polsky Royer, Luc Savelkoul, Philippe Thiery, Leon Truyers en Arne Van der Graesen.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Kortrijk

Stafhouder : mr. Eddy Debusschere.

Leden : mrs. Arnold Van Tyghem, Charles Leysen, Bruno Van Dorpe, Geert Sustronck, Christiane Kestens, Christian Deleu, Rik Honoré, Chris Declerck, Johan Colpaert, Marc Daenen, Veerle Dewulf, Philippe De Jaegere, Luc Lambert en Lieven Decaluwé.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Mechelen

Stafhouder : mr. Jan Vrijdaghs.

Leden : mrs. Frans Maerten, Luc Van den Eede, Herman Van den Berghen, Jozef De Ridder, Jan Ryckeboer, Karl Lens, Remi Coel, Renée Lacourt, Rudy Feremans, Luc Charlier, Marc Joris, Ludo Kools, Etienne De Ridder en Eddy Van Daele.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Leuven

Stafhouder : mr. Guy Michel.

Leden : mrs. Romain Vandebroek, Jos Pelgrims, Jean-Marie Van Eecke, Piet Siffert, Marleen Schouteden, Albert Bergmans, Geert Jaspaert, Tony Janssens, Francine Dans, Luc Jordens, Frans Wouters, Theo Mineur, Christina Van Casteren en Patrick Verlooy.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Tongeren

Stafhouder : mr. Lies Remans.

Leden : mrs. Jean Smets, Jules Wirix, Gabriel Lenaerts, Michel Vanbuul, Roger Miguët, Paux Cox, Ivo Bude, Toon Lysens, Jean-Pierre Colson, Jan Vandersanden, Josée Vroonen, Robert Stas en Adelheid Van Roey.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Turnhout

Stafhouder : mr. Robert Van Rompaey.

Leden : mrs. Antoon Smets, Wim van Roy, Jo Belmans, Jozef De Meester, René Beckers, Xavier Boes, Jeannine Beutels, Jos Heerman, Marc De Backer, Paul Ballon, Jozef Van Looy, Jozef Peeters, Ludwig Sol en Denise Adriaensen.

Samenstelling van de Raad van de Orde van Advocaten te Veurne

Stafhouder : mr. Dirk Bailleul.

Leden : mrs. Luc Lagrou, Paul Thomas, Rik Ascrowat, Fernand George, Dirk Dawyndt en Philippe Libeert.

Conferentie van de Jonge Balie te Brugge – Samenstelling van het Bestuur

Voorzitter : mr. Henk De Loose ; past-voorzitter : mr. Piet Vandeputte ; vice-voorzitter : mr. Dirk Plancke ; secretaris : mr. Hans Weyts ; leden : mrs. Pascal Leys, Peter De Becker, Koen Vandenberghe, Caroline Vandermersch, Elisabeth Traen, Marc D'Hoore, Sabine Lantsoght en Filip Ducheyne.

Conferentie van de Jonge Balie te Hasselt – Samenstelling van het Bestuur

Voorzitter : mr. Bart Konings ; leden : mrs. Liesbet Bex, Colette Corstens, Jo Everaerts, Luk Favoreel, Bart Gruyters, Mieke Smeets, Dirk Vandecasteele en Herlinde Wilmots.

Conferentie van de Jonge Balie te Ieper – Samenstelling van het Bestuur

Voorzitter: mr. Patrick Geelhand de Merxem; past-voorzitter: mr. Herman Baron; secretaris: mr. Francis Ver Elst; penningmeester: mr. Sabien Battheu; vertegenwoordiger van de stagiairs: mr. Marc Snick; bestuurslid: mr. Katrien Dewachter.

Conferentie van de Jonge Balie te Mechelen – Samenstelling van het Bestuur

Voorzitter: mr. Joel Sel; ondervoorzitter: mr. Paul Smits; secretaris: mr. Kris Van den Berghen; penningmeester: mr. Christel Van den Plas; vertegenwoordiger van de stagiairs: mr. Ilse Fruytier; bestuurslid: mr. Ann Van den Kerkhof.

Conferentie van de Jonge Balie te Oudenaarde – Samenstelling van het Bestuur

Voorzitter: mr. Jan Van den Noortgate; past-voorzitter: mr. Jan Lamon; secretaris: mr. Philippe Dupont; penningmeester: mr. Lieven Pluym; vertegenwoordiger van de stagiairs: mr. Katelijne Wijnant; vertegenwoordiger sport: mr. Philippe Vande Weghe; leden: mr. Ludo Machtelings, Piet De Backer, Koen Vander Stuyft, Gerda Huysman en Erika De Boever.

NOTARIAAT

Samenstelling van de Kamer van Notarissen van het Arrondissement Antwerpen

Voorzitter: mr. Paul Janssens; eerste syndicus: mr. Ludo Verhoeven; tweede syndicus: mr. Jos De Roeck; verslaggever: mr. Paul van den Hove d'Ertsenryck; penningmeester: mr. Floris Hendrickx; secretaris: mr. André Michielsens; leden: mrs. Hélène Casman, Marc De Graeve en Ignace De Sadeleer.

Samenstelling van de Kamer van Notarissen van het arrondissement Leuven

Voorzitter: mr. Claude Hollanders de Ouderaen; syndicus: mr. Gerard Janssen; verslaggever: mr. Karel Lacquet; penningmeester: mr. Joseph Simonart; secretaris: mr. M. Duriau; leden: mrs. Albert Gillis en Paul Bosmans.

GERECHTSDEURWAARDERS

Samenstelling van de Raad van de Arrondissementskamer van Gerechtsdeurwaarders te Antwerpen

Voorzitter-syndicus: Jan De Belder; verslaggever: Frans Jennes; secretaris: Hendrik Jaspers; penningmeester: Eric Rochtus; leden: Jean Royer, Georges Courboin en Jan Vindelinckx.

Samenstelling van de Raad van de Arrondissementskamer van Gerechtsdeurwaarders te Gent

Voorzitter-syndicus: Robert Vergauwen; verslaggever: Nadine Van de Wiele; secretaris: Edward Tournel; penningmeester: Bart Broeckaert; lid: Jean Heughebaert.

MEDEDELINGEN

Nieuw juridisch tijdschrift «Proces & Bewijs»

Bij de uitgeverij Mys & Breesch wordt sinds maart 1993 het nieuwe juridische tijdschrift «Proces & Bewijs» gepubliceerd, waarin

maandelijks jurisprudentie en doctrine over onderwerpen van privaatrechtelijk procesrecht verschijnen. Het redactiesecretariaat is gevestigd p.a. Caroline De Baets, Warandestraat, 79, 8470 Gistel.

Studiedag «L'expropriation pour cause d'Utilité publique»

De Faculteit Rechten van de Facultés Universitaires Saint-Louis, organiseert op 26 november 1993 in het Auditorium 100, Broekstraat 109 in Brussel, een studiedag met als thema «L'expropriation pour cause d'utilité publique».

Op het programma staat o.m.:

- Les incidences de la réforme de l'Etat sur la matière de l'expropriation pour cause d'utilité publique.
- Les conditions de l'expropriation d'extrême urgence: l'utilité publique et l'urgence.
- Les causes particulières d'expropriation.
- Le partage d'attributions entre le Conseil d'Etat et les juridictions de l'Ordre judiciaire.
- La procédure devant le Juge de Paix.
- Les autres procédures.
- L'indemnisation de l'exproprié.

Inlichtingen: Faculté de Droit des Facultés Universitaires Saint-Louis, Kruidtuinlaan 43, 1000 Brussel (tel. 02/211.79.51; fax: 02/211.79.97).

Studiedag «Milieu en privaatrecht»

De jaarlijkse studiedag van het Centrum voor Milieurecht van de Universiteit van Amsterdam vindt plaats op 7 december 1993 in de Aula van de universiteit.

Programma:

- 9u45 Het privaatrecht in dienst van het milieubeleid door mr. W. Sijnders, vice-president van de Hoge Raad
- 10u15 De zorgvuldigheidsnorm in het milieurecht. De rol van het milieubelang bij de rechterlijke oordeelsvorming door mr. R.J.J. Van Acht (Universiteit van Amsterdam)
- 11u15 Nieuwe verdragen. De internationalisering van het milieuaansprakelijkheidsrecht door mr. E. Bauw (Ministerie van Justitie)
- 14u00 Milieuorganisaties, handhaving van milieurecht en verhaal van milieuerherstelkosten. Recente ontwikkelingen door mr. M. Robesin (Stichting Natuur en Milieu)
- 14u30 Milieuaansprakelijkheid op bevel. Nieuwe aansprakelijkheden op grond van de wet bodembescherming door prof. N.S.J. Koeman (Universiteit van Amsterdam)
- 15u30 Bedrijfsvername en milieu. Risico's, beperkingen en contractuele regelingen. Ervaringen uit de praktijk door mr. S.R. Schuit.

Inlichtingen: Centrum voor Milieurecht, Postbus 1030, 1000 BA Amsterdam (tel. 020-525 3075; fax: 020-525 4742).

Centre des Facultés Universitaires Catholiques pour le Recyclage en Droit – 15e recyclagecyclus

Het Centre des Facultés Universitaires Catholiques pour le Recyclage en Droit organiseert in oktober en november 1993 haar vijftiende recyclagecyclus.

Programma:

- Eerste cyclus:* oktober 1993 – Quelques questions d'actualité en matière de responsabilité civile
- La réparation du dommage – Principes généraux – Accidents mortels door prof. J.-L. Fagnart (U.L.B.)
 - La réparation du dommage – Blessures door mr. D. De Callatay
 - La subrogation: les métamorphoses d'une institution door mr. P.-H. Delvaux

Tweede cyclus: november 1993 – Quelques questions d'actualité en matière de contrats commerciaux

- Les dispositions d'ordre public de la loi nouvelle sur les pratiques

du commerce et leur incidence sur les contrats passés par le défendeur door prof. L. Van Bunnan (U.C.L.)

- L'entreprise et la nouvelle loi sur la protection de la concurrence économique door mr. D. Putzeys
- Le contrat de factoring: naissance, croissance, maturité? door prof. D. Philippe (U.C.L.)

Inlichtingen: Centre de Recherches Juridiques, Faculté de Droit, Place Montesquieu 2, 1348 Louvain-la-Neuve (tel. 010/47.46.64).

Vrije Universiteit Brussel — Specialisatieopleiding in het Sociaal Recht

Aan de Rechtsfaculteit van de Vrije Universiteit Brussel wordt een postgraduaat programma «Specialisatieopleiding in het Sociaal Recht» gegeven, dat kan worden gespreid over één of twee academiejaren.

Het programma omvat o.m. de volgende verplichte vakken:

- vergelijkend sociaal recht
- bijzondere vraagstukken uit het sociaal zekerheidsrecht
- bijzondere vraagstukken uit het individueel arbeidsrecht
- historische ontwikkeling van het arbeidsrecht en het sociaal zekerheidsrecht
- sociale verzekeringen en mutualiteiten
- internationaal sociaal recht
- europees sociaal recht
- collectief arbeidsrecht
- sociaal handhavings- en procesrecht
- ambtenarenrecht
- sociaal statuut van de zelfstandigen
- juridische aspecten inzake arbeidsveiligheid.

De lessen worden gegeven door de professoren R. Boes, C. De-neve, E. Guldix, M. Magits, M. Rigaux, M. Stroobant, G. Vandermeulen, H. Van Impe, G. Van Limberghen en A. Van Regenmortel.

Inlichtingen: mevr. R. Van Durme, Centrum voor Arbeidsrecht, Pleinlaan 2, 1050 Brussel (tel. 02/641.25.64).

Wegwijs in het alternerend leren voor jongeren

Het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid heeft een brochure uitgegeven, getiteld: «Wegwijs in het alternerend leren voor jongeren».

De brochure telt 38 pagina's en is gratis te verkrijgen bij het Commissariaat-Generaal voor de Bevordering van de Arbeid, Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Belliardstraat 51, 1040 Brussel.

Vijfjaarlijkse Prijs Baron Emile Van Dievoet

1. Voor de vijfjaarlijkse Nederlandstalige prijs Baron Emile Van Dievoet (250.000 BEF) moeten de *gedrukte* werken verschenen zijn tussen 1 januari 1989 en 31 december 1993.

2. Zij moeten in vijfvoud toegezonden worden aan de decaan van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de K.U. Leuven.

3. Zij moeten betrekking hebben op het privaatrecht in de breedste zin van het woord (burgerlijk recht, handelsrecht, burgerlijk procesrecht, internationaal privaatrecht, vergelijkend burgerlijk recht, geschiedenis van het privaatrecht).

4. De prijs is voorbehouden aan licentiaten in de rechten of licentiaten in het notariaat van de K.U. Leuven die na 31 december 1993 hun diploma behaald hebben.

Het volledige reglement wordt op eenvoudig verzoek toegezonden. Men wende zich daartoe tot het decanaat van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de K.U. Leuven, Tiensestraat 41, 3000 Leuven (tel. 016/28.51.01).

Recht van de Oosteuropese Staten

Voor de zestiende maal wordt ook tijdens het academiejaar 1993-1994 «Interuniversitair Onderwijs Oosteuropakunde» ingericht met een ruim aanbod van cursussen op het gebied van het recht, de economie, de literatuur en de cultuurgeschiedenis.

Vanaf het academiejaar 1993-1994 wordt dit onderwijs ingericht door de vzw «Interuniversitair Centrum voor Oosteuropakunde»,

met de medewerking van professoren aan de K.U.L., het R.U.C.A., de R.U.G. en de V.U.B. Ingevolge wijzigingen in de werking van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek hebben deze cursussen voortaan niet meer plaats onder de auspiciën van dit Fonds.

Het wegvallen van de subsidie van het N.F.W.O. verplicht dan ook de inrichters om een jaarlijks inschrijvingsgeld van 1000 fr. van de studenten te vergen. Hierdoor worden ze echter tegelijkertijd lid van het Interuniversitair Centrum voor Oosteuropakunde en ontvangen aldus het door dit Centrum uitgegeven contactblad.

Ofschoon in beginsel bestemd voor afgestudeerden en doctorandi zijn de leergangen toegankelijk voor alle belangstellenden. Aan de studenten die ten minste vijf cursussen van telkens 30 uur/jaar gevolgd hebben en met succes hierover examen hebben afgelegd wordt een «M.A.»-diploma in de Oosteuropakunde toegekend; aan de studenten die een geringer aantal cursussen volgen en hierover met succes examen afleggen kan een afzonderlijk getuigschrift worden uitgereikt.

De cursussen van de richting recht worden gedoceerd door prof. dr. Katlijn Malfliet, hoogleraar aan het Instituut voor Centraal- en Oosteuropese Studies van de K.U.L., en aan de V.U.B. door prof. dr. Erik Franckx en door prof. dr. Frits Gorlé, hoogleraar en directeur van het Centrum voor de Studie van de Oosteuropese Rechtsstelsels.

Tijdens het academiejaar 1993-1994 zal prof. Malfliet tussen half oktober 1993 en einde januari 1994 aan de K.U.L. «Het recht en de instellingen van de Oosteuropese Staten» doceren. De cursus «Grondige vraagstukken uit het recht van de Sovjetunie en de overige Oosteuropese staten», Deel I, zal van februari tot half mei 1994 aan de V.U.B. gedoceerd worden door prof. Franckx. De cursus «Juridische terminologie in de slavische talen met oefeningen» zal gedoceerd worden aan de V.U.B. door prof. Gorlé op in overleg met de belangstellenden te bepalen dagen en uren.

Voor algemene inlichtingen betreffende deze cyclus kan men terecht bij prof. dr. H. De Maegd, Seminarie voor Toegepaste Economie van de R.U.G., Hoveniersberg 4 te 9000 Gent, tel. 091/64.34.77. Op aanvraag zal informatie met de vermelding van het volledig programma, het lessenrooster en andere nuttige inlichtingen toegezonden worden. Prof. Malfliet kan bereikt worden via telefoonnummer 016/28.53.40 en de professoren Gorlé en Franckx via het nummer 02/641.26.06.

Nieuw juridisch tijdschrift «IUVIS»

De Juridische Commissie van de Bedrijfsfederatie der Voortbrengers en verdelers van elektriciteit in België (BFE) en de Federatie van de gasindustrie (FIGAS) publiceren sinds begin 1993 het nieuwe juridische tijdschrift «IUVIS», waarin driemaal per jaar zowel Franstalige als Nederlandstalige doctrine en jurisprudentie verschijnen over problemen aangaande elektriciteits- en gasdistributie. Dit tijdschrift is de opvolger van de vroegere «Rechtspraakbulletins», uitgegeven door de Bedrijfsfederatie BFE. Het redactiesecretariaat is gevestigd bij de V.Z.W. BFE, Tervurenlaan, 34, bus 38, 1040 Brussel.

Colloquium over overkreditering

Op 28 september 1993 organiseert het Centre Coopératif de la Consommation in het Congressenpaleis te Luik een colloquium over de preventieve en curatieve aspecten van overkreditering. Doelgroep zijn gemeentebestuurders, O.C.M.W.-raadsleden en maatschappelijke werkers. Volgende thema's worden behandeld: de aansprakelijkheid van de financiële instellingen, de psycho-sociale begeleiding van overgekrediteerde gezinnen, de oprichting van gespecialiseerde diensten en de toegang tot het gerecht bij overkreditering.

Ter voorbereiding van dit colloquium werd door het Centre de Droit de la Consommation (U.C.L.) in samenwerking met de Federatie der Belgische Coöperaties een studie uitgevoerd over «Le surendettement des consommateurs en Belgique» (334 pp), waarvan de tekst tegen betaling van 600 frank kan worden verkregen bij het Centre Coopératif de la Consommation, Hoogstraat, 28, 1000 Brussel — tel. 02/500.52.13. Op hetzelfde adres (tel. 02/500.52.12 en 02/500.52.63) kunnen ook meer inlichtingen worden verkregen over dit colloquium.